

รายงานสืบเนื่องจากการนำเสนอผลงานวิจัยสร้างสรรค์นาฏดุริยางคศิลป์ระดับชาติ
ในงานมหกรรมศิลปวัฒนธรรมไทย ประจำปี ๒๕๖๓

“สืบสาน สร้างสรรค์ งานศิลป์ สู่แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช”

วันอังคารที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓

ณ พระนารายณ์ราชนิเวศน์ อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี

สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม

รายงานสืบเนื่องจากการนำเสนอผลงานวิจัยสร้างสรรค์นฏดุริยางคศิลป์ระดับชาติ

ในงานมหกรรมศิลปวัฒนธรรมไทย ประจำปี ๒๕๖๓

“สืบสาน สร้างสรรค์ งานศิลป์ สู่แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช”

วันอังคารที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓

ณ พระนารายณ์ราชนิเวศน์ อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี

สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม

คณะกรรมการจัดทำรายงาน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ยุพา ประเสริฐยิ่ง	ที่ปรึกษา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประวีณา เอี่ยมยี่สุน	ประธานกรรมการ
นางละอ อ แก้วสุวรรณ	กรรมการ
นางสาวคชาภรณ์ ศิริรัตน์	กรรมการ
นางนุชจรินทร์ แจ่มสาก	กรรมการ
นางสาวณัฐพัชร คุ่มบัว	กรรมการ
นางสาวนันท์นี้ สันติธรรม	กรรมการ
นายนิกร สังขศิริ	กรรมการ
นายธีระโชติ เสรีทวีกุล	กรรมการ
นางสาวสุนิดา กิ่งวงษา	กรรมการ
นางสาวกวีตาภัทร มงคลนำ	กรรมการและเลขานุการ

“สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ บรรณาธิการ และคณะกรรมการจัดทำรายงาน
ไม่จำเป็นต้องเห็นชอบและรับผิดชอบในเนื้อหา ทศนะ หรือบทความของผู้เขียน”

หน่วยงานจัดทำ

ฝ่ายผลิตสื่อสิ่งพิมพ์และตำราวิชาการ กองส่งเสริมวิชาการและงานวิจัย
สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม
เลขที่ ๑๑๙/๑๙ หมู่ ๓ ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐ ๒๔๘๒ ๒๑๗๖-๘ Fax. ๐ ๒๔๘๒ ๒๑๗๐
Email : Journal@bpi.mail.go.th
www.bpi.ac.th

พิสูจน์อักษร

กองบรรณาธิการ

ออกแบบปก

ฝ่ายเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ กองกลาง สำนักงานอธิการบดี

พิมพ์ที่

เอแคท เอ็ดดูมีเดีย
๑๑๙/๒ หมู่ ๑ ตำบลบางศรีเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ๑๑๐๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๒๔๔๖ ๒๘๐๗ และ ๐๙ ๗๙๕๕ ๖๔๕๕
พิมพ์เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๖๓

สารจากอธิการบดี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์จัดการเรียนการสอนและส่งเสริมวิชาการด้านศิลปวัฒนธรรม ตั้งแต่ระดับพื้นฐานวิชาชีพถึงวิชาชีพชั้นสูงด้านนาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ คีตศิลป์ ช่างศิลป์ และทัศนศิลป์ ทั้งไทยและสากล รวมทั้งศิลปวัฒนธรรมระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ทำการสอน การแสดง การวิจัย และให้บริการทางวิชาการ ตลอดจนอนุรักษ์ สืบสาน สร้างสรรค์ ส่งเสริม ทำนุบำรุง และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติ และศิลปวัฒนธรรมที่หลากหลายของชุมชนในท้องถิ่นให้เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตชาวไทยทุกเพศทุกวัยโดยไม่จำกัดเงื่อนไข รวมทั้งเผยแพร่ความเป็นไทยสู่สากลให้เป็นที่ประจักษ์ถึงความเป็นอารยะของชาติที่มีสืบทอดมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล

ทั้งนี้ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ได้ดำเนินการตามนโยบายยุทธศาสตร์ชาติด้านการป้องกันและเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ การทำนุบำรุงศาสนา ศิลปวัฒนธรรม โดยการนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน สังคม และประเทศชาติ ด้วยการนำเสนอผลงานวิจัยสร้างสรรค์นาฏดุริยางคศิลป์ระดับชาติ ในงานมหกรรมศิลปวัฒนธรรมไทยประจำปี ๒๕๖๓ : สืบสาน สร้างสรรค์งานศิลป์สู่แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ในครั้งนี้ได้เผยแพร่ผลงานวิจัยสร้างสรรค์นาฏดุริยางคศิลป์ อันเป็นผลงานวิจัยสร้างสรรค์จากสถาบันการศึกษาในสังกัดสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์และเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษา เพื่อเผยแพร่ผลงานสร้างสรรค์ด้านศิลปวัฒนธรรม ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างเสริมประสบการณ์ ฝึกทักษะการแสดง และที่สำคัญเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกให้นักเรียนนักศึกษาและประชาชนทั่วไปได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ สู่นานาชาติประเทศไทย

ในนามของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ขอขอบคุณคณะผู้สร้างสรรค์ผลงาน ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะ แก้ไขปรับปรุงผลงานให้มีคุณภาพและได้มาตรฐานทางวิชาการ ขอขอบคุณเครือข่ายสถาบันการศึกษา และคณะทำงานทุกภาคส่วนที่ได้ร่วมแรงร่วมใจจัดการนำเสนอผลงานวิจัยสร้างสรรค์นาฏดุริยางคศิลป์ครั้งนี้จนสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ได้อย่างดียิ่ง

นางนิภา โสภาสัมฤทธิ์
อธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ที่ปรึกษา

นางนิภา โสภาสัมฤทธิ์
นายจิรพจน์ จีงบรรเจิดศักดิ์
นายอำนาจ นวลอนงค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จุฬชาติ อรัณยนาค
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประวีณา เอี่ยมยี่สุน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์พหลยุทธ กนิษฐบุตร
ดร. สุรัตน์ จงดา
นายสมภพ เขียวฉวี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภูมิ วงศ์วิเชียร
ดร. สาริศา ประทีปช่วง

อธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
รองอธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
รองอธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
รองอธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
รองอธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
รองอธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
ผู้ช่วยอธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
ผู้ช่วยอธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
ผู้ช่วยอธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
ผู้ช่วยอธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประวีณา เอี่ยมยี่สุน รองอธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร. ณรงค์ชัย ปิฎกักรัตน์
รองศาสตราจารย์สุภาวดี โพธิเวชกุล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ยุพา ประเสริฐยิ่ง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์พหลยุทธ กนิษฐบุตร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภูมิ วงศ์วิเชียร
ดร. สุรัตน์ จงดา
รองศาสตราจารย์ ดร. จินตนา สายทองคำ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์เด่น หวานจริง
นายเชาวนาท เพ็งสุข
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วารินทร์พร พันเพ็ญฟู

ผู้ทรงคุณวุฒิ วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล
ผู้ทรงคุณวุฒิ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ที่ปรึกษาฝ่ายวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
รองอธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
ผู้ช่วยอธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
ผู้ช่วยอธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
คณบดีคณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
คณบดีคณะศิลปวิจิตร
ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลปปทุมธานี
อาจารย์ประจำวิทยาลัยนาฏศิลปปทุมธานี

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ

ศาสตราจารย์ ดร. ชมนาด กิจจันทร์
รองศาสตราจารย์ ดร. ศุภชัย จันทรสุวรรณ์
รองศาสตราจารย์ ดร. จินตนา สายทองคำ
รองศาสตราจารย์อมรา กล้าเจริญ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อัครวิทย์ เรืองรอง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ขวัญใจ คงถาวร
ดร. ไพโรจน์ ทองคำสุก
ดร. สุรัตน์ จงดา

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
สำนักการสังคีต กรมศิลปากร
วิทยาลัยนาฏศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

บทบรรณาธิการ

สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ร่วมกับเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษา จำนวน ๖ แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี มหาวิทยาลัยนเรศวร มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จัดการนำเสนอผลงานวิจัยสร้างสรรค์นฏดุริยางคศิลป์ระดับชาติ ในงานมหกรรมศิลปวัฒนธรรมไทยประจำปี ๒๕๖๓ : สืบสาน สร้างสรรค์ งานศิลป์ สู่แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ในวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๓ ณ พระนารายณ์ราชนิเวศน์ อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยสร้างสรรค์นฏดุริยางคศิลป์ระดับชาติ อันเป็นการส่งเสริมให้คณาจารย์ นักวิจัย และนักศึกษาสร้างงานวิจัยสร้างสรรค์ด้านนฏดุริยางคศิลป์ มีเครือข่ายความร่วมมือด้านงานวิจัยและงานสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรม เปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความก้าวหน้าทางวิชาการ สามารถนำผลงานสร้างสรรค์ไปต่อยอดหรือใช้ประโยชน์ เพื่อร่วมกันสร้างความก้าวหน้าและพัฒนางานสร้างสรรค์นฏดุริยางคศิลป์ อันเป็นการอนุรักษ์ สืบสาน ต่อยอดงานศิลป์บนพื้นฐานวิชาการได้อย่างประณีตงดงามควรค่าแก่ความภาคภูมิใจ และสะท้อนให้เห็นถึงศิลปวัฒนธรรมอันรุ่งเรืองของไทย

รายงานสืบเนื่องจากการนำเสนอผลงานวิจัยสร้างสรรค์นฏดุริยางคศิลป์ระดับชาติฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อรวบรวมบทความฉบับสมบูรณ์ (Full Paper) ของผู้เข้าร่วมนำเสนอผลงานวิจัยสร้างสรรค์นฏดุริยางคศิลป์ จำนวน ๒๑ ชุดการแสดง ประกอบด้วยบทความจากผู้เขียนในสังกัดสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ จำนวน ๑๔ บทความ และเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาร่วมจัดงาน จำนวน ๗ บทความ ทุกบทความได้ผ่านการตรวจประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญในงานวิจัยสร้างสรรค์นฏดุริยางคศิลป์

คณะกรรมการดำเนินงานนำเสนอผลงานนฏดุริยางคศิลป์ระดับชาติ ขอขอบคุณผู้วิจัยสร้างสรรค์ ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ สถาบันเครือข่ายเจ้าภาพ คณะทำงานทุกฝ่าย ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ให้การสนับสนุนการจัดทำรายงานสืบเนื่องจากการนำเสนอผลงานวิจัยสร้างสรรค์นฏดุริยางคศิลป์ระดับชาติ ครั้งนี้อย่างยิ่ง และหวังเป็นอย่างยิ่งว่ารายงานฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและส่งผลให้เกิดการพัฒนา อนุรักษ์ สืบสาน ต่อยอดงานศิลป์ต่อไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประวีณา เอี่ยมยี่สุน

บรรณาธิการ

เครือข่ายสถาบันเจ้าภาพร่วมจัดงาน

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

มหาวิทยาลัยนเรศวร

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

กำหนดการแสดงผลงานวิจัยสร้างสรรค์นาฏดุริยางคศิลป์ระดับชาติ
ในงานมหกรรมศิลปวัฒนธรรมไทย ประจำปี ๒๕๖๓
“สืบสาน สร้างสรรค์ งานศิลป์ สู่แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช”
วันอังคารที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓
ณ พระนารายณ์ราชนิเวศน์ อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี

เวลา ๑๘.๓๐ น.	ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดลพบุรี (นายอำนาจ จันเงิน อดีตผู้ตรวจราชการกระทรวงวัฒนธรรม) ประธานในพิธี จุดธูปเทียนและวางพวงมาลัยหน้าสิริพระครู (เป้าพาทย์บรรเลงเพลง สาธุการ)
	○ ประธานในพิธี กล่าวเปิดการบรรเลงและการแสดงนาฏดุริยางคศิลป์สร้างสรรค์
	○ อธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ (นางนิภา โสภาสัมฤทธิ์) มอบของที่ระลึก แต่ประธานในพิธี
	○ ผู้ดำเนินรายการแนะนำคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิประเมินการแสดงสร้างสรรค์
	○ อธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ (นางนิภา โสภาสัมฤทธิ์) มอบของที่ระลึก แต่คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิประเมินการแสดงสร้างสรรค์
เวลา ๑๘.๕๐ น.	การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ ชุด ฟ้อนสวยดอก
เวลา ๑๘.๕๕ น.	การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี ชุด เทวพระกาฬ
เวลา ๑๙.๐๕ น.	การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ชุด มหาเทวธรณสุบรรณ
เวลา ๑๙.๑๕ น.	การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ วิทยาลัยนาฏศิลป์พัทลุง ชุด ยามโพน
เวลา ๑๙.๒๕ น.	การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ วิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี ชุด กริธาภาส
เวลา ๑๙.๓๕ น.	การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ วิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย ชุด ระเบียบวาทะ
เวลา ๑๙.๔๐ น.	การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ชุด สารทเดือนสิบ
เวลา ๑๙.๔๕ น.	การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ชุด ราชาแห่งงู (King Cobra)

เวลา ๑๙.๕๕ น.	การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด เสน่ห์ผ้าสายใยอาเชียน	วิทยาลัยนาฏศิลป์
เวลา ๒๐.๐๕ น.	การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด เส้นสายลายไหม	วิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์
เวลา ๒๐.๑๕ น.	การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด ร่มฉัตร	คณะศิลปศึกษา
เวลา ๒๐.๒๐ น.	การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด แหฮอมจูนกซัง	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
เวลา ๒๐.๓๐ น.	การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด ผืนไท	คณะศิลปนาฏดุริยางค์
เวลา ๒๐.๔๐ น.	การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด ลายถมเมืองนคร	วิทยาลัยนาฏศิลป์นครศรีธรรมราช
เวลา ๒๐.๕๐ น.	การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด ไม่มีที่ไหนเหมือนบ้าน (Any Place Like Home)	มหาวิทยาลัยนเรศวร
เวลา ๒๑.๐๐ น.	การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด ระบายาลมยุรา	วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง
เวลา ๒๑.๐๕ น.	การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด ฟ้อนดอกสะแบงแยงอีสาน	วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด
เวลา ๒๑.๑๕ น.	การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด แสงสว่างดังสุริย์ อัครนิมิตตุมภา	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
เวลา ๒๑.๒๕ น.	การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด สะโนเกี้ยวสาว	วิทยาลัยนาฏศิลป์นครราชสีมา
เวลา ๒๑.๓๐ น.	การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด ร่ายหลงหงส์ลอดลาย	วิทยาลัยนาฏศิลป์สุพรรณบุรี
เวลา ๒๑.๓๕ น.	การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด ลายนาฏยจุฬามณี	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
เวลา ๒๑.๔๐ น.	การแสดงฟิnale (Finale) ประกอบดนตรี	
เวลา ๒๒.๐๐ - ๒๒.๓๐ น. พิธีปิดงานและส่งมอบสัญลักษณ์การจัดงานมหกรรมศิลปวัฒนธรรมไทยประจำปี ๒๕๖๔		

สารบัญ : Contents

หน้า

พื้ณสวยดอก.....	๑
เทวพระกาฬ.....	๕
มหาเทวธรณสุบรรณ.....	๙
ยามโพน.....	๑๓
กรีกากาสร.....	๑๕
ระบำศรีสวายะ.....	๒๓
สารทเดือนสิบ.....	๒๙
ราชาแห่งงู (King Cobra).....	๓๓
เส้นห้าสายใยอาเซียน.....	๓๗
เส้นสายลายใหม่.....	๔๓
ร่มฉัตร.....	๔๗
แฮฮอมจุนกซัง.....	๕๓
ผืนไท.....	๕๙
ลายถมเมืองนคร.....	๖๓
ไม่มีที่ไหนเหมือนบ้าน (Any Place Like Home).....	๗๕
ระบำวอลมยุรา.....	๗๗
พื้ณดอกสะแบงแยงอีสาน.....	๘๓
แสงสว่างดังสุริย์ อัคนีหมากตุมกา.....	๘๗
สะไนเกี้ยวสาว.....	๙๑
ร่ายหลงหงส์ตลอดลาย.....	๙๕
ลายนาฏยจุฬามณี.....	๙๙

พ็อนสวยดอก

วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ผู้สร้างสรรค์ : นายธงชัย จินชาติ

นายสรายุทธ รอบรู้

นายทยากร ฟังกริม

นายธีรวัฒน์ หมื่นทา

แนวคิดในการสร้างสรรค์งาน

การแสดงสร้างสรรค์ชุดนี้ได้แนวคิดจาก “สวยดอก” หรือ “กรวยดอกไม้” เกิดจากการใช้ใบทองหรือกระดาษมันขดเป็นทรงเรียวยแหลมบรรจุดอกไม้ข้างใน ดอกไม้ที่ใส่จะเป็นดอกไม้ที่เลือกสรรแล้วว่าเป็นดอกไม้ที่ดีที่สุด สวยหอมหรือมีชื่อที่เป็นมงคล เพราะมีความเชื่อว่าดอกไม้ที่นำไปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะต้องเป็นดอกไม้ที่ดีที่สุด สวยดอกไม้ของภาคเหนือมักใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ โดยใช้เป็นเครื่องสักการบูชาในเกือบทุกประเพณี ภาคกลางกรวยดอกไม้ใช้ในประเพณีไหว้ครู โดยใส่ดอกไม้ ใบไม้ ที่มีความหมายมงคลต่าง ๆ และรูปเทียนเพื่อ กราบไหว้บูชา แสดงถึงความเคารพ ครู อาจารย์ กรวยดอกไม้หรือสวยดอกไม้จึงมีความหมายที่คล้ายกัน คือ ใช้ในการแสดงความเคารพ การวะ และเครื่องสักการบูชาตามประเพณี ความเชื่อ ความศรัทธาในการบูชาในวิถีพุทธของคนล้านนา

รูปแบบหรือขั้นตอนในการแสดง

คณะผู้สร้างสรรค์นำเสนอรูปแบบการแสดง ร้อยเรียงเป็นเรื่องราวสื่อให้เห็นสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การแต่งกายของหญิงสาวชาวพื้นเมืองล้านนา และการประดิษฐ์กรวยใบทองที่มีเครื่องบูชาดอกไม้รูปเทียนเพื่อนำไปเป็นอาสน์สงฆ์ในการสักการบูชาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตามความเชื่อพื้นบ้านของคนล้านนา เสนอการแสดงแนวพ็อนล้านนาร่วมสมัย ซึ่งได้หยิบยกเอาอัตลักษณ์สื่อให้เห็นถึงกระบวนการบูชาตามแนวคิดคติความเชื่อในการบูชาขวัญที่อยู่บนศีรษะของคนล้านนา ผ่านการแสดงโดยหญิงสาวพื้นเมืองล้านนา บรรเลงท่วงทำนองเพลงล้านนาร่วมสมัยที่มีจังหวะสนุกสนานตามกรอบแนวคิด ดังนี้

กรอบแนวคิดที่ ๑ นาฏนารีหยอกเย้า

บรรยายถึงสภาพความงามของภูมิทัศน์อันอุดมสมบูรณ์ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ เช่น ภูเขา แม่น้ำ สายหมอก ดอกไม้ และสตรีล้านนาที่มีความงดงามด้วยจิตกริยา

กรอบแนวคิดที่ ๒ มวลสวยดอกหย่องบุผา

บรรยายถึงความสวยงามของสวยดอกและการจัดตกแต่งสวยดอกโดยการนำพรรณไม้นานาชนิดของล้านนาพร้อมเครื่องบูชาอันมีรูปเทียนเครื่องหอมและข้าวตอก จัดเป็นสวยดอกเพื่อนำไปบูชาสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังวิหารวัด

กรอบแนวคิดที่ ๓ นบวันตา ไหว้สา พระเจ้า

บรรยายถึงความความงามของสตรีที่กำลังเดินทางไปสักการบูชาสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในวัด ด้วยอาการสำรวมและงามในจิตประเพณีล้านนา

ตารางที่ ๑ รายละเอียดการแสดงชุด “ฟ้อนสวยดอก”

รายละเอียดการแสดง	ระยะเวลาในการแสดง (นาทีก)	แนวคิดหลัก	แนวดนตรี	วงดนตรี	เครื่องแต่งกาย
๑) นาฏนารีหยอกเย้า	๒ นาที	การแสดงเกี่ยวกับกิริยาการแต่งกายของหญิงสาว	อ่อนหวานนุ่มนวล	ดนตรีพื้นเมืองร่วมสมัย	แต่งกายด้วยชุดสีขาวแบบหญิงสาวชาวล้านนา
๒) มวลสวยดอกหย่องบุปผา	๒ นาที	ขั้นตอนและกระบวนการประดิษฐ์สวยดอก	เรียบง่ายดังงาม		
๓) นบวันตาไหว้สา ผะเจ้า	๓ นาที	แสดงการสักการบูชาองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า	เคารพศรัทธา		

องค์ประกอบในการแสดง

กระบวนการสร้างสรรค์เครื่องแต่งกาย

แนวคิดในการแต่งกายผู้แสดง ผู้วิจัยได้แรงบันดาลใจจากการแต่งกายของสตรีล้านนาในเขตจังหวัดเชียงใหม่และสตรีกลุ่มไทวนในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยที่ไปวัดในวันพระวันศีลของคนไทวนในล้านนา โดยจะแต่งชุดสีขาว คนล้านนาเรียกว่า แม่ขาว คือผู้ปวารณาตัวเข้ารับการฝึกปฏิบัติธรรมตามความเชื่อในศาสนาพุทธของล้านนา ผูกโยงกับเครื่องแต่งกายในยุคล้านนาดั้งเดิมมาเป็นแนวคิดในการสร้างสรรค์ชุดการแสดงโดยประมวลแนวคิดเพื่อรังสรรค์และนำดอกไม้เป็นเครื่องประดับ อาทิ เช่น ปิ่น สักวา สร้อยคอต่างหู เป็นต้น

กระบวนการสร้างสรรค์ท่ารำ

ภาพที่ ๑ การสร้างสรรค์ท่ารำ ชุด ฟ้อนสวยดอก
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

กระบวนรังสรรค์ทำร่าได้กำหนดการแสดงให้มีรูปแบบแนวใหม่ เป็นการนำเสนอการแสดงในรูปแบบการแสดงสร้างสรรค์ร่วมสมัยที่ได้แนวคิดจากวิถีชีวิตความเชื่อความศรัทธาที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาของสตรีไทยวนล้านนาในเมืองเชียงใหม่ เกี่ยวกับการบูชาสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยรูปแบบการแสดงจะใช้กระบวนทำร่าฟ้อนพื้นเมืองเหนือผสมผสานกับรูปแบบการแปรแถวที่แปลกตา ตามกรอบแนวคิด ดังนี้

กรอบแนวคิดที่ ๑	นาฏนารีหยอกเย้า
กรอบแนวคิดที่ ๒	มวรสวยดอกหย่องบุปผา
กรอบแนวคิดที่ ๓	นบวันตาไหว้สาพะเจ้า

กระบวนการสร้างสรรครูปแบบการแปรแถว

การแปรแถวได้ออกแบบให้มีการเคลื่อนไหวกระชับและแปลกตาแบบร่วมสมัยโดยได้สร้างสรรค์ขึ้นจากแนวคิดลวดลายเรขาคณิตต่าง ๆ ผสมกับการแปรแถวที่มีอยู่เดิมอีกทั้งนำเสนอร้อยเรียงอย่างเป็นเรื่องราวตามกรอบแนวคิด

กรอบแนวคิดที่ ๑	นาฏนารีหยอกเย้า
กรอบแนวคิดที่ ๒	มวรสวยดอกหย่องบุปผา
กรอบแนวคิดที่ ๓	นบวันตาไหว้สาพะเจ้า

ผู้แสดง ใช้ผู้แสดงหญิง จำนวน ๑๒ คน

ภาพที่ ๒ การแสดงสร้างสรรค์ ชุด ฟ้อนสวยดอก
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ ๓ การแสดงสร้างสรรค์ ชุด ฟ้อนสวยดอก
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

สรุป

การแสดงสร้างสรรค์ ชุด ฟ้อนสวยดอก ได้แนวคิดมาจาก “สวยดอก” หรือ “กรวยดอกไม้” ที่เป็นเครื่องสักการบูชาตามประเพณีความเชื่อและความศรัทธาการบูชาในวิถีพุทธของคนล้านนา เป็นการแสดงในแนวฟ้อนล้านนาร่วมสมัย สื่อให้เห็นถึงกระบวนการบูชาตามแนวคิดคติความเชื่อในการบูชาขวัญที่อยู่บนศีรษะของคนล้านนา ผ่านการแสดงโดยหญิงสาวพื้นเมืองล้านนา ท่วงทำนองเพลงล้านนาร่วมสมัยที่มีจังหวะสนุกสนาน ตามกรอบแนวคิด ดังนี้ ๑) นาฏนาฎรียกเข้า ๒) มวลสวยดอกหย่องบุปผา และ ๓) นบวันตาไหว้สาพะเจ้า กระบวนการสร้างสรรค์เครื่องดนตรีและเพลงประกอบใช้วงล้านนาร่วมสมัย ดำเนินอย่างเป็นเรื่องราว ประพันธ์เพลงโดยอาจารย์รักเกียรติ ปัญญายศ

เทวพระกาฬ

วิทยาลัยนาฏศิลปลพบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ผู้สร้างสรรค์ : นายอนัส มาลาวงษ์

นางสาวตรีรัตน์ วิสุทธิพันธ์

นายณรงค์ฤทธิ์ คงปิ่น

แนวคิดในการสร้างสรรค์งาน

ด้วยสถานการณ์ปัจจุบัน กระแสทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเข้ามามีบทบาทต่อการบริหารจัดการทางด้านศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนผู้คนให้ความสนใจอย่างยิ่ง คณะผู้สร้างสรรค์จึงมีแนวคิดนำเสนอสถานที่สำคัญในจังหวัดลพบุรีขึ้นมา เพื่อสร้างเป็นชุดผลงานการแสดงสร้างสรรค์ อีกทั้งเพื่อเป็นการสนับสนุนเศรษฐกิจการท่องเที่ยวบูรณาการร่วมกับชุมชนตามนโยบายของภาครัฐในการพัฒนาเศรษฐกิจ ส่งเสริมมุ่งเน้นให้งานศิลปวัฒนธรรมสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่ม การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด เทวพระกาฬ เผยแพร่สู่สาธารณชนสามารถกระตุ้นการท่องเที่ยวสถานที่เชิงประวัติศาสตร์ของจังหวัดลพบุรีได้ ทำให้แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของชาติตระการตาอวดสายตานักท่องเที่ยว ตลอดจนเป็นหนทางหนึ่งที่ช่วยส่งผลให้นาฏศิลป์ไทยเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศ สังคม ชุมชนสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนต่อไป

ศาลพระกาฬ หรือเดิมเรียกว่า ศาลสูง เนื่องจากศาลตั้งอยู่บนฐานศิลาแลงที่อยู่สูงจากพื้นดิน เป็นศาสนสถานที่เป็นฐานศิลาแลงขนาดมหึมาภายในบรรจุทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์กับเทวรูปสี่องค์หนึ่งประมาณกันว่าเพื่อเป็นศาลประจำเมือง ศาลพระกาฬเป็นสิ่งก่อสร้างของอาณาจักรขอม สืบเนื่องมาจากเมืองลพบุรีในอดีตเคยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรขอมโบราณ ซึ่งได้กลายเป็นศูนย์กลางการปกครองของขอมในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

พระกาฬ เป็นเทวรูปโบราณยุคขอมเรื่องอำนาจ ซึ่งอาจเป็นพระวิษณุหรือพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ศิลปะลพบุรี แต่เดิมพระกาฬมีพระกายสีดำ ไม่มีเศียร และไม่มีพระกร ประชาชนนับถือศรัทธาเป็นเทพอารักษ์ประจำเมืองของจังหวัดลพบุรี ในคัมภีร์และจารึกโบราณปรากฏนาม “องค์พระกาฬไชยศรี” ซึ่งเป็นเทพที่ปกปักรักษาบ้านเมืองทำนองเดียวกับพระเสื้อเมืองพระทรงเมือง นอกจากนี้ยังได้ชื่อว่าเป็นผู้ทรงฤทธาานุภาพสามารถให้คุณให้โทษ จึงมีผู้คนเคารพยำเกรงอย่างยิ่ง การได้เดินทางมาบูชาสักการะองค์เจ้าพ่อพระกาฬถือเป็นการสร้างความสิริมงคลให้เกิดกับตน ศาลเจ้าพ่อพระกาฬถือเป็นเทวสถานอันศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดลพบุรี คณะผู้สร้างสรรค์ได้นำแรงศรัทธาต่อองค์พระกาฬเป็นแรงบันดาลใจสร้างสรรค์การแสดงชุด เทวพระกาฬ โดยอาศัยลักษณะท่าทางของเทวรูป ภาพแกะสลัก ปูนปั้น และภาพศิลาจำหลักทับหลังประติมากรรมโบราณสถานที่ขุดพบในสมัยลพบุรี โดยอาศัยหลักการสร้างชุดการแสดงเข้ามาร่วมจินตนาการประดิษฐ์เป็นทำรำให้มีความอ่อนช้อยสวยงามตามรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์

รูปแบบหรือขั้นตอนในการแสดง

การแสดงสร้างสรรค์ ชุด เทวพระกาฬ เป็นการแสดงระบำหมู่ ทำรำประดิษฐ์ขึ้นโดยเลียนแบบจากโบราณวัตถุและภาพจำหลักในสถานที่ต่าง ๆ เป็นศิลปะสมัยลพบุรี ลักษณะการรำมีกระบวนการทำรำของหมู่ระบำที่มีความสอดคล้องกลมกลืนกัน รวมทั้งการใช้มือ เท้า และศีรษะ มีลักษณะพิเศษตามยุคสมัย ตลอดจนการแปรแถวในการรำด้วยลักษณะต่าง ๆ ซึ่งรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ แบ่งเป็น ๒ ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ ๑ กล่าวถึง ความสง่างามของเหล่าหมู่สุรางค์นางอัปสรและเทวดาบนเทวสถานมงคลอันศักดิ์สิทธิ์ ร่ายรำด้วยความสุขทิพย์ สิริมงคล และอำนาจบารมีแห่งองค์พระกาฬ

ช่วงที่ ๒ แสดงถึง ความเจริญรุ่งเรือง อุดมสมบูรณ์ สงบสุข ปราศจากภัยร้ายพิบัติ โรคภัยไข้เจ็บ ทุกประการ จากพรอริษฐานสำเร็จศักดิ์สิทธิ์แห่งองค์พระกาฬเทพผู้ปกปักรักษาเมืองลพบุรี

องค์ประกอบในการแสดง

ผู้แสดง จำนวน ๑๔ คน แบ่งเป็นหมู่ระบำเทวดา (ชาย) ๔ คน และหมู่ระบำนางอัปสร (หญิง) ๑๐ คน

เครื่องแต่งกาย การออกแบบเครื่องแต่งกาย ศิราภรณ์ และเครื่องประดับได้นำลวดลายรูปแบบ ประติมากรรมรูปเคารพ เทวดา เทพเจ้า พระพุทธรูปศิลปะสมัยลพบุรี (ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ – ๑๔)

ผู้แสดงชายเป็นเทวดา สวมศิราภรณ์ทรงมงกุฎเทริด สวมสังวาล กรองคอ รัตอุทรพันธะ เข็มขัด ต่างหู กำไลข้อมือและข้อเท้า สวมเสื้อแขนงูรัดรูป นุ่งผ้าโจงแบบสั้น ด้านหลังจับชายเป็นเชิงกระโปรง มีริ้วของการจับผ้าคาดเอวด้านหน้า

ผู้แสดงหญิงเป็นนางอัปสร สวมมงกุฎห่อหุ้มเกศาและกระบังหน้าแบบมีเชือกผูกด้านหลังศีรษะ เพิ่มงานประดับเหนือพระกรรณทั้งสองข้างคล้ายกรรเจียก สวมสังวาล กรองคอ เข็มขัด ต่างหู กำไลข้อมือและข้อเท้า พันอกด้วยผ้าผูกมัดระหว่างอกสีกลิบบัว นุ่งผ้านุ่งแบบยาวมีจีบด้านหน้าชักชายผ้าห้อยออกมาด้านหน้า มือถือดอกบัว

ภาพที่ ๑ ภาพวาดลายเส้นศิราภรณ์ มงกุฎทรงเทริด
ที่มา : สุภัทรดิศ ดิศกุล (๒๕๓๙, น. ๔๐๔)

ภาพที่ ๒ ลักษณะการสวมมงกุฎห่อหุ้มเกศาและกระบังหน้าแบบมีเชือกผูกด้านหลังศีรษะ
ที่มา : พิริยะ ไกรฤกษ์ (๒๕๕๓, น. ๑๙๒)

ภาพที่ ๓ ลักษณะเครื่องแต่งกายการแสดง ชุด เทวพระกาฬ นักแสดงชายและนักแสดงหญิง
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

เพลงและดนตรี

เพลงประกอบการแสดง ชุด เทวพระกาฬ ซึ่งเป็นชุดการแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ของวิทยาลัยนาฏศิลปลพบุรี ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๒ ประพันธ์เพลงโดยนายณรงค์ฤทธิ์ คงปิ่น ข้าราชการครูประจำภาคศึกษาศิลป์ ซึ่งได้อาศัยหลักการแนวความคิดการประพันธ์ทำนองเพลงระบำเทวพระกาฬ คือเนื่องจากพระกาฬหรือเจ้าพ่อพระกาฬเป็นเทวรูปโบราณยุคขอมเรื่องอำนาจ ซึ่งนักวิชาการทางโบราณคดีได้อ้างไว้ว่าอาจเป็นพระวิฆณุหรือพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ศิลปะลพบุรี ผู้ประพันธ์จึงได้นำเพลงเขมรโพธิสัตว์ (สองชั้น) ท่อน ๑ และท่อน ๒ มาเป็นโครงสร้างต้นแบบในการประพันธ์ โดยมีโครงสร้างทำนองเพลงประกอบด้วย ๓ ส่วน คือ

๑. ทำนองเพลงเที่ยวช้า (สองชั้น) จำนวน ๒ ท่อน สื่อถึงความสง่างามของเหล่าหมู่สุรางค์นางอัปสร และเทวดาบนเทวสถานมงคลอันศักดิ์สิทธิ์ ร่ายรำด้วยความสุขทิพย์ สิริมงคล อำนาจบารมีแห่งองค์พระกาฬ

๒. ทำนองเพลงเที่ยวเร็ว (ชั้นเดียว) จำนวน ๒ ท่อน สื่อถึงความเจริญรุ่งเรือง อุดมสมบูรณ์ สงบสุข ปราศจากภัยร้ายพิบัติ โรคพยาธิทุกประการ จากพรอธิฐานสำเร็จศักดิ์สิทธิ์แห่งองค์พระกาฬเทพผู้ปกป้องรักษาเมืองลพบุรี

๓. ทำนองเพลงที่ใช้ในการลงจบ

วงดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบระบำเทวพระกาฬ เป็นวงดนตรีพิเศษที่ประสมวงขึ้นใหม่ ใช้วงดนตรีโบราณคดีที่ประกอบการแสดงระบำลพบุรีเป็นหลัก โดยได้เพิ่มฆ้องวงใหญ่เข้าไปเพื่อให้ทำนองเพลงมีความสง่างามมากขึ้น เพื่อแสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์และอำนาจบารมีของเจ้าพ่อพระกาฬ เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบด้วย ซอสามสาย กระจับปี่ ปี่ใน ฆ้องวงใหญ่ โทน ๒ ลูก ฉิ่ง ฉาบ และกรับคู่

ภาพที่ ๔ - ๕ การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด เทวพระกาฬ
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

สรุป

การแสดงสร้างสรรค์ ชุด เทวพระกาฬ ได้แรงบันดาลใจจากประวัติศาสตร์และความเชื่อของคนจังหวัดลพบุรี มีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่ยุคประวัติศาสตร์ โดยได้กำหนดเอาศิลปะเขมรในไทยเป็นศิลปะยุคลพบุรี โดยมีพระปรางค์สามยอดและศาลพระกาฬอันเป็นที่บูชาสักการะตามคติความเชื่อในลัทธิไวยณพนิกาย เพื่อบูชาพระนารายณ์เป็นใหญ่ ออกแบบลักษณะการแสดงแบบโบราณคดี มีความหมายถึงเหล่าชาวลพบุรีในอดีตมาร่ายรำสักการะพระวิษณุเทพ อันเป็นเทพเจ้าที่มีอิทธิฤทธิ์ ทำร้ายรำที่ใช้ออกแบบการแสดงนำมาจากเทวรูปรำจำหลักนางอัปสร จินตนาการสร้างสรรค์ และการประดิษฐ์ทำรำตามรูปแบบงานศิลปนาฏศิลป์

รายการอ้างอิง

พิริยะ ไกรฤกษ์. (๒๕๕๓). รากเหง้าแห่งศิลปะไทย. กรุงเทพฯ : ริเวอร์บุ๊คส์.

สุภัทรดิศ ดิศกุล. (๒๕๓๙). ศิลปะในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มหาเทวธรณสุบรรณ

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

ผู้สร้างสรรค์ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คมชัชวีร์ พสุริจันทร์แดง

แนวคิดในการสร้างสรรค์งาน

การสร้างสรรค์นาฏยศิลป์ไทยเชิงอนุรักษ์ ชุด มหาเทวธรณสุบรรณ เป็นการสร้างสรรค์ที่มีแนวคิด มาจากการศึกษาวรรณกรรมเกี่ยวกับการสู้รบของพระนารายณ์ ซึ่งตามคติความเชื่อของคนไทยพระนารายณ์ เป็นตัวแทนแห่งคุณงามความดี ผู้ปกป้องรักษาให้โลกมีความสงบสุข ขจัดสิ่งชั่วร้าย ภัยอันตรายต่าง ๆ ให้หมดสิ้นไป จากโลกมนุษย์ เพราะฉะนั้นพระนารายณ์จึงมีการสู้รบกับเหล่าอสูรบ่อยครั้ง และในการสู้รบกับพญาคูทมา นั้น ต่างไปจากการสู้รบครั้งอื่น ๆ ซึ่งมีความน่าสนใจเป็นอย่างมาก นั่นคือการรบครั้งนี้ พระนารายณ์ไม่ได้แปลงกาย หรืออวตารแต่อย่างใด อีกทั้งการรบครั้งนี้ไม่มีผลแพ้ - ชนะ และพระนารายณ์ยังได้พญาคูทมาเป็นพาหนะ ประจำองค์ ซึ่งผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความน่าสนใจของวรรณกรรมในตอนนี้อย่างยิ่ง อีกทั้งยังต้องการพัฒนาและต่อยอด รูปแบบกระบวนการรบของการแสดงนาฏยศิลป์ไทย

รูปแบบหรือขั้นตอนในการแสดง

รูปแบบที่ใช้ในการสร้างสรรค์นาฏยศิลป์ ชุด มหาเทวธรณสุบรรณ ผู้วิจัยเลือกรูปแบบการสร้างสรรค์ นาฏยศิลป์ไทยเชิงอนุรักษ์มาใช้ในการสร้างสรรค์ครั้งนี้ ซึ่งคำว่านาฏยศิลป์สร้างสรรค์นั้น มีผู้รู้ได้ให้คำนิยามไว้ อย่างหลากหลาย สามารถสรุปได้ว่า นาฏยศิลป์สร้างสรรค์ คือการนำองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนาฏยศิลป์ มาเป็นแนวทางเพื่อสร้างองค์ประกอบในการสร้างสรรค์เป็นนาฏยศิลป์ที่มีความแปลกใหม่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว การสร้างสรรค์ทางด้านนาฏยศิลป์นี้ หากมีข้อกำหนดทางด้านขนบจารีตประเพณีมาเป็นกรอบในการสร้างสรรค์ ควรที่จะรักษาดำเนินการนี้ไว้ ในด้านของแนวคิดที่ต้องการนำเสนออาจนำสิ่งต่าง ๆ ที่พบเจอหรือประสบการณ์ ส่วนตัวมาเป็นแนวคิดหรือเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์นาฏยศิลป์ สามารถสื่อสารถึงผู้ชมได้ ไม่ว่าจะเป็น ในด้านของความสุข สนุกสนาน คติความเชื่อ หรือหลักปรัชญาคำสอนที่สอดแทรกอยู่ในการแสดง ในส่วนของคำว่า นาฏยศิลป์ไทยนั้น มีผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญได้อธิบายความหมายไว้หลากหลายเช่นกัน สรุปได้ว่านาฏยศิลป์ไทยเป็น ศิลปะในกลุ่มการแสดงประจำชาติไทย หมายรวมถึงการแสดงพื้นบ้านด้วย เป็นศาสตร์ที่มีการสืบทอด มาตั้งแต่อดีตจากรุ่นสู่รุ่น โดยนับว่าเป็นศาสตร์ทางภูมิปัญญาของครูบาอาจารย์ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏยศิลป์ โดยเฉพาะ

องค์ประกอบในการแสดง

ผู้แสดง ผู้สร้างสรรค์ผลงานคัดเลือกนักแสดงจากผู้ที่มีความสามารถและทักษะทางด้านนาฏยศิลป์ไทย โขน - ละคร เป็นหลักสำคัญ เพื่อให้แสดงศักยภาพทางนาฏยศิลป์ไทยอย่างเต็มที่ อีกทั้งยังสามารถพัฒนารูปแบบการสร้างสรรค์ในแบบเฉพาะ ผู้สร้างสรรค์ผลงานยังได้คัดเลือกนักแสดงผู้ที่มีความรับผิดชอบและความมีวินัย เพื่อให้เห็นถึงความเป็นมืออาชีพทั้งในการซ้อมและการแสดงจริงอีกด้วย

เครื่องแต่งกาย การออกแบบเครื่องแต่งกายเพื่อใช้ในการสร้างสรรค์นาฏดุริยางคศิลป์สร้างสรรค์ ชุต มหาเทวะรณสุบรรณ ได้รับแรงบันดาลใจจากรูปพรรณสัณฐานเดิมของตัวละครในวรรณกรรมไทยเป็นหลัก ซึ่งเครื่องแต่งกายในการสร้างสรรค์ในครั้งนี้แต่งแบบยืนเครื่องตามแบบอย่างของโขน ละครไทย เพื่อสื่อให้เห็นถึงจารีตที่สำคัญและควรยึดตามหลักจารีตของศิลปะการแสดงของไทย และถือเป็นการให้เกียรติตัวละครที่เป็นเทพเจ้าชั้นสูง โดยพระนารายณ์แต่งชุดยืนเครื่องตัวพระ สีม่วง ขลิบเหลือง และพญาครุฑแต่งชุดยืนเครื่องแบบครุฑ สีแดงขลิบทอง

เพลงและดนตรี การออกแบบและเลือกใช้เสียงประกอบในการนำเสนอผลงานทางด้านนาฏดุริยางคศิลป์ ชุต มหาเทวะรณสุบรรณ ผู้สร้างสรรค์ผลงานได้ออกแบบโดยการใช้ดนตรีปี่พาทย์ของไทย ประกอบกับการประพันธ์บทร้องที่ได้แต่งขึ้นใหม่ พร้อมด้วยการบรรจุเพลงเพื่อการสื่อสารในด้านอารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร และดำเนินเรื่องราวเพื่อให้ครอบคลุมตามแนวความคิดในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏดุริยางคศิลป์

อุปกรณ์ ในส่วนของอุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดงนั้น ผู้สร้างสรรค์เห็นสมควรว่า พระนารายณ์ควรใช้คทาเป็นอาวุธในการรบกับพญาครุฑซึ่งมีความเหมาะสมที่สุด เนื่องจากคทาเป็นหนึ่งในอาวุธของพระนารายณ์ มีลักษณะที่สามารถใช้ฟาดหรือตีคู่ต่อสู้ได้ เหมาะสมสำหรับกระบวรรบ ซึ่งสอดคล้องกับการสร้างสรรค์ทางนาฏดุริยางคศิลป์ไทยแนวอนุรักษ์

ภาพที่ ๑ การแสดงนาฏดุริยางคศิลป์สร้างสรรค์ ชุต มหาเทวะรณสุบรรณ
ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ ๒ การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด มหาเทวธรณสุบรรณ
ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

สรุป

การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยเชิงอนุรักษ์ ชุด มหาเทวธรณสุบรรณ เป็นงานสร้างสรรค์ที่มีแนวคิดมาจากการศึกษาวรรณกรรมเกี่ยวกับการสู้รบของพระนารายณ์ ซึ่งตามคติความเชื่อของคนไทยพระนารายณ์เป็นตัวแทนแห่งคุณงามความดี ผู้ปกป้องรักษาให้โลกมีความสงบสุข ขจัดสิ่งชั่วร้าย ภัยอันตรายต่าง ๆ ให้หมดสิ้นไปจากโลกมนุษย์ เพราะฉะนั้นพระนารายณ์จึงมีการสู้รบกับเหล่าอสูรบ่อยครั้ง และในการสู้รบกับพญาคูขี้แห้งต่างไปจากการสู้รบครั้งอื่น ๆ ซึ่งมีความน่าสนใจเป็นอย่างมาก นั่นคือการรบครั้งนี้พระนารายณ์ไม่ได้แปลงกายหรืออวตารแต่อย่างใด อีกทั้งการรบครั้งนี้ไม่มีผลแพ้ - ชนะ และพระนารายณ์ยังได้พญาคูขี้แห้งมาเป็นพาหนะประจำองค์ ผู้แสดงแต่งกายแบบยืนเครื่องตามแบบอย่างของโขน ละครไทย เพื่อสื่อให้เห็นถึงจารีตที่สำคัญและควรยึดตามหลักจารีตของศิลปะการแสดงของไทย และถือเป็นการให้เกียรติตัวละครที่เป็นเทพเจ้าชั้นสูงโดยพระนารายณ์แต่งชุดยืนเครื่องตัวพระ สีม่วง ขลิบเหลือง และพญาคูขี้แห้งแต่งชุดยืนเครื่อง แบบครุฑ สีแดง ขลิบทอง ใช้ดนตรีปี่พาทย์ของไทย ประกอบกับการประพันธ์บทร้องที่ได้แต่งขึ้นใหม่ พร้อมด้วยการบรรจเพลงเพื่อการสื่อสารในด้านอารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร และดำเนินเรื่องราวเพื่อให้ครอบคลุมตามแนวความคิดในการสร้างสรรค์ผลงานทางนาฏศิลป์

ภาพที่ ๑ การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด ยามโผน
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

ยามโพน

วิทยาลัยนาฏศิลปพัทลุง สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ผู้สร้างสรรค์ : นายรังสรรค์ ไวยพันธ์

นางอริยา ลิมกาญจนพงศ์

นายธวัชชัย ช้ายศรี

นางสาวนิลยา สัตตบงกช

นายรัฐวุฒิ ยุชพัลลภ

นายฐาปกรณ์ แก้วประชามิตร

นางสาวฐาปนา แก้วหนูนวล

แนวคิดในการสร้างสรรค์งาน

โพน เป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านภาคใต้ที่มีบทบาทต่อวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนโดยเฉพาะในจังหวัดพัทลุงมาแต่โบราณกาล โพนใช้เพื่อสื่อสารในโอกาสต่าง ๆ เช่น บอกเวลาพระฉันภัตตาหารเพล บอกเหตุร้ายแก่ชาวบ้าน หรือเวลาใดที่ไม่สามารถมองเห็นดวงอาทิตย์เป็นเวลานาน บอกสัญญาณนัดแนะการประชุมหรือรวมกลุ่ม เตือนการเตรียมงานของกลุ่ม เช่น ลากพระ รับกฐิน บอกเหตุร้ายหรือขอความช่วยเหลือ ยามใดที่ชาวบ้านต้องการความสนุกสนานจะมีโพนเข้าร่วมผสมโรงอยู่เสมอ “โพน” จึงเปรียบเสมือนคู่ทุกข์คู่ยากเป็นเครื่องดนตรีหรือเครื่องกำหนดสัญญาณจังหวะที่อยู่คู่กายชาวบ้านมาโดยตลอด

ปัจจุบันสภาพสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปจากสมัยก่อนมาก ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมแต่ละแห่ง “โพน” ซึ่งเป็นมรดกจากคนรุ่นก่อนใช้เพื่อการสื่อสารต่าง ๆ ก็มีบทบาทน้อยลงจากเดิม คงเหลือไว้เพียงการใช้โพนประกอบในหัวเรือพระ เพื่อการแข่งขันประชันเสียง และปัจจุบันนิยมนำโพนมาเป็นเครื่องสัญญาณให้ “ประธานในพิธีโพน” เพื่อเปิดงาน ด้วยเหตุผลดังกล่าวคณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะสร้างสรรค์การแสดง ชุด “ยามโพน” เพื่อนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องราวความสำคัญของโพนในลักษณะต่าง ๆ ที่ยังคงอยู่และกำลังเลือนหายไป

รูปแบบหรือขั้นตอนในการแสดง

การแสดงชุด ยามโพน แบ่งการแสดงออกเป็น ๓ ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ ๑ เสียงโพนในยามเช้า สื่อให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวไทยพุทธที่ต้องตักบาตร ถวายภัตตาหารอาหารเช้าแด่พระภิกษุสงฆ์

ช่วงที่ ๒ เสียงโพนในยามสาย สื่อให้เห็นถึงการที่ชาวบ้าน หนุ่มสาว ชวนกันไปทำบุญที่วัด

ช่วงที่ ๓ เสียงโพนในยามบ่าย สื่อให้เห็นถึงการชักชวนกันไปร่วมชักพระ แสดงออกถึงความสนุกสนานรื่นเริงของหนุ่มสาว

องค์ประกอบในการแสดง

ผู้แสดง จำนวน ๒๑ คน ประกอบด้วยนักแสดงชาย จำนวน ๘ คน นักแสดงหญิง จำนวน ๘ คน และคนตีโพน (ชาย) จำนวน ๕ คน

เครื่องแต่งกาย นักแสดงชายและนักแสดงหญิงแต่งกายแบบพื้นเมืองภาคใต้ บ่งบอกถึงเอกลักษณ์การแต่งกายของชาวใต้ในแถบจังหวัดพัทลุงเมื่อไปร่วมกิจกรรมที่วัด โดยนำมาดัดแปลงให้สวยงามเหมาะสมกับการแสดง ใช้เครื่องประดับที่ประดิษฐ์มาจากลูกปัดโนราเป็นส่วนประกอบ ส่วนคนตีโพน นุ่งโจงกระเบนหยักรังสวมเสื้อผ่าหน้า แขนกุด

เพลงและดนตรี เป็นเพลงที่บรรเลงด้วยเครื่องดนตรีพื้นเมืองภาคใต้ตอนบน โดยเรียบเรียงทำนองเพลงขึ้นใหม่ จำนวน ๔ เพลง

อุปกรณ์ การแสดงชุดยามโพนมีอุปกรณ์ประกอบการแสดง คือ โพนบอกเวลา ๑ ใบ โพนประชัน ๔ ใบ เรือพระจำลอง ๑ ลำ ปืนโต ผ้าขาวม้า ตะเกียงเจ้าพายุ และกะเชอ

ภาพที่ ๒ การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด ยามโพน
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

สรุป

การแสดงสร้างสรรค์ชุด ยามโพน เป็นการแสดงที่สื่อให้เห็นถึงความผูกพันวิถีชีวิตของชาวพัทลุงกับโพนซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่อยู่ควบคู่กับชาวพัทลุงมาช้านาน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันชาวพัทลุงใช้โพนประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ในวิถีชีวิต ได้แก่ ตีโพนเพื่อให้สัญญาณบอกเวลา ตีโพนเพื่อเป็นสัญญาณบอกเหตุร้าย ตีโพนเพื่อเป็นสัญลักษณ์นัดหมาย ตีโพนเพื่อร่วมในประเพณีลากพระ และตีโพนเพื่อการแข่งขัน โพนจึงถือเป็นเอกลักษณ์ประจำจังหวัดพัทลุง ดังคำกล่าวขานที่ว่า “จะร้อยพันล้านหมื่นเสียงตะโกน ถ้าจะสู้เสียงแข่งโพนที่เมืองลุง” คณะผู้สร้างสรรค์นำโพนมาประกอบการแสดงเป็นเรื่องราวสื่อถึงวิถีชีวิตของชาวพัทลุง โดยแบ่งรูปแบบการแสดงออกเป็น ๓ ขั้นตอน ได้แก่ โพนกับชีวิต โพนกับประเพณีวัฒนธรรม และลีลาโพน เพื่อเป็นการอนุรักษ์สืบสาน เผยแพร่โพนให้เป็นที่รู้จักและคงอยู่สืบไป

กริยาภาสา

วิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ผู้สร้างสรรค์ : ด้านดนตรี

๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมเกียรติ ภูมิภักดิ์

๒. นายกมล แก้วสว่าง

๓. นายไพรัตน์ แสงทอง

ผู้สร้างสรรค์ : ด้านนาฏศิลป์

๑. นายเจษฎากรณ์ เอี่ยมอุไร

๒. นายคทาวัธ กลิ่นพิพัฒน์

๓. ว่าที่เรือตรี วีรพล ทองระอา

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดชลบุรีเป็นจังหวัดที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางด้านธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ความหลากหลายทางด้านเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น ดังคำขวัญที่ว่า “ทะเลงาม ข้าวหลามอร่อย อ้อยหวาน จักสานดี ประเพณีวิ่งควาย” คำขวัญดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ยุทธศาสตร์ เศรษฐกิจ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของผู้คน ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่งดงามอันเป็นเอกลักษณ์ ประจำท้องถิ่น นอกจากนี้ยังปรากฏประเพณีที่สำคัญและมีชื่อเสียงอย่างมากของจังหวัดชลบุรี คือ ประเพณี วิ่งควายซึ่งเป็นประเพณีท้องถิ่นคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดชลบุรี โดยมีรูปแบบเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ปฏิบัติ สืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนาน จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่าวัดใหญ่อินทารามเป็นต้นกำเนิดของ ประเพณีวิ่งควายจังหวัดชลบุรี ดังที่ ท่านมหาราชเชษฐ์ รัชกาลที่ ๕ (๒๕๔๖, น. ๓๘) ได้กล่าวไว้ว่า “เมื่อคราว ครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เสด็จประพาสเมืองชลบุรีในระหว่างปีพุทธศักราช ๒๔๑๕ – ๒๔๔๔ มีประชาชนมาเฝ้ารับเสด็จอย่างเนืองแน่นและได้จัดให้มีการวิ่งควายขึ้นถวายทอดพระเนตร ณ พลับพลาารับเสด็จหน้าวัดใหญ่อินทาราม สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงรับสั่งว่า “การวิ่งควายนี้สนุกมาก ขอให้ จัดเป็นประเพณีประจำเมืองชลบุรีโดยเฉพาะ” ตั้งแต่นั้นมาจึงมีการจัดขึ้นเป็นประจำทุกปีไม่เคยขาดดังปรากฏ หลักฐานจากศิลาจารึกวัดใหญ่อินทาราม (ศิลาจารึก, ๒๕๒๐) ความว่า

“ภาพ - วัว ควายมั่งมี

เดือนจิตปีละหน

ความหลังพริ้งพรุผล

จำ - เทศกาลชลฯ ชี

วัดใหญ่อินทารามนามขนาน

ประเพณีสืบเนื่องเรื่องมีมา

การวิ่งควาย ม้า วัว แต่งตัวขำ

ข้างขึ้นสิบสี่ค่ำคนรำลือ

กลับเกวียนกัณฑ์แต่งงามสิบสามเล่ม

ต่างแต่งตัวสวยพริ้งทั้งหญิงชาย

มีคน ชีเฮย

แห่งนี้

ผลิตภาพ พิศแฮ

ช่วยเอื้ออติตถาย

วัดโบราณนานแท้แน่นักหนา

ชาวประชาอยู่ระบือ

มีประจำตำรับหลักนับถือ

เดือนสิบเอ็ด ลัวะ ลือฮือมากมาย

ศรัทธาเต็มเปี่ยมแปล้แห้ววาย

มากมั่งหมายมาอวดประกวดประชัน

รุ่งทิวาสิบห้าค่ำนำกันท์เทศน์	สู่ขอบเขตธรรมสภาศาลาขวัญ
มารับพรพระอินทร์ปิ่นเทวัญ	สิบสามกันท์ฟังจบครบบัณฑูร
ประเพณีวิ่งควายกาลภาคหน้า	คะเนว่าจะงดหมดเสื่อมสูญ
อนาคตจักอาจขาดเกื้อกูล	เพ่งเพิ่มพูนฝากคณะอนุชน
จึงจำลองรูปปั้นสรรค์สี่สัตว์	เป็นประวัติหวังแจ้งแห่งนุสนธิ์
สัญลักษณ์หลักไว้ในเมืองชล	เตือนกมลรำลึกนึกตอนมอง
ม้า วัว ควายตายเหลือเนื้อหนังเขา	ช้างตายเนาเหลืออยู่คูงาสอง
มนุษย์ตายชายหญิงทิ้งซากกอง	ดีชั่วก้องคงอยู่คู่โลกา”

จากหลักฐานข้างต้นทำให้ทราบถึงประเพณีวิ่งควายว่าจัดขึ้นในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ หรือก่อนออกพรรษา ๑ วัน เป็นประจำของทุกปี เพื่อเป็นการทำขวัญควายและให้ควายได้พักหลังจากหลังทำนามาตลอดช่วงฤดูการ นอกจากนี้ประเพณีวิ่งควายยังแสดงความกตัญญูรู้คุณต่อสัตว์ที่มีบุญคุณกับชาวนา โดยมีความเชื่อที่เล่าต่อกันมาว่า “หากปีใด ไม่มีการวิ่งควาย ปีนั้นควายจะเป็นโรคระบาดมาก” และอีกประการหนึ่งคือ ชาวบ้านได้มีโอกาสพักผ่อนและมาพบปะสังสรรค์กันในงานวิ่งควาย จึงเป็นเหตุให้จัดงานวิ่งควายขึ้นเป็นประจำในทุก ๆ ปีจนถึงปัจจุบันและเนื่องจากจังหวัดชลบุรีเป็นจังหวัดแห่งการท่องเที่ยวจึงมีชาวต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก เมื่อมีการจัดประเพณีวิ่งควายขึ้นชาวต่างชาติที่เข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรีจึงได้มีโอกาสสัมผัสประเพณีวิ่งควาย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้มีการจัดกิจกรรมอื่น ๆ สอดแทรกเข้ามาในประเพณีวิ่งควายเพื่อให้ประเพณีวิ่งควายมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น ได้แก่ การจัดกิจกรรมประกวดน้องนางบ้านนาทำการประกวดในคืนก่อนวันแข่งวิ่งควาย ๑ วัน โดยผู้เข้าประกวดจะต้องมีอายุตั้งแต่ ๑๘ ปีขึ้นไป หญิงสาวผู้เข้าประกวดแต่งกายด้วยเสื้อแขนกระบอกสีกรมท่า สีดำ หรือสีน้ำเงิน นุ่งผ้ายาวกรอมเท้าเป็นลักษณะของการแต่งกายแบบหญิงสาวชาวสวน การประกวดน้องนางบ้านนาประกวดเพื่อเป็นการดึงดูดความสนใจและสร้างสีสันให้แก่ประเพณีวิ่งควาย ปัจจุบันประเพณีวิ่งควายเป็นที่รู้จักกันทั่วโลก และในงานประเพณีวิ่งควายแต่ละครั้งจะได้รับการสนับสนุนส่งเสริมทั้งภาครัฐและเอกชน ประเพณีนี้จึงมีความสำคัญกับทุกภาคส่วน (สำนักงานเทศบาลเมืองชลบุรี, ๒๕๕๔, น. ๑๘)

คณะผู้สร้างสรรค์เล็งเห็นความสำคัญในอนุรักษ์ประเพณีนี้ที่มีการสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาเรื่องราวความเป็นมาของประเพณี เป็นสิ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์และเผยแพร่ให้ประชาชนคนไทย และชาวต่างชาติได้ทราบและเข้าใจถึงประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่นซึ่งมีแห่งเดียวในเมืองไทย จึงได้ดำเนินการโดยศึกษาบริบทภูมิหลังของประเพณีวิ่งควายของจังหวัดชลบุรี ก่อให้เกิดแนวทางสร้างสรรค์และเป็นแรงบันดาลใจ นำความโดดเด่นของประเพณีวิ่งควายสู่การพัฒนาและงานสร้างสรรค์โดยสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ในชุด “ระบำกรีกทากาส” ขึ้น เพื่อสร้างผลงานสร้างสรรค์ต่อยอดงานศิลปบนพื้นฐานเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและความเป็นไทย

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา ตลอดจนพิธีกรรมและกิจกรรมต่าง ๆ ในงานประเพณีวิ่งควายของจังหวัดชลบุรี
๒. เพื่อสร้างสรรค์ชุดการแสดง “กรีกทากาส” นำเสนอในรูปแบบวิจัยนาฏศิลป์เชิงสร้างสรรค์

รูปแบบหรือขั้นตอนในการแสดง

คณะผู้สร้างสรรค์ได้นำเสนอการแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด กริธาภาส เป็นแนวนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ที่เน้นถึงเอกลักษณ์ของประเพณีวงควาย โดยแบ่งการแสดงออกเป็น ๓ ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ ๑ ขวัญควายสู่เกวียนกัณฑ์ เป็นการนำความเชื่อและความศรัทธาของชาวนาโบราณนำเสนอในรูปแบบการแสดงช่วงแรก คือ พิธีกรรมทำขวัญควาย การแห่ขบวนเกวียนกัณฑ์ และความสวยงามสนุกสนานในประเพณีวงควาย การสู่ขวัญควายหรือการทำขวัญควายเป็นการระลึกถึงบุญคุณของควายที่ช่วยชาวนาไถคราดทำนา รวมไปถึงการขอขมาที่ได้เข่นตีควายในระหว่างการทำนา ความสำนึกในบุญคุณของควายที่มีคุณประโยชน์ต่อชาวนา พิธีดังกล่าวจัดขึ้นหลังจากเสร็จสิ้นฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิตผลการทำนาเรียบร้อยแล้ว เป็นพิธีที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับควายที่เป็นไปด้วยความอ่อนโยน เอื้ออาทร และรู้สึกสำนึกในบุญคุณควาย พิธีสู่ขวัญควายมีขั้นตอน ดังนี้

๑. เจ้าของควายทำการอาบน้ำชำระคราบโคลนคราบดินให้แก่ควาย

๒. ให้ควายกินหญ้าอ่อน

๓. นำผ้าสีสดต่าง ๆ รวมทั้งดอกไม้ พวงมาลัยมาตกแต่งให้ควาย และกล่าวขอขมาควาย

(ขั้นตอนที่ ๑ – ๓ ทำในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑)

๔. วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เจ้าของควายนำควายมาเทียมเกวียนกัณฑ์เทศน์ที่ตกแต่งอย่างวิจิตรสวยงาม จัดขบวนแห่เดินทางไปวัดเพื่อนำกัณฑ์เทศน์ไปถวายวัดในวันทำบุญออกพรรษา ตามความเชื่อว่าการใช้ควายเทียมเกวียนกัณฑ์ไปวัดส่งผลให้ควายที่เทียมเกวียนนั้นได้รับอานิสงส์ผลบุญนั้นด้วย (พระมหาอุเทนคุณสัวโร, ๒๕๖๒)

ช่วงที่ ๒ ประกวดประชันน้องนางบ้านนา เป็นการนำกิจกรรมที่สร้างสีสันในประเพณีวงควายนำเสนอในรูปแบบของการประกวดน้องนางบ้านนาหรือธิดาวังควาย การประกวดน้องนางบ้านนาจะจัดขึ้นในคืน ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ โดยคัดเลือกสาวงามจากหมู่บ้านหรืออำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดชลบุรี ประกวดคัดเลือกเพื่อหาน้องนางบ้านนาประจำปีในประเพณีวงควาย โดยผู้เข้าประกวดแต่งกายด้วยชุดชาวสวน (การแต่งกายสวมเสื้อแขนกระบอกคอกลม นุ่งผ้าถุงป้ายเป็นผ้าพื้นยกดอกหรือผ้าพื้นเมืองก็ได้) โดยผู้ชนะการประกวดจะได้รับสายสะพาย มงกุฎ และเงินรางวัล

ช่วงที่ ๓ สนุกเฮฮาประชันทำวังควาย เป็นการแข่งขันวังควายมีลักษณะคล้ายการแข่งขันกรีฑาสากลโดยการวิ่งแข่งในลู่วิ่งให้ถึงจุดหมายหรือเส้นชัย เพื่อคัดเลือกหาผู้ชนะในงานประเพณีประจำปี

องค์ประกอบในการแสดง

๑. **ผู้แสดง** คณะผู้แสดงได้นำเสนอการแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด กริธาภาส ประกอบด้วยผู้แสดงจำนวน ๒๒ คน โดยแบ่งเป็น

๑.๑ ผู้แสดงหญิงจำนวน ๑๐ คน แสดงเป็นน้องนางบ้านนา

๑.๒ ผู้แสดงชายจำนวน ๑๒ คน แสดงเป็น ๒ กลุ่ม

กลุ่มที่ ๑ จำนวน ๖ คน แสดงเป็นคนที่ควาย

กลุ่มที่ ๒ จำนวน ๖ คน แสดงเป็นควาย

๒. แนวคิดในการประพันธ์เพลง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมเกียรติ ภูมิภักดิ์ ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี ได้คิดประดิษฐ์ทำนองเพลงและเรียบเรียงขึ้นใหม่ เพื่อใช้เป็นทำนองเพลงสำหรับบรรเลงประกอบการแสดงชุด “กริธาภาส” โดยมีการนำเครื่องดนตรีไทย (วงปี่พาทย์) ได้แก่ ขลุ่ย ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ข้องวง ตะโพน กลองแขก และ

เครื่องประกอบจังหวะต่าง ๆ ผสมผสานกับเครื่องดนตรีในวงสากล ได้แก่ แซกโซโฟน ทรัมเป็ต คีย์บอร์ด เบส กลองชุด และเครื่องประกอบจังหวะเพื่อดำเนินทำนองมีความสอดคล้องกับทำรำ แบ่งออกเป็น ๓ ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ ๑ ขวัญควายสู่เกวียนกัณฑ์ แนวเพลงแสดงถึงบรรยากาศยามอรุณรุ่งโดยสอดแทรกเครื่องประกอบจังหวะที่ทำให้เกิดเสียงพิเศษตามธรรมชาติ ได้แก่ ปีนก ทำเสียงนก เสียงกระดิ่งกระพรวนที่ใช้สำหรับแขวนคอควายเพื่อเพิ่มอรรถรสให้เกิดความสมบูรณ์สอดคล้องกับรูปแบบการแสดง จากนั้นดำเนินทำนองเพลงประกอบการแห่ขบวนเกวียนกัณฑ์ที่ทำนองเพลงมีความไพเราะอ่อนหวานและมีมนต์ขลังสอดคล้องกับพิธีกรรม

ช่วงที่ ๒ ประกวดประชันน้องนางบ้านนา แสดงถึงช่วงการประกวดน้องนางบ้านนา ท่วงทำนองเพลงจะมีความไพเราะอ่อนหวานเพื่อให้เหมาะสมกับนักแสดงผู้หญิงซึ่งสมมติเป็นผู้เข้าประกวดน้องนางบ้านนาที่มีความสวยงามอ่อนหวาน โดยให้เพลงสำเนียงสากลในจังหวะวอลซ์ (Waltz) เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะการเดิน การเยื้องกรายของผู้เข้าประกวดน้องนางบ้านนาที่เป็นกิจกรรมในประเพณีวิ่งควาย

ช่วงที่ ๓ สนุกเฮฮาประชันทำวิ่งควาย แสดงถึงช่วงของการแข่งขันวิ่งควาย ท่วงทำนองมีจังหวะที่หนักแน่นและกระชับขึ้น เนื่องจากช่วงนี้เป็นการแสดงลีลาของผู้แสดงเป็นควายในช่วงของการแข่งขันวิ่งควายซึ่งอยู่ในช่วงท้ายของการแสดง ดนตรีจะมีท่วงทำนองค่อนข้างเร็ว เพื่อเป็นการเร้าใจให้ผู้ชมเกิดความสนุกสนานและตื่นเต้นไปกับการจำลองภาพการแข่งขันวิ่งควาย

๓. แนวคิดรูปแบบเครื่องแต่งกายและอุปกรณ์ประกอบการแสดง

การแต่งกายของผู้แสดงชุดกริธาการาสใช้แนวคิดในการประดิษฐ์สร้างสรรค์ออกแบบเครื่องแต่งกายและอุปกรณ์ประกอบการแสดงให้มีความใกล้เคียงและสอดคล้องกับรูปแบบและหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในประเพณีวิ่งควายในจังหวัดชลบุรี ได้แก่ พิธีทำขวัญควาย กิจกรรมการประกวดน้องนางบ้านนา กิจกรรมแข่งขันวิ่งควาย

ภาพที่ ๑ เครื่องแต่งกายของผู้ชายและกาสร (ควาย)

ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

๑. เครื่องแต่งกายนักแสดงชายแบ่งออกเป็น ๒ รูปแบบ

๑.๑ นักแสดงชายที่แสดงเป็นควาย มีรูปแบบเครื่องแต่งกายที่ใช้แนวคิดทฤษฎีเลียนแบบธรรมชาติ โดยคณะผู้สร้างสรรค์ศึกษาอัตลักษณ์ของควายที่พบในพิธีทำขวัญควายและควายที่ใช้ในการแข่งขันในประเพณีวิ่งควายของจังหวัดชลบุรี พบว่า ลักษณะของควายจะเป็นควายที่มีลำตัวสีดำ มักเป็นควายตัวผู้มีลักษณะเขาที่โค้งได้รูปและสวยงามน่าเกรงขาม โดยควายที่เข้าพิธีทำขวัญควายจะถูกประดับตกแต่งด้วยดอกไม้ พวงมาลัย กระดิ่ง กระพรวน และผ้าสีชนิดต่าง ๆ เป็นต้น คณะผู้สร้างสรรค์จึงนำข้อมูลดังกล่าวมาเป็นแนวคิดในการประดิษฐ์เครื่องแต่งกายของนักแสดงชายที่แสดงเป็นควายให้สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้ไปศึกษาค้นคว้า โดยคณะผู้ศึกษาได้สร้างสรรค์ให้ผู้แสดงสวมรองเท้าเพื่อให้เกิดเสียงที่คล้ายคลึงกับเสียงควบเท้าของควายอีกด้วย

๑.๒ นักแสดงชายที่แสดงเป็นผู้ขี่ควายหรือผู้เลี้ยงควาย มีรูปแบบเครื่องแต่งกายที่ใช้แนวคิดทฤษฎีเลียนแบบตามธรรมชาติ โดยคณะผู้สร้างสรรค์ได้ศึกษาอัตลักษณ์ของผู้ขี่ควายหรือผู้เลี้ยงควายในอดีต ผู้ขี่ควายหรือผู้เลี้ยงควายจะไม่สวมเสื้อ นุ่งผ้าโจงกระเบนแบบหยักข้างสั้นเหนือหัวเข่า เพื่อให้สะดวกในการขี่ควาย แต่ปัจจุบันแต่งกายโดยเสื้อผ่าตามสมัยนิยมเน้นความคล่องตัว ซึ่งภายหลังพบว่านิยมสวมเสื้อม่อฮ่อมแขนสั้น นุ่งกางเกงขายาวคลุมเข่า คณะผู้ศึกษาจึงนำข้อมูลดังกล่าวมาเป็นแนวคิดในการประดิษฐ์เครื่องแต่งกายของนักแสดงชายที่แสดงเป็นผู้ขี่ควายให้สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้ไปศึกษาค้นคว้า โดยคณะผู้สร้างสรรค์ได้สร้างสรรค์ให้ผู้แสดงสวมเสื้อแขนกุด สีสนคล้ายคลึงกับผ้าม่อฮ่อม นุ่งผ้าโจงกระเบน และสวมเครื่องประดับที่ทำจากธรรมชาติ ได้แก่ สร้อยและข้อมือที่ทำขึ้นจากกะลามะพร้าวและรากไม้ เป็นต้น

ภาพที่ ๒ เครื่องแต่งกายแบบผู้หญิง
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

๒. เครื่องแต่งกายของผู้แสดงหญิงสมมุติเป็นผู้เข้าประกวดน้องนางบ้านนา คณะผู้สร้างสรรค์ออกแบบลักษณะการแต่งกายให้มีความคล้ายคลึงกับผู้ประกวดในประเพณีวิ่งควาย ใช้หลักเกณฑ์การแต่งกายที่คณะกรรมการจัดประกวดกำหนดขึ้นมาเป็นหลักในการสร้างสรรค์เครื่องแต่งกาย เช่น เกณฑ์การแต่งกายของผู้เข้าประกวดน้องนางบ้านนาในประเทศ ประเพณีวิ่งควายจะกำหนดให้ผู้ประกวดแต่งกายด้วยการนุ่งผ้าถุงสวมเสื้อแขนกระบอกสีดำหรือสีน้ำเงินกรมท่า เมื่อนำมาประดิษฐ์สร้างสรรค์ผู้วิจัยจึงใช้เครื่องแต่งกายที่มีลักษณะสีสันทันทีสัดสีขึ้น โดยยึดหลักไปในทิศทางเดียวกับเครื่องแต่งกายตามหลักเกณฑ์เดิม แต่เพื่อให้เหมาะสมกับการแสดง คณะผู้สร้างสรรค์จึงได้ออกแบบเครื่องแต่งกายบางส่วนให้มีความแตกต่างไปจากผู้เข้าประกวดน้องนางบ้านนา ได้แก่ ดอกไม้ประดับผม คณะผู้วิจัยเลือกใช้ดอกไม้ติดผมดอกกรว้งผึ้ง ซึ่งเป็นดอกไม้ประจำพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ มหิศรภูมิพลราชวรางกูร กิติสิริสมบูรณอดุลยเดช สยามินทราธิเบศรราชวโรดม บรมนาถบพิตร พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๑๐ นำเป็นดอกไม้ประดับผมเพื่อความสวยงาม อีกทั้งยังเป็นการเทิดพระเกียรติ ส่วนโบว์ติดอกคณะผู้สร้างสรรค์ได้แนวคิดจากการตีความหมายเลขของผู้เข้าประกวดน้องนางบ้านนามาประยุกต์สร้างสรรค์เพื่อให้ความสวยงามเหมาะสมกับการแสดง จึงเลือกใช้โบว์ผ้าสีทองติดอกของนักแสดงผู้หญิงเพื่อบ่งบอกตัวนักแสดงว่าเป็นผู้เข้าประกวดน้องนางบ้านนา โดยไม่มีการเขียนหมายเลขเหมือนกับผู้เข้าประกวดน้องนางบ้านนาในประเพณีวิ่งควาย

ภาพที่ ๓ อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

๔. อุปกรณ์ประกอบการแสดง

๔.๑ เกวียน เป็นลักษณะเกวียนที่จำลองขึ้นใช้ประกอบการแสดงในช่วงขวัญควายสู่เกวียนกัณฑ์ ในการจัดขบวนแห่ในการเดินทางไปวัดเพื่อนำกัณฑ์เทศน์ไปถวายวัดในวันทำบุญออกพรรษา โดยมีความเชื่อว่าการใช้ควายเทียมเกวียนกัณฑ์ไปวัดจะทำให้ควายที่เทียมเกวียนได้อานิสงส์ผลบุญนั้น

๔.๒ หญ้า เป็นลักษณะหญ้าที่จำลองขึ้นเพื่อใช้ประกอบการแสดงในช่วงขวัญควายสู่เกวียนกัณฑ์ ในขั้นตอนการสู่ขวัญควายหรือการทำขวัญควาย โดยพิธีสู่ขวัญควายมีให้ควายกินหญ้าอ่อน

คณะผู้สร้างสรรค์ได้จัดทำอุปกรณ์ประกอบการแสดงขึ้นเพื่อให้องค์ประกอบของการแสดงสมบูรณ์ และเสมือนจริงมากที่สุด

ภาพที่ ๔ - ๕ การแสดงสร้างสรรค์ ชุด กริฑากาสร
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ ๖ การแสดงสร้างสรรค์ ชุด กรีฑากาสร
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

สรุป

ผลงานสร้างสรรค์ ชุด กรีฑากาสร ได้แนวคิดมาจากประเพณีวิ่งควาย หนึ่งในประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ประจำจังหวัดชลบุรีและเป็นประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่นซึ่งมีแห่งเดียวในเมืองไทย และมีมายาวนานมากกว่า ๑๐๐ ปี เป็นประเพณีที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ หรือก่อนออกพรรษา ๑ วัน เพื่อเป็นการทำขวัญควาย

การแสดงแบ่งออกเป็น ๓ ช่วง ดังนี้ ช่วงที่ ๑ ความเชื่อการแห่ขบวนเกวียนกันต์ ช่วงที่ ๒ การประกวดน้องนางบ้านนา และช่วงที่ ๓ การประกวดควายสวยงามและการแข่งขันวิ่งควาย

เพลงที่ใช้ประกอบการแสดงผสมผสานระหว่างเครื่องดนตรีไทยและดนตรีสากล แบ่งออกเป็น ๓ ช่วง เริ่มด้วยท่วงทำนองเพลงจะค่อนข้างช้าเพื่อแสดงถึงความเชื่อในการแห่ขบวนเกวียนกันต์ ต่อด้วยท่วงทำนองเพลงอ่อนหวานเพื่อให้เหมาะกับการประกวดน้องนางบ้านนา และปิดท้ายด้วยท่วงทำนองที่มีจังหวะที่หนักแน่นและกระชับขึ้น เพราะเป็นการแข่งขันการวิ่งควาย

รายการอ้างอิง

พระมหาอุเทน คุณสัโร. (๒๕๖๒). พระลูกวัด วัดใหญ่อินทาราม. สัมภาษณ์, ๒ มกราคม ๒๕๖๒.

มหาราชมนตรี อดุลย์. (๒๕๕๖). ปกัณวัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี. ชลบุรี : สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี.

ศิลาจารึก. (๒๕๒๐). ศิลาลจารึกวัดใหญ่อินทาราม. ชลบุรี : วัดใหญ่อินทาราม.

สำนักงานเทศบาลเมืองชลบุรี. (๒๕๕๔). แหล่งท่องเที่ยวชลบุรี. ชลบุรี : ผู้แต่ง.

ระบำศรีสวายะ

วิทยาลัยนาฏศิลปสุโขทัย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ผู้สร้างสรรค์ : ว่าที่ร้อยตรีหญิง ฉัตรดา ยิ้มแย้ม

นางเหมือนขวัญ สุวรรณศิลป์

นายอนันต์ สัมอำ

นายเจษฎา เนตรพลับ

นายนิติ เอมโอด

นางนิรมล หาญทองกุล

แนวคิดในการสร้างผลงาน

วิทยาลัยนาฏศิลปสุโขทัยได้รับมอบหมายจากจังหวัดสุโขทัยให้จัดการแสดงแสง สี เสียง เป็นประจำ เพื่อบอกเล่าเรื่องราวในประวัติศาสตร์ตามโอกาสต่าง ๆ ให้แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เช่น งานวันพ่อขุนรามคำแหงมหาราช งานย้อนรอยอดีตศรีขณาลัยฯ งานลอยกระทงเผาเทียนเล่นไฟ เป็นต้น ซึ่งจากการสำรวจของเว็บไซต์ Skyscanner.co.uk เว็บไซต์ค้นหาข้อมูลการเดินทางชื่อดังของอังกฤษได้เผยแพร่บทความแนะนำเทศกาลที่เต็มไปด้วยสีสันน่าตื่นตาตื่นใจที่สุดของโลก ในหัวข้อ "10 of the World's Most Amazing Festivals" เพื่อเป็นแรงบันดาลใจให้นักท่องเที่ยวให้ไปเยือนเทศกาลลอยกระทงเผาเทียนเล่นไฟ จังหวัดสุโขทัย ได้รับการจัดอันดับให้เป็นเทศกาลที่มีความตระการตาอันดับที่ ๒ จากเทศกาลแนะนำ ๑๐ แห่งของการแสดงที่วิทยาลัยฯ รับผิดชอบ ส่วนใหญ่มักผ่านรูปแบบการแสดงแสง สี เสียง ซึ่งเป็นการเล่าเรื่องราวที่สื่อออกมาโดยมีความเกี่ยวโยงระหว่างขอม – สุโขทัยทั้งสิ้น แต่ทุกครั้งที่จัดการแสดงดังกล่าววิทยาลัยฯ ยังไม่เคยมีการแสดงขอมที่อยู่ในสุโขทัยเลย ทุกครั้งที่แสดงวิทยาลัยฯ จะนำระบำที่เกี่ยวข้องกับขอมจากที่อื่นมาแสดงร่วม เช่น ระบำลพบุรี ระบำศรีชัยสิงห์ เป็นต้น ซึ่งการแสดงเหล่านี้เป็นการแสดงที่มีเอกลักษณ์เป็นขอมจากแหล่งอื่น แต่ที่จริงแล้ววัดศรีสวามีมีหลักฐานปรากฏการอยู่ร่วมกันของขอมในสุโขทัยอย่างชัดเจน

ภาควิชานาฏศิลป์ วิทยาลัยนาฏศิลปสุโขทัย จึงสำรวจข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับศิลปะขอมที่อยู่ในสุโขทัย ณ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย พบว่า มีสถาปัตยกรรมขอมอยู่ ๓ แห่ง คือ วัดพระพายหลวง ศาลปู่ผาแดง และวัดศรีสวามี ซึ่งวัดศรีสวามีมีลักษณะที่แตกต่างไปจากสถาปัตยกรรมอื่น ๆ ในยุคสุโขทัย เนื่องจากเป็นวัดที่มีศิลปะผสมระหว่างขอมกับสุโขทัย

วัดศรีสวามี เดิมเป็นเทวสถานในศาสนาพราหมณ์หรือฮินดู ลักษณะเป็นปราสาทสามยอดแบบขอม มีคูน้ำล้อมรอบปราสาทสามองค์ โบราณสถานดังกล่าวนี้มีรูปทรงที่มาจากปราสาทแบบขอม ได้รับการดัดแปลงแตกต่างจากต้นแบบ เช่น ส่วนประดับของปราสาทขอมที่เรียกว่า บันแถลง เป็นรูปกลีบบน และปูนปั้นประดับกลีบบนเป็นรูปครุฑพาดและเทวดา ปราสาทวัดศรีสวามีจึงแตกต่างจากปราสาทสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งมีต้นแบบจากปราสาทในศิลปะขอมและคล้ายคลึงแบบขอมมากกว่าปราสาทในแบบของช่างสุโขทัย

เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสเมืองสุโขทัย ทรงพบรูปพระอิศวรและโบราณวัตถุหินจำหลักเป็นทับหลังรูปพระนารายณ์บรรทมสินธุ์ รูปพระนารายณ์สี่กร และชิ้นส่วนของเทวรูปและศิลาจารึกทำด้วยสำริด ทรงสันนิษฐานว่า วัดศรีสวามีนี้คงเป็นสถานที่พราหมณ์ใช้ทำพิธีไล่สิ่งชั่ว (ตรียมปวาย) แต่ต่อมาเมื่อคนไทยเข้ามาครอบครองกรุงสุโขทัยวัดนี้จึงถูกดัดแปลงให้เป็นวัดทางพระพุทธศาสนา

องค์ประกอบในการแสดง

ผู้แสดง

ใช้ผู้แสดงหญิงล้วน จำนวน ๘ คน โดยมีคุณสมบัติในการคัดเลือกนักแสดง ดังนี้

- รูปร่างสมส่วน
- ใบหน้ารูปไข่
- ความสูงไม่ต่ำกว่า ๑๖๐ เซนติเมตร
- ผอมตรง ยาวเกินครึ่งหลัง

เครื่องแต่งกาย

สร้างสรรค์เครื่องแต่งกายเลียนแบบภาพปูนปั้นที่อยู่โดยรอบภายในวัดศรีสวาย ดังนี้

- สวมเสื้อแขนกุดสีเนื้อ ทำจากผ้าไหมเทียม
- นุ่งกระโปรงป้ายสำเร็จ ยาวครึ่งแข้ง เดินแถบสีทอง ผ้าที่ใช้ตัดเย็บทำจากผ้าทอพื้นเมืองที่เรียกว่า ผ้ามุข อันเป็นเอกลักษณ์ของผ้าพื้นเมืองสุโขทัย
- ด้านข้างทั้งซ้ายขวาโรงเชิ้งทั้งสองข้าง ตัดเย็บด้วยผ้าหมักโคลนสุโขทัย
- เครื่องประดับ ออกแบบโดยยึดหลักและรูปทรงตามภาพปูนปั้นวัดศรีสวาย ทำจากโลหะสีทอง ประกอบด้วย กรองคอ รัตตันแขน กำไลข้อมือ และกำไลข้อเท้า
- สร้อยตัวทำด้วยลูกปัดสี ซึ่งลูกปัดสีนี้สืบค้นข้อมูลพบว่า มีการใช้ลูกปัดในสมัยสุโขทัย โดยพบมากที่อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย
- ศิราภรณ์ ออกแบบขึ้นใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับสถาปัตยกรรมของวัดศรีสวาย

เพลงและดนตรี

วิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัยจัดทำโครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ประเทศกัมพูชา เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๖๐ เพื่อศึกษาดูงานศิลปวัฒนธรรมด้านดนตรีและนาฏศิลป์ เมื่อกลับมา นายนิติ เอ็มโอด ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย ได้ทำการประพันธ์เพลงขึ้น ๑ เพลง ชื่อละแวกลาวัญญ์ แต่ยังไม่ได้ทำการเผยแพร่สู่สาธารณะ

เพลงระบำศรีสวายจะเป็นการผสมผสานเครื่องดนตรีระหว่างเขมรและไทยเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อให้สำเนียงของเพลงได้กลิ่นอายของทั้งขอมและสุโขทัย ซึ่งนำเพลงละแวกลาวัญญ์มาปรับปรุง และผ่านการวิพากษ์ด้านเพลงและดนตรีโดย รองศาสตราจารย์สหวัดน์ ปลื้มปรีชา แล้วนำมาปรับปรุงตามคำแนะนำที่เห็นสมควร ได้แก่ ซอกระบอก ซอกะลา สะโน ปี่อ้อ โทนเขมร โทนรามะนา และกระจับปี

อุปกรณ์

การแสดงชุดระบำศรีสวายจะไม่ใช้อุปกรณ์การแสดง แต่นำเอาชายผ้าห้อยด้านข้างมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการแสดงท่ารำบางท่า

ภาพที่ ๑ การแสดงสร้างสรรค์ ชุด ระเบียบสำราญ
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ ๒ การแสดงสร้างสรรค์ ชุด ระเบ้าศรีสวายะ
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

สรุป

ระเบ้าศรีสวายะเป็นผลงานสร้างสรรค์ในรูปแบบระเบ้าได้แรงบันดาลใจมาจากโบราณสถานวัดศรีสวาย ในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย วัดศรีสวายเป็นวัดที่มีศิลปะแบบขอมโบราณผสมผสานกับศิลปะไทยในสมัยสุโขทัย ผู้สร้างสรรค์จึงได้นำลักษณะท่ารำแบบขอมโบราณตามหลักฐานโบราณคดีผสมผสานกับท่ารำแบบนาฏศิลป์ไทย เพลงและดนตรีนำทำนองเพลงภาษาสำเนียงเขมรและเพลงไทยมาผสมผสานกัน ด้วยการนำเพลงละอองแก้วมาปรับปรุงขึ้นใหม่โดย นายนิติ เอ็มโอ

ภาพที่ ๑ การแสดงสร้างสรรค์ ชุด สารทเดือนสิบ
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

สารทเดือนสิบ

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
ผู้สร้างสรรค์ : นางสาวศศิมาพร บรรณราช
นางสาวสุรภา ทองจินดา
นายสหัสรัฐ หีบไธสง*

แนวคิดในการสร้างสรรค์งาน

สารทเดือนสิบเป็นผลงานนาฏศิลป์สร้างสรรค์ที่ได้แนวคิดจากประเพณีชิงเปรต ซึ่งเป็นประเพณีสำคัญของภาคใต้ที่กระทำขึ้นในงานเทศกาลสารทเดือนสิบ เพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ

ประเพณีชิงเปรตเป็นประเพณีงานทำบุญเดือนสิบ ภาคกลางเรียกว่า “วันสารท” หรือคนภาคใต้เรียกว่า “วันชิงเปรต” ซึ่งเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่เปรตชนหรือบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว กำหนด ๒ ครั้ง คือ วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๐ เป็นวันรับตายายหรือวันรับเปรต และวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ เป็นวันส่งตายายหรือวันส่งเปรต เชื่อว่าในวันแรม ๑ ค่ำ เป็นวันที่ยมบาลจะปล่อยให้เปรตชนมาเยี่ยมลูกหลาน ลูกหลานจะทำบุญเลี้ยงต้อนรับครั้งหนึ่ง เมื่อถึงวันแรม ๑๕ ค่ำ เป็นวันที่เปรตชนต้องกลับยมโลก ลูกหลานก็จะทำบุญเลี้ยงส่งอีกครั้ง ก่อนถึงวันทำบุญชาวบ้านจะเตรียมทำขนมเดือนสิบ ซึ่งเป็นขนมที่ทำขึ้นใช้ในการทำบุญสารทเดือนสิบ หรือทำบุญชิงเปรตโดยเฉพาะเรียกว่า “ขนมตายาย” ประกอบด้วย ๑) ขนมดีซำ หรือ เมฆ หรือ ขนมเจาะหู โดยมีความเชื่อว่าให้วิญญาณใช้จ่ายแทนเงินในโลกหลังความตาย หรืออาจจะใช้เป็นเครื่องประดับ ๒) ขนมลา มีลักษณะเป็นเส้น ๆ คล้ายร่างแหหรือตาข่าย เชื่อว่าให้วิญญาณใช้แทนเสื้อผ้า บางท่านกล่าวว่าขนมลาทำเป็นพิเศษเพื่อให้เปรตที่มีปากเท่ารูเข็มสามารถกินได้ ๓) ขนมบ้า เป็นแผ่นกลม ๆ มีลักษณะคล้ายลูกสะบ้า เชื่อว่าให้วิญญาณได้นำไปเล่นกีฬาสะบ้าที่เมืองนรก ๔) พอง หรือ ข้าวพอง เป็นรูปกลมหรือรูปสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัดหรือรูปอื่น ๆ เชื่อว่าให้วิญญาณใช้แทนเครื่องประดับ หรือใช้แทนแพเพื่อใช้ลอยข้ามห้วงทะเลกรรม ๕) ขนมกง หรือ ขนมไข่ปลา เชื่อว่าให้วิญญาณใช้แทนเครื่องประดับ นอกจากนี้มีขนมอย่างอื่น เช่น ขนมเทียน ยาหมอม (กะละแม) ต้ม ปัด เป็นต้น ชาวบ้านจะทำขนมต่าง ๆ เหล่านี้ แล้วนำไปแจกจ่ายให้ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน ตลอดถึงผู้ที่ตนเคารพนับถือ ตลอดจนใช้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้วิญญาณบรรพบุรุษ โดยจะถูกนำมาจัดเป็น “หมรับ หมรับ หรือสำรับ” เพื่อความสะดวกในการขนย้ายสิ่งของไปวัด และส่วนหนึ่งจะถูกนำมาตั้งที่ร้านเปรต ซึ่งอาจใช้เสื่อปูบนพื้นดินหรือทำเป็นแคร่สูงจากพื้นดินโยงสายสิญจน์ไปที่พระสงฆ์ เมื่อพระฉันเพลถวายสัพพีแล้วจะดึงสายสิญจน์เป็นสัญญาณว่าเปรตกินเสร็จแล้ว ชาวบ้านและเด็ก ๆ จะแย่งอาหารบนร้านเปรตกันอย่างสนุกสนาน

การชิงเปรตมีลักษณะคล้ายกับการทิ้งกระจาดของจีน แต่การทิ้งกระจาดของจีนมีเป้าหมายตรงกับการตั้งเปรตหรือการชิงเปรตเพียงบางส่วนเท่านั้น กล่าวคือการทิ้งกระจาดของจีนเป็นการทิ้งทานให้ผีไม่มีญาติ ส่วนการชิงเปรตของไทยเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้ทั้งผี (เปรต) ที่เป็นญาติพี่น้องของตนเองและที่ไม่มีญาติด้วย นอกจากนี้วิธีการปฏิบัติในการทิ้งกระจาดและการชิงเปรตก็แตกต่างกันด้วย ผู้เฒ่าผู้แก่หลายคนได้ยืนยันว่าการชิงเปรตไม่ได้เป็นความอัปมงคลแก่ผู้ชิงเปรตแต่อย่างใด แต่ในทางตรงกันข้ามกลับถือว่าเป็นการทำบุญ เพราะเชื่อว่าบุตรหลานของเปรตตนใดชิงได้ เปรตตนนั้นย่อมได้รับส่วนนั้น (สมปราชญ์ อัมมะพันธ์, ๒๕๓๖, น. ๙๑)

* นักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

คณะผู้สร้างสรรค์จึงนำลักษณะเด่นของประเพณีชิงเปรตในงานเทศกาลสารทเดือนสิบของภาคใต้ มาสร้างสรรค์เป็นผลงานนาฏศิลป์ โดยนำเสนอแง่มุมของความสนุกสนานในประเพณีชิงเปรต ตลอดจนความเชื่อที่แฝงไว้ซึ่งคติที่ตึงามของชาวนาได้อีกทั้งยังเป็นสื่อในการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กับชาวนาได้อีกทางหนึ่ง

วัตถุประสงค์เพื่อสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของประเพณีชิงเปรตในงานเทศกาลสารทเดือนสิบของภาคใต้

วิธีการดำเนินงาน คณะผู้สร้างสรรค์ได้ดำเนินงานตามรูปแบบกระบวนการวิจัย โดยศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ สืบหาข้อมูลภาคสนาม จากนั้นรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลสู่การสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์ ทั้งนี้ได้นำทฤษฎีนาฏยลักษณ์ ทฤษฎีนาฏยประดิษฐ์ ทฤษฎีการออกแบบท่าเต้น ทฤษฎี Dance of life และทฤษฎี Dimensional Cross มาเป็นกรอบแนวคิดออกแบบลีลานาฏศิลป์ อีกทั้งมีการนำทฤษฎีการใช้พื้นที่บนเวทีมาออกแบบพื้นที่การแสดงและการจัดวางตำแหน่งของผู้แสดงอีกด้วย

รูปแบบหรือขั้นตอนในการแสดง

คณะผู้สร้างสรรค์ได้กำหนดแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงาน โดยนำเสนอในรูปแบบนาฏศิลป์ร่วมสมัยบนพื้นฐานของนาฏศิลป์ไทย แบ่งการแสดงเป็น ๓ ช่วง ได้แก่

ช่วงที่ ๑ การระลึกถึงและการกลับมาของบรรพบุรุษ เป็นการเล่าเรื่องราวที่สื่อถึงวิญญาณบรรพบุรุษที่ได้กลับมาในช่วงเทศกาลสารทเดือนสิบโดยใช้ตัวหนังตะลุงที่คณะผู้สร้างสรรค์ได้ออกแบบขึ้นใหม่

ช่วงที่ ๒ ประเพณีวิถี เป็นการแสดงถึงธรรมเนียมปฏิบัติในประเพณีสารทเดือนสิบและการชิงเปรต แสดงให้เห็นความสามัคคีของชาวบ้านที่ร่วมแรงร่วมใจกันสร้างเสา หลังจากนั้นเริ่มเข้าสู่ประเพณีสารทเดือนสิบและมีการละเล่น หรือเรียกอีกอย่างว่า พิธีชิงเปรต

ช่วงที่ ๓ การเฉลิมฉลอง เป็นการแสดงออกถึงความสุขและความสนุกสนานหลังจากเสร็จสิ้นงานบุญประเพณี

องค์ประกอบในการแสดง

ผู้แสดง คณะผู้สร้างสรรค์ได้คัดเลือกนักแสดงจากผู้ที่มีพื้นฐานด้านนาฏศิลป์ไทยและมีประสบการณ์ในการแสดงงานนาฏศิลป์ร่วมสมัย ประกอบด้วย นักแสดงหญิง ๕ คน และนักแสดงชาย ๔ คน

ลีลานาฏศิลป์ คณะผู้สร้างสรรค์ได้ออกแบบลีลานาฏศิลป์โดยนำเอกลักษณ์ท่าทางการแสดงโนรา และการเคลื่อนไหวของการเชิดตัวหนังตะลุง มาผนวกกับลีลาการเคลื่อนไหวอย่างอิสระเพื่อให้เกิดท่าทางที่เป็นธรรมชาติของมนุษย์ในการถ่ายทอดวิถีชีวิตและประเพณี อีกทั้งออกแบบให้นักแสดงที่เป็นนักแสดงหลักเล่าเรื่องในแต่ละช่วงให้มีความโดดเด่นกว่านักแสดงอื่น ๆ โดยมีความสอดคล้องกับโครงเรื่องที่ได้ออกแบบไว้ ทั้งนี้การแสดงแต่ละช่วงสามารถสื่อความหมายให้ผู้ชมได้เห็นถึงการกลับมาของบรรพบุรุษ ประเพณีวิถี และการเฉลิมฉลองตามที่คณะผู้สร้างสรรค์ได้ตั้งเป้าหมายไว้อย่างครบถ้วน

เครื่องแต่งกาย

ภาพที่ ๒ เครื่องแต่งกายนักแสดงหญิงและนักแสดงชาย
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

คณะผู้สร้างสรรค์ได้แรงบันดาลใจมาจากการจัด “หมรับ” (สำหรับ) ที่ชาวไถ่นิยมนำมาทำบุญเลี้ยงพระ และใช้ประกอบในพิธีชิงเปรต ซึ่งสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการจัดหมรับ คือ ขนม ๕ อย่าง ได้แก่ ขนมหอง ขนมหลา ขนมหง ขนมหไปลา ขนมหสีข่า และขนมหบัว ซึ่งได้นำลักษณะเด่นทางด้านรูปทรง สีสน และความหมายของขนม ๕ อย่าง มาใช้ในการออกแบบเครื่องแต่งกาย

อุปกรณ์ คณะผู้สร้างสรรค์มีการใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดง ได้แก่ ตัวหนังตะลุง และกะละมัง ดังนี้

๑. ตัวหนังตะลุง

ภาพที่ ๓ ตัวหนังตะลุงประกอบการแสดง
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

ตัวหนังสือสูงมีการออกแบบขึ้นใหม่ จำนวน ๔ ตัว โดยเลียนแบบมาจากลักษณะตัวหนังสือสูงแบบดั้งเดิม แต่มีการปรับแต่งให้น่ารักมากยิ่งขึ้น ซึ่งใช้ในการดำเนินเรื่องเพื่อสื่อความหมายถึงการกลับมาของวิญญาณบรรพบุรุษในช่วงเทศกาลสารทเดือนสิบ

๒. กะละมัง

ภาพที่ ๔ กะละมังเคลือบสีขาว และสีเหลือง
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

คณะผู้สร้างสรรค์เลือกใช้กะละมังเคลือบสีขาวและสีเหลือง ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่ชาวใต้ที่นิยมนำมาใช้ในการแห่หมรับไปทำบุญที่วัด จำนวน ๔ ใบ ใช้สื่อความหมายหมายถึงกระทะสำหรับใช้ทำขนมหรืออาหาร และกะละมังที่ใส่ของไปวัด

เพลงและดนตรี มีลักษณะเป็นเพลงร่วมสมัย โดยคณะผู้สร้างสรรค์ได้นำลักษณะเฉพาะของดนตรีพื้นเมืองภาคใต้มาผสมผสานกับดนตรีสากล

สรุป

สารทเดือนสิบ เป็นผลงานนาฏยศิลป์สร้างสรรค์ที่ได้แนวคิดจากประเพณีชิงเปรต ซึ่งเป็นประเพณีสำคัญของภาคใต้ที่กระทำขึ้นในงานเทศกาลสารทเดือนสิบ เพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ โดยนำเสนอแง่มุมของความสนุกสนานในประเพณีชิงเปรต ตลอดจนความเชื่อที่แฝงไว้ซึ่งคติที่ฝังใจของชาวใต้ อีกทั้งยังเป็นสื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคใต้อีกทางหนึ่ง มีการนำทฤษฎีนาฏยลักษณ์ ทฤษฎีนาฏยประดิษฐ์ ทฤษฎีการออกแบบท่าเต้น ทฤษฎี Dance of life และทฤษฎี Dimensional Cross มาเป็นกรอบแนวคิดในการออกแบบลีลานาฏยศิลป์ โดยนำเสนอในรูปแบบนาฏยศิลป์ร่วมสมัย

การแสดงแบ่งออกเป็น ๓ ช่วง ได้แก่ ช่วงที่ ๑ การระลึกถึงและการกลับมาของบรรพบุรุษ ช่วงที่ ๒ ประเพณีวิถี และช่วงที่ ๓ การเฉลิมฉลอง เป็นการแสดงออกถึงความสุขและความสนุกสนานหลังจากเสร็จสิ้นงานบุญประเพณี ผู้แสดงประกอบด้วย นักแสดงหญิง ๕ คน และนักแสดงชาย ๔ คน ออกแบบลีลานาฏยศิลป์โดยนำเอกลักษณ์ท่าทางการแสดงโนราและการเคลื่อนไหวเชิดตัวหนังสือสูง มาผนวกกับลีลาการเคลื่อนไหวอย่างอิสระ เพลงและดนตรีมีลักษณะเป็นเพลงร่วมสมัย

รายการอ้างอิง

สมปราษฎ์ อัมมะพันธ์. (๒๕๓๖). **ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย**. กรุงเทพฯ : โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

ราชาแห่งงู (King Cobra)

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ผู้สร้างสรรค์ : นางสาวกัญจนา เกตุวิชิต

นางสาวณัฏฐนาถ ธนศิลป์

นางสาวณัฏฐนิตย์ ธนศิลป์

นายพงศ์ภากร เกิดสมจิตต์

นางสาวสุดาพร รักชาติ

นายอนันตพัทธ์ ปิ่นน้อย

นางสาวไอยรดา ผ่องศรีบุรี

ที่ปรึกษาผลงาน : อาจารย์อาทิตย์า เงินแดง

อาจารย์ณัฐนันท์ จันนิวงค์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิสิษฐ์ บัวงาม

แนวคิดในการสร้างสรรค์งาน

งูจงอาง หรือ King Cobra ถือเป็น “ราชาแห่งงู” เป็นงูพิษที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก มีลักษณะดุร้าย มีพิษร้ายแรง และเป็นงูพิษที่สามารถต้านทานพิษงูชนิดอื่น ๆ ได้อย่างดี เมื่อเกิดการต่อสู้และถูกกัดจึงไม่ได้รับอันตรายจนถึงตาย แต่จะกัดและกินงูเหล่านั้นเป็นอาหารแทน งูจงอางจึงเป็นเพียงงูชนิดเดียวที่จัดอยู่ในสกุล Ophiophagus ที่มีรากศัพท์จากภาษาละติน มีความหมายว่า “กินงู” ซึ่งหมายถึงการล่าเหยื่อของงูจงอาง

เมื่อพูดถึงงูจงอางคนส่วนใหญ่จึงคิดถึงสัตว์ร้าย หากพบเห็นเมื่อไหร่ต้องตีให้ตาย ทั้งที่ความเป็นจริงสิ่งมีชีวิตทุกชนิดในโลกล้วนมีประโยชน์และต่างมีหน้าที่ของมัน ไม่เว้นแม้กระทั่งงู ความอันตรายที่ว่ามันจึงแฝงความสำคัญอันใหญ่หลวงในเรื่องของการควบคุมประชากรของงู ดังนั้นการที่งูจงอางหนึ่งตัวหายไปจากจำนวนประชากรจึงส่งผลกระทบต่อสังคมของงูทั้งหมด เพราะงูจงอางเป็นผู้ล่าที่สำคัญที่ช่วยควบคุมประชากรงูทุกชนิดในระบบนิเวศ อีกทั้งงูจงอางเป็น ๑ ใน ๑๔ ชนิดของงูที่อยู่ในบัญชีสัตว์ป่าคุ้มครององค์การสิ่งแวดล้อมของสหประชาชาติหรือไอยูซีเอ็น และจัดอยู่ในกลุ่มสัตว์ที่อ่อนไหวต่อการสูญพันธุ์

ด้วยเหตุนี้คณะผู้สร้างสรรค์จึงมีความสนใจศึกษาลักษณะนิสัย พฤติกรรม และความสำคัญของงูจงอาง นำเสนอผ่านการแสดงชุด King Cobra โดยมีจุดมุ่งหมายนำเสนอผลงานสร้างสรรค์การแสดงที่บ่งบอกว่าเหตุใดงูจงอางจึงได้ชื่อว่าเป็นราชาแห่งงู

รูปแบบหรือขั้นตอนในการแสดง

การแสดงชุด King Cobra แบ่งออกเป็น ๒ ช่วง ได้แก่

ช่วงที่ ๑ “งูจงอาง” เป็นการแสดงถึงลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของงูจงอาง

ช่วงที่ ๒ “ราชาแห่งงู” เป็นการแสดงถึงความสำคัญและเหตุที่งูจงอางได้ชื่อว่าเป็นราชาแห่งงู

องค์ประกอบในการแสดง

ผู้แสดง ใช้ผู้แสดงชาย - หญิง รวม ๑๕ คน แขนงแต่ละชนิด

เครื่องแต่งกาย ประดิษฐ์เครื่องแต่งกายเลียนแบบจากลักษณะและสีของงูแต่ละชนิด ประกอบด้วย งูเห่า งูแมวเซา และงูจงอาง

เพลงและดนตรี นำเสนอแนวคิดอารมณ์เพลงที่แสดงให้เห็นถึงความลึกซึ้ง ความน่าค้นหา ความดุ้น ความยิ่งใหญ่ เป็นเพลงที่สื่ออารมณ์เหมือนอยู่ท่ามกลางอสรพิษ เป็นการผสมผสานกันระหว่างแนวเพลงร่วมสมัยที่หลากหลาย เพื่อเสริมการแสดงโดยมีจังหวะของดนตรีที่มีความหลากหลายตามแต่ละช่วงการแสดง โดยเริ่มที่จังหวะช้าและเพิ่มความเร็วขึ้น เมื่อการแสดงได้ดำเนินต่อไป ดนตรีเพิ่มความดุ้น ความยิ่งใหญ่ ความลึนระทึกไปกับการแสดง ทำให้การแสดงเกิดอรรถรสในหลากหลายมิติ

ภาพที่ ๑ การแสดงสร้างสรรค์ ชุด King Cobra
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ ๒ การแสดงสร้างสรรค์ ชุด King Cobra
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

สรุป

งูจงอาง หรือ King Cobra ถือเป็น “ราชาแห่งงู” เป็นงูพิษที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก มีลักษณะดุร้าย มีพิษร้ายแรงและเป็นงูพิษที่สามารถต้านทานพิษงูชนิดอื่น ๆ ได้อย่างดี เมื่อเกิดการต่อสู้และถูกกัดจึงไม่ได้รับอันตรายจนถึงตาย แต่จะกัดและกินงูเหล่านั้นเป็นอาหารแทน งูจงอางจึงเป็นเพียงงูชนิดเดียวที่จัดอยู่ในสกุล Ophiophagus ที่มีรากศัพท์จากภาษาละติน มีความหมายว่า “กินงู” หมายถึงการล่าเหยื่อของงูจงอางนั่นเอง

ลักษณะการแสดงแบ่งออกเป็น ๒ ช่วง ได้แก่ ช่วงที่ ๑ “งูจงอาง” เป็นการแสดงถึงลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของงูจงอาง ช่วงที่ ๒ “ราชาแห่งงู” แสดงถึงความสำคัญและเหตุที่งูจงอางได้ชื่อว่าเป็นราชาแห่งงู ใช้ผู้แสดงชาย - หญิง รวม ๑๕ คน แทนงูแต่ละชนิด ประดิษฐ์เครื่องแต่งกายเลียนแบบจากลักษณะและสีของงูแต่ละชนิด ซึ่งประกอบไปด้วย งูเห่า งูแมวเซา และงูจงอาง เพลงและดนตรีนำเสนอแนวคิดของอารมณ์เพลงที่แสดงให้เห็นถึงความลึกซึ้ง ความน่าค้นหา ความดุร้าย ความยิ่งใหญ่ เป็นเพลงที่สื่ออารมณ์เหมือนอยู่ท่ามกลางอสรพิษ เป็นการผสมผสานกันระหว่างแนวเพลงแบบร่วมสมัยที่หลากหลาย เพื่อเสริมการแสดงโดยมีจังหวะของดนตรีที่มีความหลากหลายตามแต่ละช่วงของการแสดง โดยเริ่มที่จังหวะช้าและเพิ่มความเร็วขึ้น เมื่อการแสดงได้ดำเนินต่อไปดนตรีเพิ่มความดุร้าย ความยิ่งใหญ่ ความลึกลับระทึกไปกับการแสดง ทำให้การแสดงเกิดอรรถรสในหลากหลายมิติ

ภาพที่ ๑ การแสดงสร้างสรรค์ ชุด เสน่ห์ผ้าสายใยอาเชียน
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

เสน่ห์ผ้าสายใยอาเซียน

วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ผู้สร้างสรรค์ : นางขวัญฟ้า ภู่งามสุทธิ

นางสาวนงนภัส ขจรมาลี

นางอัมพิกา เอี่ยมเจริญ

นางสาวนพวดี ไชยรัตน์

นางสาวเมศิณี มัชฌิ์ญชัย

แนวคิดในการสร้างสรรค์งาน

อาเซียน (ASEAN) เป็นการรวมตัวกันของ ๑๐ ประเทศ ในทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยมีวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งเพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างประเทศ เสริมสร้างและธำรงไว้ซึ่งสันติภาพและความมั่นคง เศรษฐกิจ อุตสาหกรรม การค้า การคมนาคม การสื่อสาร และปรับปรุงมาตรฐานการดำรงชีวิต รวมทั้งส่งเสริมอัตลักษณ์อาเซียน เพื่อรองรับการเป็นประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

สมาชิกอาเซียนทั้ง ๑๐ ประเทศ มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และสังคม ต่างมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง แต่ยังคงมีบางสิ่งที่มีลักษณะเหมือนกันหรือสอดคล้องกัน คือ วัฒนธรรมที่เป็นหนึ่งเดียว รวมถึงศิลปหัตถกรรมด้านสิ่งทอที่มีความแตกต่างหลากหลาย แต่ผ่านการหล่อหลอมรวมกันตามแบบอย่างของประเพณีและวัฒนธรรม จึงทำให้ชิ้นงานที่ออกมาไม่ใช่แค่ผลิตภัณฑ์ แต่ได้แสดงตัวตนในการดำรงวิถีชีวิตของแต่ละประเทศเอาไว้ด้วย

ในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ เป็นปีที่ประเทศไทยได้รับหน้าที่เป็นประธานอาเซียน วิทยาลัยนาฏศิลป์จึงได้ทำการศึกษาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวัฒนธรรมในอาเซียนที่มีความคล้ายคลึงกัน โดยพบว่าในอดีตและปัจจุบันวัฒนธรรมบนผืนผ้าเป็นวัฒนธรรมหนึ่งที่แพร่กระจายจากประเทศหนึ่งไปยังอีกประเทศหนึ่งอย่างหลากหลาย จะเห็นว่าผ้าในทุก ๆ ประเทศต่างมีเอกลักษณ์เด่นของแต่ละประเทศทั้งตัวผ้า และลายผ้าตามบริบททางสังคมและชนเผ่าของแต่ละประเทศ ซึ่งภูมิปัญญาในการทอผ้าของชาวบ้านในแต่ละประเทศมีหลากหลายชนิด แต่หนึ่งในผ้าที่มีวัฒนธรรมร่วมกันในอาเซียน คือ ผ้ามัดหมี่ ดังคำกล่าวที่ว่า “การทอผ้าไหมมัดหมี่เป็นศิลปะเก่าแก่ของโลกอย่างหนึ่ง แต่จะเก่าแก่เพียงไหนนั้น ยังไม่มีหลักฐานมายืนยันได้แน่นอน เพราะทั้งใยไหมและสีย้อมล้วนมาจากธรรมชาติ เมื่อนานเข้าก็เสื่อมสลายไปตามกาลเวลา แต่มีหลักฐานว่า มัดหมี่ในทวีปเอเชียมีหลายประเทศ เช่น อินเดีย อินโดนีเซีย เขมร ลาว ไทย ในพม่าแถบเชียงตุง และในแคว้นสิบสองปันนาก็มีบางส่วนหลักฐานของไทยนั้น ศาสตราจารย์นายแพทย์สุต แสงวีเชียร เล่าว่าการขุดค้นที่บ้านเชียงได้พบโครงกระดูกที่แสดงว่าคนเราใช้ไหมเป็นเครื่องแต่งกายมา ๓-๔ พันปีแล้ว และหลักฐานปัจจุบันทำให้ทราบว่ากรุงศรีอยุธยาคนไทยก็ใช้ผ้าไหมมัดหมี่ คือมีจิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถวัดเกาะแก้วสุทธารามที่จังหวัดเพชรบุรี แสดงผ้านุ่งลายมัดหมี่ รวมทั้งยังวาดภาพลายโคมห่า โคมเจ็ด และหมากจับ อันเป็นตัวอย่างลายผ้ามัดหมี่ที่เก่าแก่ที่สุดด้วย มัดหมี่ของแต่ละประเทศมีความงดงามแตกต่างกันออกไป เฉพาะมัดหมี่ไทยที่มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพได้รวบรวมมีไม่น้อยกว่า ๒๐๐ ลาย และอาจมีลายใหม่ ๆ เกิดขึ้นได้เสมอ” (ธนาคารแห่งประเทศไทย, ม.ป.ป.) จึงเกิดเป็นแนวคิดแรงบันดาลใจเกี่ยวกับการนำผ้ามัดหมี่มาสร้างสรรค์การแสดง ชุด เสน่ห์ผ้าสายใยอาเซียน โดยเลือกนำผ้ามัดหมี่ที่ ๑๐ ประเทศอาเซียนนิยมใช้ นำเสนอการแสดงให้เห็นความเหมือนและความแตกต่างทางวัฒนธรรม

รูปแบบหรือขั้นตอนในการแสดง

จากแนวคิดข้างต้นที่ได้กล่าวมา คณะผู้สร้างสรรค์ได้นำเสนอการแสดงสร้างสรรค์ ชุด เสน่ห์ผ้าสายใยอาเซียนในรูปแบบของ “ระบำ” โดยมีขั้นตอน ดังนี้

๑. เริ่มจากผู้แสดงห่มสไบโดยเอาลายผ้าเข้าด้านในออกมาพร้อมกันทั้งหมด จากนั้นมีการรำเพื่อให้เห็นถึงการมัดหมี่และการทอผ้า รวมเวลาประมาณ ๑ นาที

๒. เข้าสู่ทำนองเพลงที่มีการสร้างสรรค์ขึ้นในลักษณะของเพลงออกภาษา ออกแบบท่ารำด้วยการนำเอกลักษณ์เฉพาะท่าของแต่ละประเทศมาเป็นท่ารำใหม่ ตามลำดับ คือ

- ประเทศพม่า นำลักษณะการเตะเท้า การใช้ไหล่ และชักศอกเข้ามาใช้
- ประเทศลาว นำลักษณะการเต้นบาสโลบ และการรำในแถบวัฒนธรรมอีสานเข้ามาใช้
- ประเทศเวียดนาม นำลักษณะการเดิน การเต้นระบำหมวกมาประยุกต์ใช้
- ประเทศกัมพูชา นำลักษณะการทรงตัว การเดินแบบนางอัปสร และการรำที่มีวงแคบกว่า

นาฏศิลป์ไทยอันเป็นความงามเฉพาะของกัมพูชาใช้ในการแสดง

- ประเทศบรูไน และมาเลเซีย นำลักษณะการเต้นด้วยเท้าแบบรองเง็ง และการทำความเคารพแบบสลามมาเลกุล มาใช้ประกอบการแสดง

- ประเทศสิงคโปร์ นำแบบอย่างจากระบำอาเซียนของวิทยาลัยนาฏศิลป์ มาใช้ประกอบการแสดง โดยออกแบบท่ารำ ๓ เชื้อชาติที่อาศัยในสิงคโปร์ ได้แก่ ๑) อินเดีย นำลักษณะมือและคอมมาใช้ ๒) เชื้อชาติแขก นำลักษณะการเต้นด้วยเท้ามาใช้ และ ๓) เชื้อชาติจีน นำลักษณะใช้มือแบบพลิ้วไหวมาใช้

- ประเทศฟิลิปปินส์ นำลักษณะการเต้นบัลเล่ต์แบบตะวันตกมาใช้ในการแสดง

- ประเทศอินโดนีเซีย นำลักษณะการกระดกมือและการสไลด์เท้ามาใช้ในการแสดง

- ประเทศไทย นำลักษณะการรำไทยแถบภาคอีสานมาใช้เข้ากับท่ารำพื้นฐานทางนาฏศิลป์ไทย

นอกจากนี้ ในทำนองเพลงออกภาษาของแต่ละประเทศได้มีการนำเสนอผ้ามัดหมี่ของแต่ละประเทศด้วยการใช้นุ่งห่มในชีวิตประจำวันเป็นหลัก ส่วนผ้ามัดหมี่ของประเทศอื่น ๆ นำมาใช้เป็นฉากหลังประกอบการแสดง และนำมาใช้นุ่งห่มเพื่อต้องการสื่อสารให้ผู้ชมได้เห็นภาพในการแสดงของแต่ละประเทศให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

๓. เมื่อจบการนำเสนอผ้ามัดหมี่ประกอบกับทำนองเพลงออกภาษาแต่ละประเทศครบแล้ว จึงได้นำเสนอการแสดงด้วยลายผ้ามัดหมี่ของแต่ละประเทศพร้อมกันอีกครั้งและจบด้วยการตั้งซุ่มจบ เพื่อให้แสดงให้เห็นถึงการรวมตัวกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชนชาติในอาเซียนทั้ง ๑๐ ประเทศ

องค์ประกอบในการแสดง

ผู้แสดง ใช้ผู้แสดงหญิงล้วน จำนวน ๑๒ คน

เครื่องแต่งกาย การแสดงชุด เสน่ห์ผ้าสายใยอาเซียน ผู้แสดงทั้ง ๑๒ คน แต่งกายเหมือนกันโดยมีแนวคิดมาจากชุดไทยพระราชานิยมในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง คณะผู้สร้างสรรค์ได้ใช้การสวมเสื้อแขนกุดแบบชุดไทยดุสิตมาเป็นต้นแบบในการแต่งกาย เนื่องจากการแสดงใช้ผ้าเป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดง ทำให้เห็นว่าหากสวมเสื้อแขนกระบอกหรือห่มสไบจะทำให้ความงามของลวดลายที่อยู่บนผืนผ้ามัดหมี่หายไป จึงเลือกการสวมเสื้อแขนกุดแบบชุดไทยดุสิตมาใช้ในการแสดงชุดนี้ นอกจากนี้ในการแต่งกายท่อนล่างได้เปลี่ยนจากการนุ่งผ้าจีบหน้านางมาใช้ในการนุ่งแบบโจงกระเบน เนื่องจากการนุ่งโจงกระเบนเป็นเอกลักษณ์การนุ่งผ้าอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นความเป็นไทยและเป็นที่ยอมรับกัน

อย่างแพร่หลาย อีกทั้งทำให้ผู้แสดงได้เคลื่อนไหวได้อย่างสะดวก จึงนำการนุ่งโจงกระเบนมาผสมผสานกับการสวมเสื้อแบบไทยดุสิตเพื่อให้เห็นถึงวัฒนธรรมการแต่งกายแบบไทยทั้งงดงาม โดยเน้นแต่งกายโทนสีเหลืองและสีทองเพื่อแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ในการรวมกันเป็นหนึ่งเดียวของกลุ่มอาเซียน

ในส่วนของเครื่องประดับมีการคาดเข็มขัด สวมสร้อยคอ ต่างหู และกำไลข้อมือ เน้นเครื่องประดับสีทอง และจี้พลอยสีทับทิมเพื่อให้เกิดความโดดเด่นขึ้น

ส่วนของศีรษะออกแบบทรงผมให้ผู้แสดงรวบผมทำมวยสูงกลางศีรษะ ติดเข็มกลัดสีทองกลางมวยผมหาด้านหน้า การรวบผมทำให้ดูสบายตาและส่งผลให้ผ้าที่ใช้เป็นอุปกรณ์การแสดงเด่นชัดมากยิ่งขึ้น

ดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง

ดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง ชุด เสน่ห์ผ้าสายใยอาเซียน มีรูปแบบที่สื่อความสัมพันธ์ของกลุ่มประเทศอาเซียน มีทั้งการนำเพลงเก่าและเพลงที่มีผู้ประพันธ์ขึ้นใหม่มาใช้ โดยนำเครื่องดนตรีไทยและเครื่องดนตรีสากลมาผสมผสานกัน เพื่อสื่อถึงประเทศต่าง ๆ และมีความสอดคล้องกับลีลาท่าทางของผู้แสดง ดังนี้

๑. ทำนองเพลง คณาจารย์ภาควิชาดุริยางค์ไทย วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม ได้สร้างสรรค์ทำนองเพลงขึ้นใหม่ โดยมีแนวคิดมาจากทำนองเพลงระบำอาเซียนของวิทยาลัยนาฏศิลป์ รวมถึงการนำเครื่องประกอบจังหวะต่าง ๆ มาสอดแทรกเพื่อให้มีสำเนียงของเชื้อชาติต่าง ๆ

๒. เครื่องดนตรี มีการนำเครื่องดนตรีไทยและเครื่องดนตรีสากลมาใช้บรรเลงประกอบร่วมกัน ดังนี้

๒.๑ เครื่องดนตรีสากล ประกอบด้วย

- กลองชุด เปียโนไฟฟ้า คีย์บอร์ดไฟฟ้า กีตาร์ไฟฟ้า และเบสไฟฟ้า ใช้บรรเลงเป็นแบ็คอัพของทำนองเพลงในท่อนสร้อยเพลง และคลอไปกับทำนองเพลงในแต่ละประเทศ

- ส่วนไวโอลิน ฟลูท และโอโบ ใช้บรรเลงประกอบจังหวะดนตรีของประเทศมาเลเซีย บรูไน และสิงคโปร์ ส่วนประเทศฟิลิปปินส์ใช้ฟลูทดำเนินทำนองเข้ากับกลองสแนร์และกลองอเมริกัน

๒.๒ เครื่องดนตรีไทยได้นำเป่าพาทย์เครื่องห้ามาใช้บรรเลงประกอบการแสดง และนำเครื่องดนตรีประกอบจังหวะต่าง ๆ เข้ามาผสมผสานเพื่อให้ได้สำเนียงแต่ละประเทศ ได้แก่

- เปิงพม่าใช้ประกอบจังหวะดนตรีของประเทศพม่า
- กลองหางหรือกลองอีสานใช้ประกอบจังหวะดนตรีของประเทศลาว
- กลองจิ้งและผ่างใช้ประกอบจังหวะดนตรีของประเทศเวียดนามและสิงคโปร์
- โทนใช้ประกอบจังหวะดนตรีของประเทศกัมพูชา
- รำมะนาใช้ประกอบจังหวะดนตรีของประเทศมาเลเซียและบรูไน
- กลองแขกตัวผู้และตัวเมียใช้ประกอบจังหวะดนตรีของประเทศอินโดนีเซีย
- ตะโพนใช้ประกอบจังหวะดนตรีของประเทศไทย

นอกจากนี้มีการนำหมั่มมาลิน มาลากัส กรับไม้ไผ่ ฉาบเล็ก ฉาบใหญ่ ชลุ่ม และแคน มาใช้บรรเลงร่วมในการแสดงด้วย

อุปกรณ์ประกอบการแสดง

การแสดงสร้างสรรค์ชุด เสน่ห์ผ้าสายใยอาเซียน มีอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการแสดง คือ ผ้ามัดหมี่ที่มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของแต่ละประเทศ จำนวน ๑๐ ผืน ได้แก่

- ประเทศพม่า ผ้าซิ่นหมี่ เป็นผ้าทอด้วยไหม ตกแต่งด้วยกรรมวิธีมัดหมี่เส้นพุ่ง ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของผ้าซิ่น ลวดลายที่นิยมใช้กันมาก คือ ลายดอกไม้ ลายพรรณพฤกษา ลายริ้วที่มีทั้งแบบตั้งตรงและริ้วเฉียงที่เป็นเอกลักษณ์ของผ้าซิ่นหมี่

- ประเทศลาว ผ้ามัดหมี่ลาวพวน เป็นผ้ามัดหมี่ตัวฝ้ายแกมไหมมัดหมี่ลายโคม ลายเอี้ย และลายนาค ตีนฝ้ายจกไหมลายดอกกาบ หัวขึ้นโทเร ที่นิยมใช้ในการนำมาแต่งเป็นผ้าชิ้น สำหรับใช้ในชีวิตประจำวันหรือกิจกรรมพิเศษต่าง ๆ รวมถึงการนุ่งเข้าวัดเพื่อไปทำบุญ

- ประเทศเวียดนาม ผ้ามัดหมี่ไทเจลายเงือกหรือเรียกว่า ลายนาค ซึ่งเป็นผ้าพื้นเมืองจากเมืองเหงฮาน ตอนเหนือของประเทศเวียดนาม โดยมีการสอดค้นดินจกลายดอกไม้ ใช้ไหมพรมแบบร่นเก่า ตัวผ้าเป็นฝ้าย เอาไว้ใช้แต่งเป็นผ้าชิ้นแบบเหน็บไม่นิยมป้ายข้างใช้สวมใส่ในชีวิตประจำวัน

- ประเทศกัมพูชา ผ้าโฮลก่าปงจาม อันเป็นผ้าของชาวมุสลิมแขกจามในกัมพูชา เป็นผ้าทอด้วยไหม ตกแต่งด้วยกรรมวิธีมัดหมี่แบบเส้นพุ่ง เมื่ออดีตมีเอกลักษณ์ของลายผ้าเป็นลายแบบธรรมชาติที่เห็นได้ชัดเจน คือ ลายใบสนคว่ำหัวลง นิยมนำมาแต่งหรือใช้เป็นเครื่องแต่งกายแบบอื่น ๆ

- ประเทศบรูไนและมาเลเซีย ผ้าลิมาบินตัง เป็นผ้าทอด้วยไหมมัดหมี่จากจีน ตกแต่งด้วยกรรมวิธีมัดหมี่แบบเส้นพุ่ง แล้วย้อมสีธรรมชาติ ส่วนใหญ่จะได้รับอิทธิพลมาจากผ้าปาโตลาประเทศอินเดีย ลวดลายที่นิยมใช้เป็นลายสัตว์และรูปทรงเรขาคณิตในเชิงสัญลักษณ์แบบผสมผสาน

- ประเทศสิงคโปร์ ผ้าปาโตล่า เป็นประเทศเดียวในอาเซียนที่ไม่มีการทอผ้าเป็นของตนเอง แต่มีการรับวัฒนธรรมผ้ามัดหมี่จากของประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียนมาใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้สิงคโปร์มีวัฒนธรรมของอาเซียนผสมผสานอยู่ในตัว จึงได้นำผ้าปาโตล่าที่เป็นผ้ามัดหมี่ของอินเดียมาใช้เป็นสัญลักษณ์ของผ้ามัดหมี่สิงคโปร์ เนื่องจากผ้าปาโตล่าถือเป็นผ้ามัดหมี่ที่เป็นต้นกำเนิดและแพร่กระจายเข้าสู่ผ้ามัดหมี่ในประเทศต่าง ๆ ของอาเซียน

- ประเทศฟิลิปปินส์ ผ้าฟูดาลู เป็นผ้าทอด้วยเส้นใยสับปะรด ตกแต่งลวดลายตามจินตนาการของมนุษย์ ลายที่นิยมใช้ คือ รูปทรงเรขาคณิต แต่ละผืนจะมีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวขึ้นอยู่กับช่างทอ

- ประเทศอินโดนีเซีย ผ้าปูดาลาบันด้า เป็นผ้ามัดหมี่ของอินโดนีเซีย ตกแต่งด้วยกรรมวิธีมัดหมี่ นิยมนำมาใช้แต่งเป็นโสร่ง ลวดลายที่นิยม คือ รูปทรงเรขาคณิตและรูปสัตว์

- ประเทศไทย ผ้ามัดหมี่แคนแก่นคูน อันเป็นศิลปะการทอผ้าอย่างหนึ่งที่มีการสร้างลวดลายก่อนการย้อมสี ซึ่งลายแคนแก่นคูน มีองค์ประกอบของลายที่แสดงถึงที่มาแทนความหมายลึกซึ้ง จากเส้นทางที่มาของใยไหม นำมามัด ย้อมสี ขึ้นลาย ทอมีอจนเป็นผืนผ้าสะท้อนที่มาและภูมิปัญญาของคนในชาติ ซึ่งในตัวผ้าแสดงลายต่าง ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ของผ้ามัดหมี่ชนิดนี้ คือ ลายแคน ลายดอกคูน ลายพานบายศรี ลายขอลายโคม ลายกง และลายหมากจับ

สรุป

ผลงานสร้างสรรค์ ชุด เส้นผ้าสายใยอาเซียน เป็นการแสดงที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นจากแนวคิดของวัฒนธรรมผ้าอาเซียนที่มีร่วมกันในอดีตถึงปัจจุบันมานำเสนอเป็นรูปแบบการแสดงในลักษณะของ “ระบำ” ออกแบบท่ารำโดยนำเอกลักษณ์เฉพาะท่าของแต่ละประเทศมาใช้นำเสนอให้เข้ากับทำนองเพลงที่สร้างสรรค์ขึ้นในลักษณะของเพลงออกภาษา โดยนำเครื่องดนตรีไทยและเครื่องดนตรีสากลผสมผสานกัน เพื่อสื่อถึงประเทศต่าง ๆ มีความสอดคล้องกับลีลาท่าทางของผู้แสดง ในการแสดงได้สอดแทรกการเล่าเรื่องราวผ่านการใช้ผ้ามัดหมี่ อันเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชนชาติในการนุ่งห่มในชีวิตประจำวันเป็นหลัก และใช้ผ้ามัดหมี่เป็นสื่อแนะนำการแสดงเพื่อให้เห็นถึงวัฒนธรรมร่วมกันของชนชาติในอาเซียนทั้ง ๑๐ ประเทศ

ภาพที่ ๒ การแสดงสร้างสรรค์ ชุต เสน่ห์ผ้าสายใยอาเซียน
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

รายการอ้างอิง

ธนพชร นุตสาระ. (๒๕๖๑). แนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมดนตรีของชาวกระเหรี่ยง ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

ธนาคารแห่งประเทศไทย. (ม.ป.ป.). เรื่องผ้าและกรรมวิธีการทอผ้ามัดหมี่. [ออนไลน์]. ค้นเมื่อ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๒. เข้าถึงจาก <https://www.bot.or.th/Thai/MuseumAndLearningCenter/BOTMuseum/Northern/Pages/textile๐๔.aspx>.

เผ่าทอง ทองเจือ. (๒๕๖๐). มัดหมี่หนึ่งในผ้าในวัฒนธรรมอาเซียน. [ออนไลน์]. ค้นเมื่อ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๒. เข้าถึงจาก <https://www.trueplookpanya.com/knowledge/content/๕๗๒๘๒/-artfin-art->.

ภาพที่ ๑ การแสดงสร้างสรรค์ ชุด เส้นสายลายไหม
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

เส้นสายลายใหม่

วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ผู้สร้างสรรค์ : นายกิตติยา ทาธิสา

นายเรืองชัย นากกลาง

นางสาวอังศุมาลิน ทาธิสา

นายอภิรักษ์ ภูสง่า

นางอิสริย์ ฉายแผ้ว

แนวคิดในการสร้างสรรค์งาน

ผ้าไหม หัตถกรรมแห่งผืนผ้าภูมิปัญญาพื้นบ้านชาวอีสาน วัฒนธรรมการทอผ้าผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวอีสานมาอย่างยาวนาน จากการศึกษาทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีทำให้ทราบว่า มีการทอผ้าใช้ในภาคอีสานประมาณ ๖,๐๐๐ ปีมาแล้ว ผู้หญิงชาวอีสานส่วนใหญ่ทอผ้าไว้เองเพื่อใช้ในครัวเรือนมาตั้งแต่อดีต โดยถือว่าเป็นงานจำเป็นที่ผู้หญิงอีสานที่ต้องเรียนรู้และปฏิบัติให้ชำนาญ เพื่อนำไปใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มและพิธีกรรมทางศาสนา

วัฒนธรรมการทอผ้าของชาวอีสานได้รับอิทธิพลมาจากกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสานของประเทศไทย แต่ละกลุ่มมีลักษณะและลวดลาย กรรมวิธีการทอที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ในอีสานตอนเหนือเป็นแหล่งทอผ้าฝ้าย ได้แก่ ผ้าซิด ผ้าคราม อีสานตอนกลางเป็นแหล่งทอผ้าไหม ได้แก่ ผ้าไหมมัดหมี่ ผ้าหางกระรอก ผ้าแพรวา อีสานตอนใต้เป็นแหล่งทอผ้ามัดหมี่เส้นพุ่ง ได้แก่ ผ้าโฮล ผ้ายก เป็นต้น ปัจจุบันผ้าทอกลายเป็นหัตถกรรมที่มีชื่อเสียงของชาวอีสาน ที่ผลิตเพื่อการค้าและเป็นอาชีพเสริมจากการทำนา รูปแบบการผลิตถูกปรับเปลี่ยนให้มีความทันสมัยและรวดเร็วขึ้นเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยและความเจริญของเทคโนโลยี แต่มนต์เสน่ห์แห่งเส้นสายลายใหม่ยังคงมีรากเหง้ามาจากภูมิปัญญาบรรพบุรุษที่ก่อให้เกิดความแตกต่างของลวดลาย กรรมวิธีการทอในแต่ละท้องถิ่น

ผ้าทออีสานมีความสัมพันธ์กับประเพณี ความเชื่อ การดำรงชีวิต เป็นสิ่งที่ใช้ตั้งแต่เกิดจนตาย ใช้ผูกเป็นเปล ผ้าห่ม เสื้อผ้า ใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ ใช้เป็นผ้าทอดกฐิน งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ ใช้ห่อคัมภีร์โบราณ ผ้าคลุมหัวนาคน ใช้เป็นผ้าคลุมศพ เป็นต้น

จากความสำคัญดังกล่าว ผู้สร้างสรรค์จึงเกิดแนวคิดในการสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นบ้านจากเส้นสายลายใหม่วิถีแห่งพระพุทธธรรมของชาวอีสานในชุด เส้นสายลายใหม่ ออกแบบกระบวนการรำ ดนตรี เพื่อสะท้อนคุณค่า ความสำคัญ ของผ้าทอในภาคอีสาน

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อนำความสำคัญและเอกลักษณ์ของผ้าทอในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ของชาวอีสานมาสร้างสรรค์ในรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน

๒. เพื่อสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน ชุด เส้นสายลายใหม่

ขอบเขตของการสร้างสรรค์

๑. ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

เนื้อหาประวัติความเป็นมาของผ้าทอในภาคอีสาน ประเภทของผ้าทอ ลวดลาย กรรมวิธีการทอ และประโยชน์ในการใช้สอยของผ้าทอในจังหวัดกาฬสินธุ์ มหาสารคาม ขอนแก่น หนองคาย และอุดรธานี

๒. ขอบเขตของการออกแบบสร้างสรรค์

สร้างสรรค์กระบวนการทำผ้าจากทำผ้าแม่บทอีสาน กรรมวิธีการทอ ลวดลายของผ้าทอ ผ้าทอกับวิถีชีวิต มาสร้างสรรค์เป็นทำผ้าเส้นสายลายใหม่ในรูปแบบของการฟ้อนอีสาน เป็นลักษณะนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานผสมผสานกับนาฏศิลป์สากลประกอบวงดนตรีพื้นบ้านอีสานให้มีความสอดคล้องกับยุคสมัยปัจจุบัน

รูปแบบหรือขั้นตอนในการแสดง

๑. แร้งบันดาลใจในการสร้างสรรค์

เส้นทางสายไหมวิถีแห่งแพรวพรรณชาวอีสาน กรรมวิธีการทอ ลวดลายของผ้าทอ ผ้าทอกับวิถีชีวิต และประเพณีของชาวอีสาน

๒. รูปแบบหรือขั้นตอนในการแสดง

นำกระบวนการทำผ้าแม่บทอีสานเป็นพื้นฐานในการสร้างสรรค์ ปรับกระบวนการเคลื่อนที่ การใช้สรีระร่างกายในส่วนต่าง ๆ ผสมกับนาฏศิลป์สากล สร้างสรรค์ท่วงทำนองเพลงจากวงดนตรีพื้นบ้านอีสานและวงสากล ถ่ายทอดออกมาเป็นบรรยากาศแห่งเส้นทางสายไหมวิถีแห่งแพรวพรรณชาวอีสาน ใช้ผู้แสดงหญิงล้วน ๑๒ คน ใช้เวลาในการแสดง ๕ นาที แบ่งการแสดงออกเป็น ๓ ช่วง

ช่วงที่ ๑ เส้นทางสายไหม บอกเล่าเรื่องราวการเดินทางของเส้นสายลายใหม่จากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ช่วงที่ ๒ สอดสายลายศิลป์ บอกกล่าวเรื่องราวการสอดสายลายเส้นของเส้นไหม จนเกิดเป็นลวดลายที่หลากหลายและวิจิตรงดงาม

ช่วงที่ ๓ ภูมิศิลป์แผ่นดินทอง บอกเล่าเรื่องราวของเอกลักษณ์ผ้าไหมในแต่ละชุมชนที่มีชื่อเสียง

องค์ประกอบในการแสดง

การสร้างสรรค์เพลงและดนตรีประกอบการแสดง นำแนวคิดการประสมวงดนตรีพื้นบ้านอีสานและวงดนตรีสากล ผสมเสียงจากอิเล็กทรอนิกส์ ถ่ายทอดออกมาเป็นเพลงพื้นบ้านอีสานที่มีความทันสมัย วงดนตรีพื้นบ้านอีสานประกอบไปด้วย โปงลาง พิณ แคน โหวด กลองรำมะนา กลองหาง ผางฮาด ปี่ภูไท ฉาบเล็ก ฉาบใหญ่ ส่วนเครื่องดนตรีสากลที่นำมาผสมวงประกอบไปด้วย คีย์บอร์ด ระฆังราว และแฉ โดยแบ่งการสร้างสรรค์เพลงและดนตรีประกอบการแสดง ดังนี้

ช่วงที่ ๑ ใช้ดนตรีบอกเล่าเรื่องราวถึงการเดินทางของ เส้นสายลายใหม่ จากข้อมูลในการศึกษาค้นคว้า สันนิษฐานว่าไหมนั้นมีต้นกำเนิดมาจากจีน จึงสร้างสรรค์ดนตรีให้ออกสำเนียงจีน โดยนำเอาฆ้อง กลองตุ้ม ผางฮาด มาบรรเลงเพื่อสื่อให้เห็นถึงเส้นทางของไหมจากจีนเข้ามาสู่ไทย

ช่วงที่ ๒ ใช้ดนตรีสื่อถึงเรื่องราวของเส้นทางสายไหมของภาคอีสานตามบริบทพื้นที่ในงานวิจัย ประกอบไปด้วย ๕ จังหวัด คือ จังหวัดอุดรธานี จังหวัดหนองคาย จังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคามและจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยมีการนำเอาเครื่องดนตรีที่มีความโดดเด่นและบ่งบอกถึงอัตลักษณ์ของจังหวัดดังกล่าว นำมาผสมผสานเข้ากับการบรรเลง เช่น ปี่ภูไทเครื่องดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นต้น

ช่วงที่ ๓ ใช้ดนตรีบอกเล่าเรื่องราวเอกลักษณ์ของเส้นสายลายใหม่โดยมีการผสมผสานระหว่างดนตรีอีสานและดนตรีสากล เพื่อให้เห็นถึงการพัฒนาของเส้นสายลายใหม่จากเดิมสู่สากลโลกได้อย่างมีคุณค่าและสวยงาม

ภาพที่ ๒ วงโปงลางผสมเครื่องดนตรีสากล
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

ผู้แสดง ใช้ผู้แสดงหญิงล้วน ๑๒ คน

กระบวนการสร้างสรรค์ทำรำ ศึกษากระบวนการทำฟ้อนอีสานที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้า วิถีชีวิต ประเพณีของชาวอีสานที่ปรากฏในแม่บทอีสาน จากนั้นออกแบบสร้างสรรค์ผ่านจินตนาการของผู้สร้างสรรค์ เป็นทำรำพื้นบ้านอีสานผสมกับนาฏศิลป์สากล ผสานกับการใช้ผ้าไหมที่พลิ้วไหว เรียบเรียงกระบวนการทำรำประกอบกับจังหวะทำนองดนตรี ออกแบบการแปรแถวในลักษณะต่าง ๆ จนจบการแสดง ถ่ายทอดทำรำให้นักแสดงฝึกซ้อมทำรำ อารมณ์ที่ถ่ายทอด การแต่งกาย แต่งหน้า ทดลองแสดงเพื่อเกิดความชำนาญ คณะผู้สร้างสรรค์ได้ออกแบบทำรำที่สื่อให้เห็นถึงลายของผ้าไหมที่เป็นลายดั้งเดิม เช่น ลายขอที่เป็นลายพื้นฐานในการทอผ้าไหมมัดหมี่ ลายนาคน้อย

การออกแบบเครื่องแต่งกาย ออกแบบเครื่องแต่งกายให้มีความทันสมัย สะดวกในการสวมใส่ โดยใช้ผ้าไหมไทยในการตัดเย็บเครื่องแต่งกาย ประกอบด้วย ๒ แบบ ได้แก่

แบบที่ ๑ แบบชาวบ้าน ผ้ารัดอกและนุ่งผ้าถุงไหมมัดหมี่ โดยแบ่งสีตามจังหวัด ดังนี้ รัดอกสีฟ้าแทนจังหวัดมหาสารคาม รัดอกสีแดงแทนจังหวัดกาฬสินธุ์ รัดอกสีเหลืองแทนจังหวัดอุดรธานี รัดอกสีชมพูแทนจังหวัดหนองคาย และรัดอกสีเขียวแทนจังหวัดขอนแก่น

แบบที่ ๒ ประกอบไปด้วยชุดกระโปรงเกะอกและตกแต่งด้วยหัวขึ้นอีสาน และใช้ผ้าไหมมัดหมี่เย็บเป็นผืนไว้ด้านนอก โดยแต่ละจังหวัดมีสีที่แตกต่างกันออกไป

แบบเครื่องแต่งกาย

ภาพที่ ๓ - ๕ เครื่องแต่งกายแบบที่ ๑ และ ๒
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

อุปกรณ์การแสดง ประกอบด้วย กระบุง และผ้าซีฟองติดกับพัดอีสาน ประดับด้วยใบหม่อนและเส้นไหมสีเขียว สีแดง สีเหลือง สีฟ้า และสีชมพู

สรุป

ผลงานสร้างสรรค์ ชุด เส้นสายลายไหม ได้แนวคิดมาจากผ้าไหม หัตถกรรมแห่งผืนผ้าภูมิปัญญาพื้นบ้านชาวอีสาน วัฒนธรรมการทอผ้าผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวอีสานมาอย่างยาวนาน จากการศึกษาทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีทำให้ทราบว่า มีการทอผ้าใช้ในภาคอีสานประมาณ ๖,๐๐๐ ปีมาแล้ว ผู้หญิงชาวอีสานส่วนใหญ่ทอผ้าไว้เองเพื่อใช้ในครัวเรือนมาตั้งแต่อดีตโดยถือว่าเป็นงานจำเป็นที่ผู้หญิงอีสานต้องเรียนรู้และปฏิบัติให้ชำนาญ เพื่อนำไปใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มและพิธีกรรมทางศาสนา

คณะผู้สร้างสรรค์นำกระบวนการทำรำแม่บทอีสานเป็นพื้นฐานการสร้างสรรค์ ปรับกระบวนการเคลื่อนที่การใช้สรีระร่างกายในส่วนต่าง ๆ ผสมกับนาฏศิลป์สากล สร้างสรรค์ท่วงทำนองเพลงจากวงดนตรีพื้นบ้านอีสานและวงสากล ถ่ายทอดออกมาเป็นบรรยากาศแห่งเส้นทางสายไหมวิถีแห่งแพรวพรรณชาวอีสาน ใช้ผู้แสดงหญิงล้วน ๑๒ คน ใช้เวลาในการแสดง ๕ นาที แบ่งการแสดงออกเป็น ๓ ช่วง ได้แก่ ช่วงที่ ๑ เส้นทางสายไหมบอกเล่าเรื่องราวการเดินทางของเส้นสายลายไหมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ช่วงที่ ๒ สอดสายลายศิลป์ บอกกล่าวเรื่องราวการสอดสายลายเส้นของเส้นไหม จนเกิดเป็นลวดลายที่หลากหลายและวิจิตรงดงาม และช่วงที่ ๓ ภูมิศิลป์แผ่นดินทอง

ร่มฉัตร

คณะศิลปศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ผู้สร้างสรรค์ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมบูรณ์ พนเสาวภาคย์ และคณะ

ความเป็นมาและความสำคัญของการสร้างสรรค์

การแสดงสร้างสรรค์ ชุด ร่มฉัตร มีแนวคิดจากการที่ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน พสกนิกรทุกหมู่เหล่าอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข ภายใต้ร่มโพธิสมภารของพระมหากษัตริย์เปรียบประดุจพ่อปกครองลูก เปรียบดังร่มฉัตรคุ้มครองแผ่นดินไทย ภัยอันตรายต่าง ๆ เปรียบเสมือนแสงแดดที่แผดเผา แต่ด้วยพระบารมีขององค์พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ เปรียบเสมือนร่มที่คอยปกป้องคุ้มครองปัดเป่าภัยอันตรายต่าง ๆ แผ่ความร่มเย็นมาสู่พสกนิกรทุกหมู่เหล่า ทำให้ประชาชนชาวไทยอยู่เย็นเป็นสุข พระองค์ห่วงใยพสกนิกรประดุจลูก ทรงเป็นร่มเงาที่แผ่ไพศาล กันแดด กันฝน เปรียบเหมือนร่มเศวตฉัตร ด้วยเหตุนี้คณะผู้สร้างสรรค์จึงนำแนวคิดการปกครองแบบพ่อปกครองลูก มาสร้างสรรค์การแสดง ชุด ร่มฉัตร โดยมีการออกแบบท่ารำ เครื่องแต่งกาย จังหวะ ทำนอง เพลงประกอบที่ สะท้อนอดีตสู่ยุคปัจจุบัน โดยมุ่งหวังให้การแสดงชุดนี้เชื่อมโยงวัฒนธรรมไทยแต่โบราณที่สะท้อนให้เห็นถึง ขนบธรรมเนียมประเพณีการปกครองที่มีมาแต่โบราณ เห็นได้จากการปฏิบัติตนของพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ โดยใช้ร่มเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงพระบารมีขององค์พระมหากษัตริย์ที่คอยปกป้องคุ้มครองพสกนิกรทุกหมู่เหล่า ให้อยู่อย่างมีความสุขยาวนานเท่านั้น

รูปแบบหรือขั้นตอนในการแสดง

การแสดงสร้างสรรค์ชุด ร่มฉัตร เป็นการแสดงประเภทระบำ เป็นการนำเสนอวิวัฒนาการของร่ม ๓ ลักษณะ ได้แก่

๑. ร่มยุคกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย
๒. ร่มยุคกรุงรัตนโกสินทร์ตอนกลาง
๓. ร่มแบบสร้างสรรค์

การแสดงเน้นที่ความสง่างามในอิริยาบถของสตรีไทย โดยใช้ร่มเป็นอุปกรณ์ประกอบลีลาที่อ่อนช้อย สวยงาม ท่ารำจะประกอบไปด้วยท่ารำที่เป็นมาตรฐานและท่ารำที่สร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ ดนตรีและเพลง ประกอบการแสดง มีการสร้างสรรค์บทเพลงประกอบขึ้นมาใหม่ โดยกำหนดรูปแบบของการแสดงเป็น ๓ ช่วง ได้แก่

การแสดงช่วงที่ ๑ สื่อถึงร่มที่หญิงสาวในสมัยอยุธยานิยมใช้ประโยชน์ในการกันแดด กันฝน และใช้เป็น อุปกรณ์ประจำตัวเพื่อประดับเกียรติสำหรับสตรีชาววังในสมัยนั้น

การแสดงช่วงที่ ๒ พัฒนามาร่มจากสมัยอยุธยาไปสู่สมัยรัตนโกสินทร์ เพราะรับอิทธิพลจากชาวตะวันตก

การแสดงช่วงที่ ๓ พัฒนาเป็นร่มที่สร้างสรรค์ขึ้น มีการวาดลายดอกทรงพุ่มบนร่ม ดอกทรงพุ่มเป็น ดอกไม้ประจำพระองค์พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ มหิศรภูมิพล ราชวรางกูร กิติสิริสมบูรณอดุลยเดช สยามินทราธิเบศรราชวโรดม บรมนาถบพิตร พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อสื่อถึงผู้แสดงที่สมมุติเป็นราชกุมารีชาวไทย อาศัยอยู่ภายใต้ร่มพระบารมีในแผ่นดินรัชกาลที่ ๑๐

องค์ประกอบในการแสดง

ผู้แสดง

ใช้ผู้แสดงหญิงล้วน จำนวน ๑๖ คน

ดนตรีและเพลงประกอบการแสดง

การแสดงช่วงที่ ๑ วงดนตรีที่ใช้บรรเลงเป็นวงปี่พาทย์เครื่องคู่

การแสดงช่วงที่ ๒ อารยธรรมตะวันตกได้เข้ามามีอิทธิพลและมีบทบาทในสังคมไทย เครื่องดนตรีสากลได้เริ่มเข้าสู่ประเทศไทย ทำนองเพลงช่วงนี้เรียบเรียงเพลงในลักษณะของวงเครื่องสายฝรั่งหลวงที่มีดนตรีไทยร่วมผสมอยู่ด้วย

การแสดงช่วงที่ ๓ เป็นเพลงที่ประกอบการแสดงในช่วงสุดท้าย บรรยายถึงประชาชนชาวไทยที่อยู่ใต้ร่มพระบรมโพธิสมภาร เรียบเรียงโดยใช้ลักษณะของวงเครื่องสายฝรั่งมาผสมกับเครื่องประกอบจังหวะไทย

เครื่องแต่งกาย

นำแนวคิดของการแต่งกายในอดีตกับปัจจุบันมาผสมผสานกัน เกิดเป็นชุดที่มีความเป็นสมัยนิยมสอดคล้องกับการแสดงในแต่ละช่วง มี ๒ ลักษณะ คือ แบบสตรีไทยสมัยอยุธยาตอนปลาย และแบบสตรีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง (รัชกาลที่ ๕)

ลักษณะการแต่งกายแบบที่ ๑ (เลียนแบบสตรีสมัยอยุธยา)

ภาพที่ ๑ - ๒ การแต่งกายแบบที่ ๑ (ด้านหน้า - ด้านหลัง)

ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

ลักษณะการแต่งกายแบบที่ ๒ (แบบสตรีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง รัชกาลที่ ๕)

ภาพที่ ๓ แนวคิดการแต่งกายแบบรัตนโกสินทร์
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ ๔ การออกแบบการแต่งกายตามแบบรัตนโกสินทร์
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

กระบวนการทำรำ

ทำรำเป็นการสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ เพื่อให้เกิดความสวยงามเหมาะสมกับการแสดง แนวคิดการออกแบบโดยนำกรอบแนวคิดในการสร้างระบำมาใช้ คือ เป็นการรำแบบหมู่ในท่าทางที่เหมือนกัน แต่ใช้การแปรแถวเพื่อให้เกิดความสวยงาม ทำรำหลัก ประกอบด้วย ๒ ส่วน คือ

๑) ท่าที่นำมาจากท่าพื้นฐานทางนาฏศิลป์ไทยในเพลงช้า เพลงเร็ว และเพลงแม่บท เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดที่สื่อถึงสมัยอยุธยา เช่น ท่าสอดสูง ท่าสอดสร้อย ท่ากระต่ายชมจันทร์ โดยทำดังกล่าวจะปฏิบัติโดยการถือร่มร่วมไปด้วย

๒) ท่าที่สร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ โดยใช้ท่าทางจากธรรมชาติ ดัดแปลงมาจากท่ารำหลักของนาฏศิลป์ไทย และท่าที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ โดยใช้ท่าทางการรื่นเรึงประกอบการถือร่ม

การใช้พื้นที่ในการแสดงสร้างสรรค์ ชุด ร่มฉัตร ใช้พื้นที่ทุกส่วนของเวทีทั้งเวทีส่วนหน้า และเวทีส่วนหลัง มีการแปรแถวประกอบการแสดง

อุปกรณ์

อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง คือ ร่ม ประกอบด้วยร่ม ๓ ลักษณะ ได้แก่ ร่มสีแดง ร่มลายลูกไม้ และ ร่มลายดอกทรงผืน

ภาพที่ ๕ - ๗ การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด ร่มฉัตร
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ ๘ - ๑๐ การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด ร่มฉัตร
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

สรุป

การสร้างสรรค์การแสดง ชุด ร่มฉัตร ได้แรงบันดาลใจมาจากความร่มเย็นเป็นสุขภายใต้ร่มโพธิสมภารของพระมหากษัตริย์ซึ่งเปรียบประดุจพ่อปกครองลูก เปรียบดั่งร่มฉัตรคุ้มครองแผ่นดินไทย ด้วยพระบารมีขององค์พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ เปรียบเสมือนร่มที่คอยปกป้องคุ้มครองปัดเป่าภัยอันตรายต่าง ๆ พร้อมทั้งแผ่ความร่มเย็นมาสู่พสกนิกรทุกหมู่เหล่า ทำให้ประชาชนชาวไทยอยู่เย็นเป็นสุข ออกแบบท่ารำ ออกแบบเครื่องแต่งกาย จังหวะ ทำนอง เพลงประกอบการแสดงที่สะท้อนตั้งแต่อดีตมาสู่ยุคปัจจุบัน โดยมุ่งหวังให้การแสดงชุดนี้เชื่อมโยงวัฒนธรรมไทยแต่โบราณที่สะท้อนให้เห็นถึงขนบธรรมเนียมประเพณีการปกครองที่มีมาแต่โบราณ จะเห็นได้จากการปฏิบัติตนของพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ โดยใช้ร่มเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงบารมีขององค์พระมหากษัตริย์ที่คอยปกป้องคุ้มครองพสกนิกรทุกหมู่เหล่าให้อยู่อย่างมีความสุขราบรื่นนานเท้านาน

รูปแบบของการแสดงเป็นการแสดงประเภทระบำ ใช้ผู้แสดงหญิงล้วน จำนวน ๑๖ คน นำเสนอวิวัฒนาการของร่ม ๓ ลักษณะ ได้แก่ ๑. ร่มยุคกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ๒. ร่มยุคกรุงรัตนโกสินทร์ตอนกลาง และ ๓. ร่มแบบสร้างสรรค์ แสดงอิริยาบถที่สง่างามของสตรีไทยมีร่มเป็นอุปกรณ์ประกอบลีลาท่ารำที่อ่อนช้อยสวยงาม ท่ารำจะประกอบไปด้วยท่ารำที่เป็นมาตรฐานและท่ารำที่สร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่

รายการอ้างอิง

กรมหลวงนรินทรเทวี. (๒๕๐๑). **จดหมายเหตุแห่งความทรงจำและพระราชวิจารณ์ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.

ธนิต อยู่โพธิ์. (๒๕๒๓). **เครื่องดนตรีไทยพร้อมด้วยตำนานการผสมวงมโหรี ปี่พาทย์ และเครื่องสาย**.

กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

พิมณภัทร์ ถมังรักษัสัตว์. (๒๕๕๔). **ภิรมย์รำเพย**. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.

แฮฮอมจุนกซัง

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ผู้สร้างสรรค์ : อาจารย์นฤมล จิตต์หาญ

อาจารย์ชลลีย์ วงศ์อารีย์

อาจารย์เสาวรัตน์ ทศตะ

อาจารย์ภูวนัย กาฬวงศ์

อาจารย์นพรัตน์ บรรณาลัย

แนวคิดในการสร้างสรรค์งาน

จังหวัดสุรินทร์เป็นหนึ่งในจังหวัดชายแดนของภาคอีสานตอนล่างหรืออีสานใต้ที่มีประวัติความเป็นมายาวนานจังหวัดหนึ่ง จังหวัดสุรินทร์แบ่งได้เป็น ๓ กลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ชาวไทย ชาวกวย ชาวเขมร และชาวลาวที่อยู่ร่วมกันอย่างผสมกลมกลืนมานับหลายร้อยปี มีความเชื่อและพิธีกรรม เช่น ประเพณีโกนจุก ประเพณีแต่งงาน ประเพณีบุญวันสารท (แซนโชนตา) และประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น (สำนักงานจังหวัดสุรินทร์, ๒๕๕๖)

ประเพณีสงกรานต์ของจังหวัดสุรินทร์ที่ยังมีวิถีความเชื่อซึ่งเป็นเอกลักษณ์ไม่เหมือนใคร คือ ประเพณีสงกรานต์ของชาวบ้านปรีอ อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ที่จัดขึ้นตามความเชื่อคตินิยมของตนเองที่ได้สืบทอดกันมาช้านาน เป็นพิธีกรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ถือว่าเป็นประเพณีหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาโดยตรง โดยเชื่อมโยงประเพณีนี้เข้ากับคติความเชื่อเรื่องเวรกรรมในพระพุทธศาสนา มีการก่อพระเจดีย์ทรายถวายวัด เพื่อนำเศษดินทรายที่ติดเท้าออกจากวัดไปกลับมาคืนวัดในรูปของพระเจดีย์ทรายถวายเป็นพุทธบูชาให้เป็นกุศลอันส่งผลดีเป็นกุศลโลบายของคนในอดีตให้มีการรวมตัวกันของคนในชุมชนเพื่อร่วมกันจัดประเพณีขึ้น เกิดความสามัคคีของคนในชุมชนตามแบบวัฒนธรรมของไทยเขมร จังหวัดสุรินทร์จึงเกิดจุดเด่นที่มีลักษณะเฉพาะพื้นที่

จากความสำคัญดังกล่าว คณะผู้สร้างสรรค์จึงมีความสนใจที่จะศึกษาพิธีขอคืนดินในประเพณีสงกรานต์ของชาวบ้านปรีอ ตำบลปรีอ อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เพื่อนำมาเป็นแนวคิดในการนำเสนอและสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุด แฮฮอมจุนกซัง โดยประดิษฐ์ท่ารำเพื่อนำเสนอพิธีขอคืนดินและกระบวนการแห่ดินทรายจาก ๔ ทิศ จากนั้นทำพิธีขอขมาดินและร่วมกันแห่ดินที่ได้เข้าวัดเพื่อไปก่อเจดีย์ทรายโดยมีความเชื่อในเรื่องของผลบุญจากอันสงส์การสร้างบุญกุศลให้พระแม่ธรณีตามความเชื่อของชาวบ้านปรีอที่ถือว่าแผ่นดินเป็นสิ่งล้ำค่าจนสรรพสิ่งทั้งปวงในโลก เปรียบเสมือนมารดาผู้ให้กำเนิดและหล่อเลี้ยงชีวิตบนโลก จากนั้นนำมาสร้างสรรค์เป็นท่ารำโดยยึดถือตามแบบแผนของนาฏศิลป์ไทย ออกแบบเครื่องแต่งกาย และองค์ประกอบของการแสดงให้มีความสอดคล้องกับลักษณะของการแสดง เหมาะสมกับพื้นที่ในการศึกษาเรียบเรียงทำนองเพลงตามความเหมาะสมกับรูปแบบการแสดง ซึ่งเป็นการอนุรักษ์สืบสานพิธีขอขมาดิน และเผยแพร่ผลงานสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์พื้นเมืองเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่และอนุรักษ์ให้คงอยู่ต่อไป

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพิธีขอคืนดิน บ้านปรีอ ตำบลปรีอ อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์
๒. เพื่อนำแนวทางจากการศึกษาพิธีขอคืนดินมาสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุด แฮฮอมจุนกซัง
๓. เพื่อเผยแพร่และสืบสานผลงานทางด้านนาฏศิลป์พื้นเมืองให้คงอยู่ต่อไป

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

พิธีขอคืนในประเพณีบุญเดือนห้าของชาวบ้านปรีอ ตำบลปรีอ อำเภอบราสาท จังหวัดสุรินทร์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เกิดการแสดงสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นเมือง ชุด แฮฮอมจุนกซัง โดยนำข้อมูลเกี่ยวกับพิธีการขอขมาดิน ขบวนแห่ดินทรายไปรวมกันที่วัดเพื่อทำพิธีการขอขมาพระแม่ธรณีของชาวบ้านปรีอ ตำบลปรีอ อำเภอบราสาท จังหวัดสุรินทร์ ที่มีเอกลักษณ์ของการขอคืนทั้ง ๔ ทิศ กำหนดรูปแบบการแสดง ออกแบบการแต่งกายและ เพลงที่ใช้ประกอบการแสดงนำมาผสมผสานเป็นรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง

นิยามศัพท์เฉพาะ

แฮฮอม	อ่านว่า แฮ-ฮอม	หมายถึง	การร่วมกัน การมารวมกัน
จุน	อ่านว่า จุน	หมายถึง	ชน แยกห้ามสิ่งต่าง ๆ
กซัง	อ่านว่า กะ-ซัง	หมายถึง	ทราย ดินทราย

รูปแบบหรือขั้นตอนในการแสดง

แบ่งการแสดงออกเป็น ๓ ช่วง ได้แก่
ช่วงที่ ๑ การหาดิน หนุ่มสาวชาวไทยเขมรเดินทางไปขอคืนที่กลางทุ่ง
ช่วงที่ ๒ การขอขมาดิน แสดงออกถึงการทำพิธีขอคืนจากเทวดาประจำทิศ
ช่วงที่ ๓ ขบวนแห่ดิน แสดงออกถึงขบวนแห่ดินที่จะนำไปก่อเจดีย์ทราย

องค์ประกอบในการแสดง

ดนตรีและการวางเพลงในการประกอบการแสดง

ดนตรีประกอบการแสดง

ใช้วงดนตรีกันตรึมในการบรรเลง ประกอบด้วย ซอกันตรึม กลองกันตรึม ปี่อ้อ ฉิ่ง และกรับคู่ สร้างสรรค์ทำนองเพลงใหม่ให้คงความเป็นเอกลักษณ์รูปแบบดนตรีกันตรึม ส่วนเนื้อเพลงเป็นการแต่งเนื้อร้อง ขึ้นมาใหม่ โดยเนื้อหากล่าวถึงประวัติความเป็นมาของพิธีขอคืน รวมถึงขั้นตอนต่าง ๆ ในการขอคืนจนสิ้นสุดพิธี ด้วยภาษาเขมรผสมกับภาษาไทย

การวางทำนองเพลง

เนื้อเพลง แฮฮอมจุนกซัง

แม่ฮัวตาแย้บองปะโอนอย
หนอแด แจ็ต โฉลขนาวันสงกรานต์
หนอกันเลาะกระมะมจะตุ้มแกมญ
กันเปียนปต้อลสตรตัญญูลอหนา
ธรณีครบทุกทิศาหวือพนมกซัง

ประเพณีอันจุนกซัง มีมาแต่โบราณ
เราลูกหลานอันเชิญพระแม่ธรณี เอ้อ
กมางแกญคลูน เลียบมะเซาเปี้ยเอาปกา
ปรวมจิตชมขมา อัน เจ็ญแม่
คอยศรัทธากว้อบือนโจลขนาวาหมัย เอ้อ

ทำนองเพลง ไม่น้อ

โม เนอ โม เนอกันเลอะกรรมม
เยื่อง เตวบูเจียชมสมาอันจันจุนกซัง
ละออซร้องซังติวอันจันจุนกซัง
เนียงสตรัตถุญบองชมกัญสตร
บองชมอาซัยบังกะงโพงหนา
จัง โมคล้อจปชปะโอนเมียนสะแน
*แค้จัดสงกรานต์ปีใหม่
แล้วอัญเชิญพระแม่ธรณีพระจศิ์ทราย
มีมาแต่โบราณให้คงอยู่ตลอดไป

ตุ้จกม เรียล คะ เนีย
เปรียฮ แมธรณี กรบตีฮ
หวือบ่อนแค้จัดสงกรานต์
พ้องปะโอนชมเทอกรือ บูน
เนียงชมอัญอิลหะงะเคาปปิล
หาเย็รมชมสมาจันจุนกซังรวม คะเนีย
เราว์มใจกันทำบุญ ทำพิธีขอมา
สร้างกุศลผลบุญบารมีสืบสานประเพณี

ทำนองเพลงที่ใช้ในการแสดง เพลง แฮอมจุนกซัง

จังหวะกลอง

- - - -	- - - -	- - - -	- - - ทัม	- - - ปะ	- ทัม - ทัม	- ปะ -	- ทัม - ทัม
- - - ปะ	- ทัม - ทัม	- ปะ -	- ทัม - ทัม	- - - ปะ	- ทัม - ทัม	- ปะ -	- ทัม - ทัม
- - - ปะ	- ทัม - ทัม	- ปะ -	- ทัม - ทัม	- - - ปะ	- ทัม - ทัม	- ปะ -	- ทัม - ทัม
- - - ปะ	- ทัม - ทัม	- ปะ -	- ทัม - ทัม	- - - ปะ	- ทัม - ทัม	- ปะ -	- ทัม - ทัม

ท่อนที่ ๑

- - - -	- - - -	- ช - ล	- ช - ท	- - - -	- - - -	- ท - ดั	- ท - ล
- - - -	- - - -	- ร - ม	- ช - ล	- - - -	- - - -	- ล - ช	- ล - ท
- - - -	- - - -	- ช - ล	- ช - ท	- - - -	- - - -	- ท - ดั	- ท - ล
- - - -	- - - -	- ร - ม	- ช - ล	- - - -	- - - -	- ช - ท	- ล - ช

ท่อนที่ ๒

- - - -	- - - -	- - - ช	- - - ม	- - - -	- ช - ม	- ช - ม	- ร - ด
- - - -	- ด - ท	- - - ด	- - - ร	- - - -	- ด - ร	- ม - ร	- ด - ท
- - - -	- - - -	- - - ช	- - - ม	- - - -	- ช - ม	- ช - ม	- ช - ล
- - - -	- - - -	- ร - ม	- ช - ล	- - - -	- - - -	- ช - ท	- ล - ช

ท่อนที่ ๓

- - - -	- ร - ท	- - - ท	- - - ท	- ท ร - ท	- ล - ช	- ล - ท	- ร - ท
- - - ม	- - - ท	- - - ล	ร - ท ล - ท	- ร - ม	- ร - ช	- - - ล	- - - ร - ท
- - - ร - ท	ล - ช - ล	- - - ช - ล	- - - ช - ล	- ล - ช - ม	ร - ม - ช - ล	- ท - ล	ช - ม - ช - ล
- - - -	- - - ช - ล	- - - ช - ล	- - - ช - ล	- ช - ม	- ช - ล	- ร - ท	- ล - ช

ผู้แสดง

ใช้ผู้แสดงทั้งสิ้นจำนวน ๑๖ คน แบ่งออกเป็นผู้ชาย ๘ คน และผู้หญิง ๘ คน
(หมายเหตุ ตามความเหมาะสมของสถานที่แสดง)

กระบวนทำรำ

การสร้างสรรค์การแสดง ชุด แอฮอมจูนกซัง คณะผู้สร้างสรรค์ได้ประดิษฐ์ท่ารำจากที่พบเห็นการฟ้อนรำของชาวบ้านในท้องถิ่นต่าง ๆ ในเทศกาลงานบุญ งานประเพณี และพิธีกรรมด้วยท่ารำที่อิสระ นอกจากนี้ยังนำเอาท่ารำจากวิถีชีวิตวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชาวจังหวัดสุรินทร์ในการประกอบอาชีพและอิริยาบถในการใช้ชีวิตประจำวัน เช่น การบังแดด การปาดเหงื่อ การนุ่งผ้า การเก็บดอกไม้ การขุดดิน การถือขัน การกางร่ม การกราบไหว้บูชา มาประดิษฐ์ท่ารำขึ้นใหม่ให้สอดคล้องสัมพันธ์กัน

การแต่งกาย แต่งกายแบบชาวบ้านไทยเขมร ประกอบด้วย

ผู้ชาย สวมเสื้อแขนกระบอกสีแดงเลือดหมู นุ่งผ้าโจงกระเบนลายลูกแก้วสีเขียว มีผ้าขาวม้า และผ้าลายลูกแก้วสีขาวคาดเอว สวมสร้อยเงิน

ผู้หญิง สวมเสื้อลูกไม้สีขาว นุ่งผ้าถุงลายโฮลต่อเชิงปะโบล ทัดดอกไม้ ดอกลำดวน ใส่เครื่องประดับเงินได้แก่ ต่างหู สร้อยคอ สักวาล กำไลข้อมือ

อุปกรณ์ประกอบการแสดง ได้แก่ ร่ม และขันใส่ทราย

ร่ม ในการแสดงใช้สำหรับกางเพื่อบังแดดในช่วงที่ ๑ ตอนไปหาดิน

ขัน ในการแสดงใช้สำหรับใส่ดินทรายเพื่อนำไปวัด

ภาพที่ ๑ การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด แอฮอมจูนกซัง
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ ๒ - ๓ การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด แฮฮอมจุนกซัง
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

สรุป

การแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุต แสฮอมจุนกซัง เป็นการสร้างสรรค์งานด้านนาฏศิลป์พื้นเมือง ได้รับแนวคิดจากพิธีขอคืนของชาวบ้านปรีอ ตำบลปรีอ อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เป็นประเพณีที่มีความสำคัญอีกประเพณีหนึ่งในช่วงเทศกาลสงกรานต์ของชาวไทยเขมรจังหวัดสุรินทร์ที่มีเอกลักษณ์แห่งวิถีชีวิตของคนในชุมชน ความหลากหลายด้านเชื้อชาติ ศิลปวัฒนธรรม ภาษา ประเพณี และความเชื่อของชาวบ้านปรีอ ตำบลปรีอ อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ในการนับถือพระแม่ธรณีที่สถิต ณ ผืนแผ่นดิน ถือว่าแผ่นดินเป็นสิ่งล้ำจนสรรพสิ่งทั้งปวงในโลก เสมือนมารดาผู้ให้กำเนิดหล่อเลี้ยงโลกและแผ่นดินในช่วงเดือนเมษายนของทุกปี ชาวบ้านจะจัดประเพณีบุญเดือนห้าที่เรียกว่า แคะแจ้ด เพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ แสดงออกถึงความเคารพต่อญาติผู้ใหญ่ บิดามารดา ขอขมาต่อเทพเทวาที่ได้ล่วงเกินไป และทำพิธีขอขมาพระแม่ธรณีตามประเพณีความเชื่อที่มีต่อพระพุทธศาสนา ในเรื่องของผลบุญที่ได้จากอานิสงส์ของการบวชปราสาททรายเพื่อสร้างบุญกุศลให้กับพระแม่ธรณี

การสร้างสรรค์การแสดงชุต แสฮอมจุนกซัง เป็นการเผยแพร่และอนุรักษ์วัฒนธรรมของท้องถิ่นให้คงอยู่ในรูปแบบของการแสดง เพื่อให้ชุมชนในท้องถิ่นได้จดจำรูปแบบของจารีตประเพณี และสานต่อวัฒนธรรมเกิดความรักในท้องถิ่นของตนเอง

รายการอ้างอิง

สำนักงานจังหวัดสุรินทร์. (๒๕๕๖). **ประวัติเมืองสุรินทร์**. สุรินทร์ : รุ่งธนเกียรติออฟเซ็ท.

ผืนไท

คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ผู้สร้างสรรค์ : รองศาสตราจารย์ ดร. จินตนา สายทองคำ และคณะ

แนวคิดในการสร้างสรรค์งาน

แผ่นดินไทยมีประวัติศาสตร์สืบทอดมายาวนาน พลเมืองมีความหลากหลายทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม กระจายอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั่วแผ่นดิน ภายใต้ร่มพระบารมีแห่งบูรพกษัตริย์ที่ทรงปรารถนาให้ปวงชนชาวไทยทั้งหลายตั้งมั่นอยู่ในความดีงาม ความพอดี ความพอเพียง รักษามรดกวัฒนธรรมของชาติอันเป็นสิ่งที่บรรพบุรุษได้สร้างสมไว้ และเป็นหน้าที่ของอนุชนต้องธำรงรักษา ทั้งสร้างสรรค์พัฒนาอย่างเหมาะสมควบคู่กับการอนุรักษ์เพื่อให้ธำรงอยู่ด้วยเอกลักษณ์โดดเด่นแสดงถึงความเป็นชาติอารยะ

ดังนั้นเพื่อแสดงความจงรักภักดี ความสำนึก ตระหนักในคุณค่าของแผ่นดิน อันเป็นที่เกิดอาศัย ทำให้ปวงชนชาวไทยภาคภูมิใจในชาติกำเนิด มุ่งมั่นที่จะธำรงรักษามรดกวัฒนธรรมและประเทศชาติไว้ให้เป็นอิสระมั่นคงต่อไป จึงเป็นแนวคิดนำสู่การแสดงที่ร้อยเรียงเรื่องราวของคนไทยทุกภูมิภาค รวมใจเป็นหนึ่ง อนุรักษ์สืบสาน สร้างสรรค์งานศิลป์ทั้งดงามเป็นที่ประจักษ์และภาคภูมิใจในแผ่นดินไทย

นาฏศิลป์สร้างสรรค์ชุดผืนไท เป็นการสร้างสรรค์ผลงานจากพื้นฐานนาฏศิลป์ไทยและศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่สื่อถึงผู้คนในภูมิภาคต่าง ๆ ของไทย ผสมผสานการออกแบบการเคลื่อนไหวร่างกาย การใช้พื้นที่เวทีที่มีความหลากหลาย มีอุปกรณ์สำคัญ คือ ผืนผ้าสื่อถึงสัญลักษณ์ของชาติและพระมหากษัตริย์ไทย แฉ่ไพศาลให้ความสุขสงบร่มเย็นแก่อาณาประชาราษฎร์ทุกเชื้อชาติที่ร่วมกันเป็นเอกลักษณ์ ก่อให้เกิดมรดกศิลปวัฒนธรรมอันวิจิตรภายใต้ผืนไตรรงค์ธงไทยที่สง่างาม

ความเป็นมาและความสำคัญของการสร้างสรรค์

บรรพบุรุษของไทยมีความเจริญมั่นคง สร้างสมอารยธรรมเป็นปึกแผ่นในดินแดนสุวรรณภูมิมานานนับพันปี ดังปรากฏหลักฐานศิลปวัตถุและโบราณสถานกระจายอยู่ทั่วภูมิภาคของประเทศ ส่งผลให้ประเทศไทยเป็นแหล่งรวมมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอายุย้อนหลังไปถึงสมัยก่อนประวัติศาสตร์ สืบเนื่องจนถึงสมัยประวัติศาสตร์ค้นพบได้ในพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ของประเทศ สะท้อนถึงความเหมาะสมทางภูมิลักษณะแห่งแผ่นดิน ในการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ตั้งแต่สมัยโบราณ เกิดความหลากหลายทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม กลุ่มชนสยามเป็นกลุ่มคนไทยพื้นที่อยู่ในบริเวณอันเป็นประเทศไทยปัจจุบัน ราวช่วงก่อนศตวรรษที่ ๑๘ เป็นกลุ่มชนที่มีส่วนสำคัญต่อการสร้างบ้านเมืองในบริเวณลุ่มน้ำยมและลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ก่อให้เกิดยุคสมัยจากอดีตที่ปรากฏในประวัติศาสตร์เรียงร้อยจากยุคสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี จวบจนรัตนโกสินทร์ มีสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เป็นสถาบันที่ยึดเหนี่ยวให้เกิดความเป็นประเทศชาติ

วิชญ์ เครื่องงาม (๒๕๕๙, น. ๗-๘) ได้กล่าวถึงความสำคัญของประเทศชาติโดยเปรียบเทียบกับร่างกายมนุษย์ว่า ประเทศชาติเป็นเหมือนร่างกายจึงย่อมมีโลกธรรม คือ สุข ทุกข์ ความเจริญ ความเสื่อมเข้ามาครอบงำเป็นธรรมดา ประเทศประกอบด้วยผู้คนทั้งหลายนับยะแต่ผู้ปกครอง เช่น พระราชา มหากษัตริย์ อำมาตย์มนตรี ขุนนาง ทหาร เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ชาวสวน ชาวไร่ ชาวนา ชาวประมง พ่อค้า ผู้มีอาชีพต่าง ๆ จนกระทั่งกรรมกรแบกหาม คนลั่นไร่ไม้ตอก ยาจากเข็ญใจ ผู้คนเหล่านี้เป็นดั่งอวัยวะของร่างกายที่แยกกันทำหน้าที่ต่าง ๆ สำคัญบ้างไม่สำคัญบ้าง แต่ก็ต้องประสานสอดคล้องกันจะเกี่ยงจนหน้าที่ไม่ได้ ขณะเดียวกันร่างกายคนเราจะมีแต่อวัยวะยังไม่พอ หากต้องมีสิ่งประดับประดาร่างกายและจิตใจหรืออารมณ์ เครื่องนุ่งห่ม

ถนิมพิมาภรณ์ประดับให้พอดูงามตามสมควรฉันใด ประเทศชาติก็ต้องมีพิธีการต่าง ๆ มีศิลปวัฒนธรรม ความจำเริญรุ่งเรืองทางวรรณศิลป์ ดุริยางศิลป์ นาฏศิลป์ ความละเมียดละไมในการกิน การอยู่ การแต่งกาย ระเบียบแบบแผนในการพูดจาและมีเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เพื่อสร้างความชุ่มชื่นรื่นรมย์และรังสรรค์ความงามด้วยฉันนั้น

ดังนั้น ผู้คนทุกภาคส่วนของประเทศจึงมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของชาติ โดยมีศิลปวัฒนธรรมเป็นอาภรณ์ที่งดงามแสดงความเป็นชาติอารยะภายใต้ร่มพระบารมีภายใต้แผ่นดินไทย จึงเป็นแรงบันดาลใจให้คณะศิลปนาฏดุริยางค์ตระหนักถึงความสำคัญ ความสำนึกตระหนักในคุณของแผ่นดินอันเป็นที่เกิดที่อาศัย แสดงการร้อยเรียงเรื่องราวของคนไทยทุกภูมิภาค รวมใจเป็นหนึ่งอนุรักษ์ สืบสาน สร้างสรรค์งานศิลป์เป็นที่ประจักษ์และภาคภูมิใจว่าปวงชนชาวไทยทุกภาคทุกท้องถิ่นมีความสุข สรรค์สร้างศิลปวัฒนธรรมอันงดงามของแผ่นดินภายใต้ร่มพระบารมี ร่มธงไทย ด้วยความจงรักภักดีและสำนึกใน “ผืนไท”

วัตถุประสงค์

เพื่อสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์ ชุด ผืนไท

รูปแบบการแสดง

ผืนผ้า ผืนภาค : สื่อถึงสัญลักษณ์ความเป็นเอกราชชาติไทยและความสุขของปวงชนชาวไทยที่หลากหลายวัฒนธรรมในแต่ละภูมิภาค

ผืนไท : สื่อถึงความรัก สามัคคี ความพอดี ความพอเพียงบนผืนแผ่นดินทอง

องค์ประกอบในการแสดง

ผู้แสดง ผู้แสดงชายหญิง จำนวน ๓๔ คน แบ่งตามช่วงการแสดง ดังนี้

๑. ผู้แสดงช่วงผืนผ้า	จำนวน ๑๐ คน
๒. ผู้แสดงช่วงผืนภาค	จำนวน ๒๔ คน
๓. ผู้แสดงช่วงผืนไท	จำนวน ๓๔ คน

เครื่องแต่งกาย ได้รับแรงบันดาลใจการแต่งกายของภูมิภาคทั้ง ๔ ภาคของไทย โดยมีการประยุกต์และปรับใช้วัตถุดิบต่าง ๆ ให้มีความแปลกตาแต่ยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และวัฒนธรรมการแต่งกายท้องถิ่น

เพลงและดนตรี ดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงเป็นการผสมผสานการใช้เทคโนโลยีร่วมกับการบรรเลงเครื่องดนตรีไทยภาคต่าง ๆ โดยท่วงทำนองลีลาของเพลงจะสื่อถึงเอกลักษณ์ของสำเนียงดนตรีพื้นเมือง ๔ ภาคของไทย ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคใต้ และภาคกลาง

อุปกรณ์ ประกอบด้วยผืนผ้าสีแดง สีเหลือง สีน้ำเงิน และสีขาว ขนาดกว้าง ๑.๕๐ เมตร ยาว ๓ เมตร จำนวน ๓ ผืน

ภาพที่ ๑ - ๒ การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด ผีนท
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

สรุป

การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด ผืนไท เป็นการสร้างสรรค์ผลงานจากพื้นฐานนาฏศิลป์ไทยและศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่สื่อถึงผู้คนในภูมิภาคต่าง ๆ ของไทย ผสมผสานการออกแบบการเคลื่อนไหวร่างกาย การใช้พื้นที่เวทีที่มีความหลากหลาย มีอุปกรณ์สำคัญคือผืนผ้าสื่อถึงสัญลักษณ์ของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ไทยปกแผ่ไพศาลให้ความสุขสงบร่มเย็นแก่อาณาประชาราษฎร์ทุกเชื้อชาติ ที่รวมกันเป็นเอกลักษณะ ก่อให้เกิดมรดกศิลปวัฒนธรรมอันวิจิตร ภายใต้ผืนไตรรงค์ธงไทยที่สง่างาม

รายการอ้างอิง

วิษณุ เครืองาม. (๒๕๕๙). รายงานสืบเนื่องจากการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง "การขับเคลื่อนการจัด
การศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรมในประเทศไทย. สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม.

ลายถมเมืองนคร

วิทยาลัยนาฏศิลปนครศรีธรรมราช สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ผู้สร้างสรรค์ : นายเฉลิมพล จันทรโชติ และคณะ

แนวคิดในการสร้างสรรค์งาน

จังหวัดนครศรีธรรมราชมีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์มาช้านาน โดยเฉพาะเนื้อหาด้านศิลปวัฒนธรรม พบว่าดินแดนดังกล่าวเป็นอู่อารยธรรมที่มีการสั่งสมงานช่างฝีมือสกุลต่าง ๆ จนเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย เช่น การทอผ้ายก การจักสานย่านลิเภา การแกะหนังตะลุง และการทำเครื่องถมเมืองนคร เครื่องถมเมืองนครเป็นงานหัตถศิลป์ที่ปรากฏอย่างเด่นชัดทำให้ผู้สร้างสรรค์เกิดความสนใจศึกษาเพิ่มเติมในเชิงลึก ประกอบกับผู้สร้างสรรค์มีโอกาสดูแลเรียนรู้กระบวนการทำเครื่องถมเมืองนครจากช่างฝีมือโดยเฉพาะ จึงพบว่าลวดลายที่ปรากฏบนผลิตภัณฑ์ของเครื่องถมเมืองนครในแต่ละชิ้นนั้น มีความวิจิตรสวยงาม การสอดผสานลวดลายที่มีเอกลักษณ์อย่างลงตัว จนได้รับการยกย่องให้เป็นงานช่างฝีมือชั้นสูงของไทยชนิดหนึ่ง ปัจจุบันความงามของเครื่องถมเมืองนครนั้นยังไม่ได้มีการเผยแพร่อย่างกว้างขวาง ผู้สร้างสรรค์จึงเกิดแรงบันดาลใจที่จะศึกษาเรื่องเครื่องถมเมืองนครจากความสวยงามของลวดลายที่ปรากฏบนผลิตภัณฑ์ ได้แก่ เครื่องราชูปโภค เครื่องประดับ ตกแต่ง และเครื่องใช้สอยทั่วไป ซึ่งมีการผูกวลวดลายของลายถมที่มีความวิจิตรสวยงาม มาออกแบบและสร้างสรรค์เป็นการแสดงชุด “ลายถมเมืองนคร” เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่เอกลักษณ์ของลวดลายงานหัตถศิลป์ออกมาในรูปของระบำสร้างสรรค์ที่มีความอ่อนช้อยงดงามของท่ารำและความสวยงามของลวดลายอันเป็นอัตลักษณ์เฉพาะบนเครื่องแต่งกาย เพื่อให้เกิดการสร้างสรรคงานนาฏศิลป์เชิงนวัตกรรมของวิทยาลัยนาฏศิลปนครศรีธรรมราชให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย ตลอดจนเป็นแนวทางหนึ่งเพื่อตอบสนองนโยบายรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปวัฒนธรรมในด้านการศึกษาและเรียนรู้ การทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์

ศึกษาลวดลายเครื่องถมของจังหวัดนครศรีธรรมราชเพื่อนำมาสร้างสรรค์นวัตกรรมการแสดงชุด “ลายถมเมืองนคร” สำหรับเป็นสื่อเพื่อส่งเสริมและเผยแพร่เอกลักษณ์ลวดลายงานเครื่องถม ของจังหวัดนครศรีธรรมราช

รูปแบบหรือขั้นตอนในการแสดง

การสร้างสรรค์ ชุด “ลายถมเมืองนคร” ผู้สร้างสรรค์ได้ศึกษาค้นคว้าตามลำดับต่อไปนี้

๑. ขั้นสำรวจและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้สร้างสรรค์ศึกษาเอกสารตำรา วิทยานิพนธ์ รายงานสัมมนา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องลายเครื่องถมเมืองนครศรีธรรมราช

๒. ขั้นการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้สร้างสรรค์เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเครื่องถมและลายถมเมืองนครศรีธรรมราช จากเอกสารที่เกี่ยวข้องข้างต้น แล้วนำมาเรียบเรียงเพื่อเป็นพื้นความรู้ในการสร้างสรรค์ชุดนี้

๓. ขั้นการออกแบบและประกอบสร้าง ผู้สร้างสรรค์ได้ออกแบบเนื้อหาการแสดงเครื่องแต่งกาย ท่ารำ และดนตรีในรูปแบบของการผสมผสานงานนวัตกรรมใหม่จากแนวคิด ๔ DNA ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ เอกพงษ์ ตรีตรง มาเป็นแนวทางในการสร้างระบำชุดนี้ให้กลายเป็นอัตลักษณ์ในรูปแบบเฉพาะของศิลปะใหม่ของเมืองนครศรีธรรมราช โดยเป็นการสร้างสรรค์จากทุนวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ถือว่าเป็น DNA ทางวัฒนธรรมในอดีตให้กลายเป็น DNA ใหม่ในยุคปัจจุบัน โดยมีกระบวนการออกแบบ ดังนี้

๑. การออกแบบเนื้อหาการแสดง

โครงสร้างเนื้อหาการแสดงโดยยึดหลักของวัตถุประสงค์มาเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์การแสดงประเภทระบำชุด “ลายฉมเมืองนคร” สำหรับเป็นสื่อเพื่อส่งเสริมและเผยแพร่เอกลักษณ์ลวดลายงานเครื่องถมของจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยแบ่งเนื้อหาการแสดงออกเป็น ๔ ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ ๑ เส้นสายลายศิลป์ สื่อถึงการเปิดตัวนักแสดงที่ออกมาอวดลวดลายจากลายเส้นของร่างกายในท่ารำต่าง ๆ

ช่วงที่ ๒ นานาลักษณะลายฉม : การรำรำเพื่ออวดลวดลายเครื่องถมเมืองนครด้วยลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายกนกเปลว ลายก้านขด และลายภาพประกอบ

ช่วงที่ ๓ ชนชื่นชมหัตถศิลป์ : การรำรำด้วยความความสุขและความภาคภูมิใจในงานหัตถศิลป์ของชาวนครศรีธรรมราชด้วยกระบวนท่ารำอันงดงาม

ช่วงที่ ๔ จบการแสดง

๒. การออกแบบท่ารำ

การแสดงชุด “ลายฉมเมืองนคร” ผู้สร้างสรรค์กำหนดให้เป็นการแสดงประเภทระบำที่นำแนวคิดจากความงามของลวดลายที่ได้รับอิทธิพลในสมัยอยุธยาอันปรากฏอยู่บนผลิตภัณฑ์เครื่องถมที่ได้รับการยกย่องให้เป็นงานหัตถศิลป์ชั้นสูงในแผ่นดินเมืองนครศรีธรรมราช มาเป็นแนวทางในการสร้างกระบวนท่ารำใหม่บนพื้นฐานวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวนครศรีธรรมราช ด้วยวิธีการผสมผสานท่ารำที่มีกลิ่นอายของวัฒนธรรมภาคกลางผสมภาคใต้ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ นาฏยลักษณะของวงเจ้าพระยานคร โดยคัดเลือกจากท่ารำแม่บทเล็ก

๒.๒ นาฏยลักษณะของการแสดงโนรา โดยคัดเลือกท่ารำจากแม่บทในปฐมและท่ารำเพลงโค

๒.๓ นาฏยลักษณะสร้างสรรค์ เป็นท่ารำที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่จากการเลียนแบบลวดลายของเครื่องถม การออกแบบท่ารำสามารถแบ่งช่วงการแสดงได้ดังนี้

การออกแบบท่ารำช่วงที่ ๑ : เส้นสายลายศิลป์ สื่อถึงการเปิดตัวนักแสดงที่ออกมาอวดลวดลายจากลายเส้นของร่างกายในท่ารำต่าง ๆ

ในการออกแบบท่ารำเปิดตัวของนักแสดงนี้ได้เลือกท่ารำซึกแบ่งผัดหน้าและกระบวนท่ารำรำย ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของท่ารำทางวงเจ้าพระยานครมาใช้โดยวิธีการขยายท่ารำและสร้างรูปแบบแถวให้เกิดลายเส้นที่สวยงาม พร้อมทั้งเลือกท่ารำที่ใช้อวดลวดลายโดยใช้หลักการของเส้นโค้ง และเส้นตรง

ภาพที่ ๑ การแสดงอวดเส้นสายลายศิลป์

ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

การออกแบบท่ารำช่วงที่ ๒ : นานาลักษณ์ลายฉม สื่อถึงการร่ายรำเพื่ออวดลวดลายของเครื่องถมเมืองนคร ด้วยลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายกนกเปลว ลายก้านชด และลายภาพประกอบ

คณะผู้สร้างสรรค์ได้ศึกษางานวิจัยของ ยงยุทธ ผันแปรจิตร ในปริญญานิพนธ์เรื่องการศึกษาและพัฒนาเครื่องถมจังหวัดนครศรีธรรมราชเพื่อการออกแบบเครื่องประดับที่ทำจากโลหะผสม ซึ่งจากการศึกษาพบว่าลวดลายเครื่องถมสามารถจำแนกได้เป็น ๙ ลวดลาย ซึ่งใน ๙ ลวดลายนี้ ทำการวิเคราะห์โครงสร้างของลวดลายเพื่อนำมาออกแบบเป็นท่ารำใหม่และผสมท่ารำเดิมเพื่อให้เกิดการสื่อความหมายจากท่ารำสู่ภาพของลวดลาย โดยเลือกลวดลายออกมาเป็น ๔ ลวดลาย ตามรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ ๒ การแสดงอวดลวดลายพุ่มข้าวบิณฑ์
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ ๓ การแสดงอวดลวดลายก้านชด
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ ๔ การแสดงอวดลวดลายกนกเปลว
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ ๕ การแสดงอวดลวดลายในภาพประกอบลายจากกรอบของกำไล
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ ๖ การแสดงอวดลวดลายในภาพประกอบลาย
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

การออกแบบท่ารำช่วงที่ ๓ : ชนชื่นชมหัตถศิลป์ สื่อถึงการร่ายรำด้วยความความสุขและความภาคภูมิใจในงานหัตถศิลป์ของชาวนครศรีธรรมราชด้วยกระบวนท่ารำอันงดงาม คัดเลือกท่ารำที่สื่อถึงความสุขและความภาคภูมิใจด้วยวิธีการผสมผสานท่ารำใหม่ที่เกิดจากนาฏยลักษณะแม่บททางวังเจ้าพระยานครและท่ารำแม่บทโนราและท่ารำเพลงโค

ภาพที่ ๗ การแสดงสื่อถึงความสุข
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ ๘ การแสดงสื่อถึงความภาคภูมิใจในงานหัตถศิลป์
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

การออกแบบท่ารำช่วงที่ ๔ : จบการแสดง เลือกใช้ท่าชักแบ่งผัดหน้าเป็นท่ารำสุดท้ายเพื่อนำนักแสดงออกจากเวที

ภาพที่ ๙ นักแสดงออกจากเวที
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

๓. การออกแบบเครื่องแต่งกาย

จากการศึกษาค้นคว้าหลักการออกแบบเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย ผู้สร้างสรรค์จึงกำหนดให้นักแสดงเป็นผู้สื่อสารผ่านการรำรำประกอบดนตรีในเรื่องการอวดความสวยงามของลวดลายของเครื่องถมเมืองนคร โดยมีแนวคิดที่จะออกแบบลวดลายของเครื่องถมเมืองนครลงในโครงสร้างของเสื้อผ้าที่ผสมผสานการแต่งกายในรูปแบบยืนเครื่องพระนางและภาพจิตรกรรมฝาผนังของเหล่าเทวดานางฟ้า ด้วยเหตุผลที่ว่าลวดลายของเครื่องถมเมืองนครเป็นลวดลายไทยประเพณี ผู้สร้างสรรค์จึงศึกษาเครื่องแต่งกายจากการแสดงโขนละครของวังเจ้าพระยาและการแสดงโนราในปัจจุบันที่มีความเชื่อร่วมกันว่าเป็นเครื่องราชพัสดราภรณ์ของพระมหากษัตริย์หรือความเป็นสมมุติเทพมาผสมผสานกันให้เกิดความน่าสนใจ รวมถึงศึกษานาฏยลักษณ์ของท่ารำที่นำมาใช้ในการแสดงให้มีความสอดคล้องและเหมาะสมให้เกิดลักษณะรูปแบบเครื่องแต่งกายใหม่ซึ่งสามารถแบ่งการออกแบบได้เป็น ๓ ส่วน ได้แก่

๑. การออกแบบศิราภรณ์
๒. การออกแบบถนิมพิมพาภรณ์
๓. การออกแบบพัสดราภรณ์

ขั้นตอนการออกแบบเครื่องแต่งกาย

ขั้นตอนที่ ๑ : การร่างแบบเครื่องแต่งกาย

จากเค้าโครงแนวความคิดที่ได้วางไว้ในการออกแบบการแต่งกายด้วยวิธีการผสมผสานจากรูปแบบ ยืนเครื่องพระนาง เครื่องแต่งกายโนรา และภาพจิตรกรรมฝาผนังรูปเทวดานางฟ้า ผู้สร้างสรรค์จึงเริ่มจากการร่างแบบเครื่องแต่งกายของตัวพระและตัวนางเพื่อเตรียมความพร้อมสู่กระบวนการผลิตและการประกอบสร้างต่อไป

ภาพที่ ๑๐ แบบร่างเครื่องแต่งกายตัวพระ
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ ๑๑ แบบร่างเครื่องแต่งกายตัวนาง
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

ขั้นตอนที่ ๒ : การประกอบสร้างเครื่องแต่งกาย ได้ดำเนินการจัดสร้างเครื่องแต่งกายตามแบบร่าง ซึ่งสามารถแบ่งกระบวนการสร้างออกเป็น ๓ ส่วน ดังนี้

๑) การออกแบบศิราภรณ์

ภาพที่ ๑๒ การออกแบบศิราภรณ์
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

๒) การออกแบบถนิมพิมพาภรณ์

ภาพที่ ๑๓ ถนิมพิมพาภรณ์ตัวพระ
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ ๑๔ ถนิมพิมพาภรณ์ตัวนาง
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

๓) การออกแบบพัสดราภรณ์

กระบวนการออกแบบพัสดราภรณ์

ขั้นตอนที่ ๑ : การออกแบบลวดลาย ผู้สร้างสรรค์และช่างผู้เขียนลายได้ศึกษาจากเอกสารหนังสือเพื่อกำหนดลายให้เกิดความสวยงามและเหมาะสม ซึ่งจะเริ่มต้นจากการสร้างแพทเทิร์นเสื้อผ้าในแต่ละส่วน เช่น กรองคอ รัดสะเอว ชายไหว ชายแขน เป็นต้น จากนั้นช่างก็จะวาดลายลงในกระดาษไขฟิล์มและถักลายด้วยหมึกดำในส่วนที่ต้องการให้เกิดสี หลังจากนั้นก็สามารถดำเนินการส่งร้านเพื่อทำบล็อกสกรีนต่อไป

ภาพที่ ๑๕ การออกแบบลวดลาย

ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

ขั้นตอนที่ ๒ : การสกรีนลวดลาย ดำเนินการนำลายที่ได้ไปร่วมพูดคุยกับช่างทำบล็อกสกรีนเพื่อให้ข้อมูลสำหรับการทำงาน โดยเริ่มจากการวัดขนาดบล็อกเพื่อให้พอดีกับชิ้นงาน จากนั้นนำลายที่ได้ไปอัดกาวยางด้วยวิธีฉายแสง ฉีดน้ำเพื่อไล่ส่วนที่ไม่ต้องการออก เก็บลายที่ไม่สมบูรณ์ด้วยวิธีการใช้กาวยางแต้ม รอยจนแห้ง จากนั้นตัดชิ้นผ้าให้พอดีกับขนาดของลายขนาดต่าง ๆ เพื่อให้สะดวกในการสกรีนลาย ขั้นตอนต่อไปดำเนินการสกรีนลายด้วยสีลอยสีดำบนผืนผ้าสีเหลืองทอง เลือกใช้ผ้าเครปชาตินเพราะมีเนื้อผ้าที่เนียนเรียบให้ความงามเหมาะกับการใช้งาน ขั้นตอนสุดท้ายช่างจะเป็นผู้เป่าลายผ้าด้วยความร้อนจากไดร์เพื่อให้งานแห้งและพร้อมที่จะทำในขั้นตอนต่อไป

ภาพที่ ๑๖ การสกรีนลวดลาย

ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

ขั้นตอนที่ ๓ : กระบวนการตัดเย็บประกอบเป็นชุดเครื่องแต่งกาย ขั้นตอนนี้ถือว่าเป็นขั้นตอนสุดท้าย และเป็นขั้นตอนสำคัญที่จะทำให้เครื่องแต่งกายเกิดความสมบูรณ์และสวยงามสามารถสวมใส่ในการแสดงได้อย่างเหมาะสม ในกระบวนการตัดเย็บนี้จะมีขั้นตอนโดยเริ่มจากการนำชิ้นผ้าที่ผ่านการสกรีนเป็นที่เรียบร้อยแล้วตัดขอบออกให้เว้นระยะจากลายประมาณ ๑ นิ้วครึ่ง แล้วทำการอัดผ้าขาวเพื่อเสริมให้เนื้อผ้ามีความเนียนเรียบและสวยงาม ขั้นตอนต่อไปช่างทำการรองผ้าแข็ง บางชิ้นส่วนจะใช้ไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับบางชิ้นงานที่ต้องการให้เกิดการอยู่ตัวหรือต้องการให้มีความเคลื่อนไหวที่ดี เมื่อทำการรองผ้าเป็นที่เรียบร้อยแล้วช่างจะทำการตัดเย็บชิ้นงานต่าง ๆ แล้วนำมาประกอบสร้างให้เป็นรูปทรงตามที่คุณผู้ออกแบบได้กำหนด

ภาพที่ ๑๗ กระบวนการตัดเย็บประกอบเป็นชุดเครื่องแต่งกาย
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ ๑๘ เครื่องแต่งกายที่เสร็จสมบูรณ์
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

๔. การออกแบบดนตรี

จากการกำหนดในการผสมผสานทำรำ ๒ นาฏยลักษณะของทำรำวงเจ้าพระยานครและนาฏยลักษณะของทำรำโนราจึงออกแบบโครงสร้างดนตรีให้สัมพันธ์กันระหว่างดนตรีวงปี่พาทย์ของทางวงเจ้าพระยานครและวงดนตรีพื้นเมืองโนราให้เกิดความไพเราะด้วยท่วงทำนองและจังหวะในรูปแบบใหม่ โดยกำหนดโครงสร้างเป็น ๔ ช่วง ได้แก่

ช่วงที่ ๑ : เป็นการบรรเลงเพื่อเปิดตัวนักแสดงเข้าสู่เวที

เกริ่นทำนองด้วยฆ้องวงใหญ่และปี่ได้ เพื่อนำนักแสดงเข้าเวทีเป็นลักษณะทำนองเพลงเร็ว พร้อมทั้งสอดแทรกการขับร้องกลอนบทโนราสองคำกลอนสลับกับการบรรเลงดนตรีโดยระดับเสียง (Key Signature) การร้องให้มีความกลมกลืนกับเสียงดนตรี

ช่วงที่ ๒ : เป็นการบรรเลงเพื่อนำเสนอทำรำที่สร้างสรรค์มาจากลายฉุยเมืองนคร

ออกแบบทำนองเพลงในอัตราจังหวะพิเศษ ในรูปแบบของเค้าโครงเพลงขมตลาด การบรรเลงบอกถึงลวดลายฉุย บรรเลงทำนองเป็นทางเปลี่ยนที่สื่อถึงอารมณ์ความพลีไหวถึงลายเส้นของลายฉุยกลเปลา ลักษณะทางเปลี่ยนใช้สำนวนทำนองที่ไพเราะอ่อนหวาน จังหวะช้าละมุนละไมให้ความรู้สึกผ่อนคลาย มีสมาธิในช่วงการออกแบบลวดลายเครื่องฉุย โดยใช้เครื่องดนตรีวงปี่พาทย์เครื่องห้าอย่างเบา ผสมวงปี่พาทย์เครื่องห้าโบราณ เพื่อให้เข้าถึงอารมณ์สุขุม มีความละเมียดละไม อ่อนช้อย และสวยงามตามลวดลายของเครื่องฉุย

ช่วงที่ ๓ : เป็นการบรรเลงเพื่อสื่อให้เห็นถึงความสุขและความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ลายฉุยเมืองนคร

โดยออกแบบเพลงเร็วทำนองในอัตราจังหวะขึ้นเดียว เป็นทำนองที่กระชับ มีช่วงทำนองเพลงและจังหวะหน้าทับหยุดไปพร้อมกับทำรำ เป็นการบรรเลงเพื่อนำนักแสดงออกจากเวที และจบการแสดง ออกแบบทำนองเพลงในจังหวะเร็ว บรรเลงทั้งหมด ๕ เที้ยว และในเที้ยวที่ ๕ จะจบแบบขาด ซึ่งตรงกับทำรำที่นักแสดงตั้งซุ่มอยู่กลางเวที เพื่อให้สอดคล้องกับทำรำสื่อถึงความภาคภูมิใจในงานหัตถศิลป์อันล้ำค่าของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราช

ช่วงที่ ๔ : ในช่วงสุดท้ายดนตรีจะบรรเลงทำนองเพลงเร็ว เพื่อนำนักแสดงออกจากเวที

กระบวนการออกแบบจังหวะและทำนองเพลงในระบำชุด ลายฉุยเมืองนคร คณะผู้สร้างสรรค์ได้กำหนดชื่อวงดนตรีและชื่อเพลงที่ใช้สำหรับประกอบการแสดงขึ้นมาใหม่ เพื่อสร้างอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นของศิลปะเมืองนครศรีธรรมราชในอีกรูปแบบหนึ่งให้เกิดการพัฒนาด้านดนตรีบนพื้นฐานวัฒนธรรมดั้งเดิม ดังนี้

ชื่อวงดนตรี วงปี่พาทย์ศรีธรรมราช

ชื่อเพลงลายฉุยเมืองนคร ใช้บรรเลง ๔ ช่วงการแสดง ประกอบด้วย

เพลงที่ ๑ รำฉุยศรีธรรมราช

เพลงที่ ๒ วิจิตรลวดลายฉุย

เพลงที่ ๓ ชนสรายุศิลป์

เพลงที่ ๔ รำศรีธรรมราช

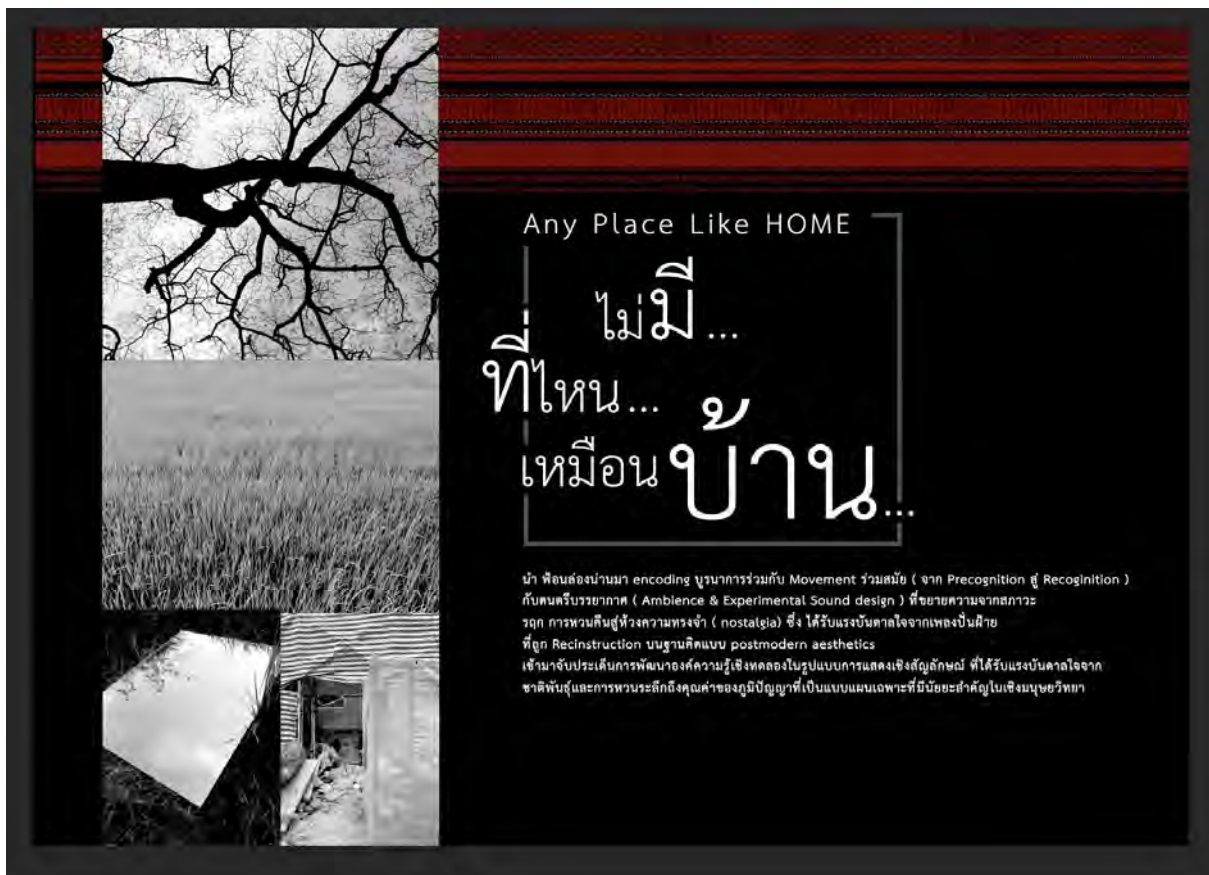
ภาพที่ ๑๙ วงดนตรีบรรเลงเพลงลายถมเมืองนคร
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

สรุป

นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ ชุด ลายถมเมืองนคร ได้รับแรงบันดาลใจจากความสวยงามของลวดลายบนผลิตภัณฑ์เครื่องถมเมืองนคร อันเป็นงานหัตถศิลป์ที่ทรงคุณค่าและมีประวัติศาสตร์คู่เมืองนครมายาวนาน เริ่มต้นจากการศึกษาลวดลายของเครื่องถมแล้วนำมาออกแบบใหม่ให้เป็นลวดลายที่ปรากฏบนเครื่องแต่งกายเป็นเอกลักษณ์ใหม่ที่รวบรวมศิลปะหลายหลายประเภทมาบรรจุเป็นการแสดงระบำชุดนี้ ได้แก่ การออกแบบท่ารำที่มีพื้นฐานจากท่ารำแม่บทโนราและท่ารำแม่บทสายวังเจ้าพระยานคร การออกแบบเครื่องแต่งกายที่นำเครื่องต้นโนราและเครื่องแต่งกายยืนเครื่องพระนางที่มีพื้นฐานจากเครื่องทรงของพระมหากษัตริย์ และออกแบบดนตรีที่มีการผสมผสานดนตรีพื้นเมืองโนราและดนตรีของสายวังเจ้าพระยานคร การสร้างสรรค์การแสดงชุดนี้จึงเป็นสื่อที่ช่วยส่งเสริมและเผยแพร่งานเครื่องถมเมืองนครให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางพร้อมทั้งสร้างคุณค่าให้งานหัตถศิลป์ชิ้นเอกนี้ได้ปรากฏความงามต่อสายตาชาวโลกผ่านการแสดงชุด ลายถมเมืองนคร

รายการอ้างอิง

ยงยุทธ์ ผันแปรจิตร. (๒๕๕๔). การศึกษาและพัฒนาเครื่องถมจังหวัดนครศรีธรรมราชเพื่อการออกแบบเครื่องประดับที่ทำจากโลหะผสม. ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมการออกแบบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ภาพที่ ๑ แนวคิดการแสดงสร้างสรรค์ ชุด ไม่มีที่ไหนเหมือนบ้าน (Any Place Like Home)

ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

ไม่มีที่ไหนเหมือนบ้าน (Any Place Like Home)

มหาวิทยาลัยนเรศวร

ผู้สร้างสรรค์ : อาจารย์ณัฐวัฒน์ ลิทธิ

รองศาสตราจารย์ประภาศรี ศรีประดิษฐ์

แนวคิดในการสร้างสรรค์งาน

ไม่มีที่ไหนเหมือนบ้าน (Any Place Like Home) เป็นการแสดงที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจากสภาวะสังคมในปัจจุบันที่มุ่งเน้นการนำวิทยาการสมัยใหม่เข้ามาเพื่อสนับสนุนและผลักดันให้ประเทศเกิดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม จนเกิดการแข่งขัน กดดัน ทำลายความเป็นตัวตนและชาติพันธุ์ ส่งผลกระทบต่อวิถีชุมชนพื้นบ้านที่ก่อร่างขึ้นจากฐานความเชื่อทางวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตในแบบดั้งเดิม สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก่อให้เกิดการทบทวนนัยยะสำคัญของการพัฒนาที่กำลังลดบทบาท และทำลายคุณค่าดั้งเดิมที่มีอยู่ หลายคนคิดอยากกลับไปใช้ชีวิตอันสงบ อบอุ่น และสุขใจดังอดีต การหวนระลึกถึงความสัมพันธ์ส่วนบุคคลที่ผูกโยงกับบริบทของการเติบโต ช่วงเวลา สถานที่ ประสบการณ์ สภาวะแวดล้อม เหตุการณ์สำคัญ ด้วยอารมณ์เชิงบวกผ่านเรื่องราวและประสบการณ์ที่เป็นอดีตถูกนำมาใช้เป็นแนวคิดในงานสร้างสรรค์ผลงาน

รูปแบบหรือขั้นตอนในการแสดง

การแสดงชุดนี้นำพาทางประกอบการแสดงฟอนล่องน่านมาบูรณาการร่วมกับนาฏศิลป์ร่วมสมัย แสดงออกซึ่งการหวนระลึกถึงคุณค่าด้านภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งมีนัยยะสำคัญในเชิงมานุษยวิทยา แบ่งการแสดงออกเป็น ๔ ช่วง ดังนี้

๑. รฤก	Nostalgia	เวลา ๒.๕ นาที
๒. ภาวะแห่งความสุข	An Ontology of Happiness	เวลา ๖ นาที
๓. นัยวัณศ์ที่เลื่อนลอย	A Form of Melancholy	เวลา ๔ นาที
๔. ไม่มีที่ไหนเหมือนบ้าน	Any place like home	เวลา ๒.๕ นาที

รฤก จิตที่กลับไปสู่ฐานกาย การกลับไปสู่สำนักที่เชื่อมโยงกับการดำรงอยู่

ภาวะแห่งความสุข จิตที่ตั้งอยู่บนฐานกาย สภาวะแห่งสัมพันธ์ของกายและจิตที่ขับเคลื่อนไปในการตระหนักรู้

นัยวัณศ์ที่เลื่อนลอย จิตที่เคลื่อนไปสู่อนาคต พาหะแห่งความคิดที่นำเราไปสู่พื้นที่ และเวลาที่เคลื่อนออกจากปัจจุบัน

ไม่มีที่ไหนเหมือนบ้าน เรือนกายที่เป็นบ้านของจิต การเพ่งสภาวะจิตเพื่อเข้าใจถึงฐานกายที่เป็นส่วนสำคัญในเชิงประสบการณ์ที่นำเราไปสู่ตรภาวะ

องค์ประกอบในการแสดง

ผู้แสดง จำนวน ๘ คน

เพลงและดนตรี ใช้ดนตรีบรรยากาศ (Ambience & Experimental Sound Design) ที่ถอดความมาจากทำนองเพลงปี่ผาย โดยใช้วิธีสลายโครงสร้างและทำการประกอบสร้างขึ้นใหม่ โดยแบ่งอารมณ์เพลงตามช่วงการแสดงทั้ง ๔ ช่วง ได้แก่ รฤก ภาวะแห่งความสุข นัยวัณศ์ที่เลื่อนลอย และไม่มีที่ไหนเหมือนบ้าน

เครื่องแต่งกาย เครื่องแต่งกายได้รับแรงบันดาลใจมาจากวัฒนธรรมการแต่งกายแบบพื้นเหน็บ และการสวมซอห์นทับเป็นชั้น ผสมผสานกับการออกแบบโครงสร้างเสื้อร่วมสมัยที่หยิบยืมองค์ประกอบของเครื่องแต่งกายแบบชาติพันธุ์ นำมาลดทอน สลายโครงสร้าง และประกอบสร้างชิ้นใหม่บนแนวคิดพหุวัฒนธรรมใช้เทคนิคการปกคลุมลายแบบชาติพันธุ์เพื่อสื่อถึงความพัวพันในเชิงอุปลักษณ์ (Metaphor) ผ่านการเลื่อนไหลถ่ายเททางวัฒนธรรมในเชิงมานุษยวิทยา โดยใช้สีดำ วัสดุเศษผ้า ลูกปัด และวัสดุธรรมชาติเป็นหลัก

อุปกรณ์ ตะเกียงน้ำมัน สื่อถึงการหวนระลึกถึงอดีต

ภาพที่ ๒ การแสดงสร้างสรรค์ ชุด ไม่มีที่ไหนเหมือนบ้าน (Any Place Like Home)
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

สรุป

การแสดงสร้างสรรค์ ชุด ไม่มีที่ไหนเหมือนบ้าน (Any Place Like Home) ได้รับแรงบันดาลใจมาจากบ้านในความหมายที่เป็นถิ่นที่และความเป็นพื้นถิ่น ผู้คน สายน้ำ และความสัมพันธ์ระดับจิตวิญญาณ ถูกขยายความจากภูมิปัญญา และความตระหนักรู้จากความเป็นพื้นถิ่นสู่ชัยชนะของการใช้ชีวิตผ่านกาลเวลาที่นำพาจิตวิญญาณลัดล่องสำรวจเนื้อแท้ของตัวตนที่ก่อร่างขึ้นจากสำนักในการดำรงอยู่

การแสดงได้ถอดความนำเสนอชัยชนะของบ้านที่เชื่อมโยงความหมายของรากเหง้าทั้งทางภววิสัยและในทางจิตวิญญาณ ถูกรื้อสร้างผ่านการแสดงร่วมสมัยที่หยิบยืมโครงสร้างของวิถีวัฒนธรรม ดั้งเดิมด้วยการรื้อสร้างภาพแทนและความหมายในการพ้อง (ล่องน่าน) ถูกลดความผ่านกระบวนการออกแบบสู่ชัยชนะสำคัญเชิงโครงสร้าง วน ซ้ำ ต่ำ ซ้ำ นัยวิถีของการแทนค่าสู่ภาษาท่าที่เป็นเพียงภาพแทนของการเคลื่อนไปของสำนักผ่านความใคร่ครวญและตระหนักรู้ บ้านทั้งที่เป็นพื้นถิ่น และบ้านที่เป็นเรือนกาย ที่ให้จิตวิญญาณได้พำนักและเติบโต ถูกถ่ายทอดผ่านการแสดงร่วมสมัยนัยนาฏลักษณ์ที่เคลื่อนผ่านจากวิถีดั้งเดิมสู่ความร่วมมือ

ระบำวาลมยุรา

วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ชื่อผู้สร้างสรรค์ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุขสันติ แวงวรรณ

นายชำนาญ แก้วสว่าง

นางสาววิรตี จินตะไล

นางสาวกนกโฉม สุนทรสิมะ

นางกนกเลขา พูนสวัสดิ์

แนวคิดในการสร้างสรรค์งาน

นกยูง ได้รับการยกย่องว่าเป็นนกสวยงามที่สุดของโลก จัดเป็นราชินีของนกทั้งปวง ชาวพุทธมีความเชื่อว่า นกยูง เป็นสัตว์ที่มีความใกล้ชิดพระพุทธเจ้า เป็นสัตว์ที่บำเพ็ญเพียรภาวนา ถือธรรมะ ในอดีตจึงมักมีเรื่องราวของนกยูง ปรากฏตามภาพเขียน บทกวี และลัทธิความเชื่อของชนหลายประเทศ ดังนั้นจึงได้มีการนำหางนกยูงมาประกอบเป็นเครื่องใช้ในพิธีสำคัญต่าง ๆ กลายเป็นสัญลักษณ์ของความงาม ความพร้อม ความรัก ความสุข ความโชคดี และความเจริญในหน้าที่การงาน ผู้มีความปรารถนาในเรื่องดังกล่าวจึงนิยมนำนกยูงตั้งไว้ที่ทำงานหรือประดับภาพนกยูงในบริเวณบ้าน

นกยูงกับชนชั้นสูง มีความเกี่ยวโยงซึ่งกันและกันแต่ครั้งโบราณกาล ดังเช่น ในสถานที่ปฏิบัติธรรม วัดวาอาราม ในบ้านของเจ้านาย หรือพระราชวัง มักจะมีการใช้หางนกยูงเป็นเครื่องประดับทั้งสิ้น แม้กระทั่งพิธีแห่เรือของเจ้านายชั้นสูง ก็จะมีเรือมโหรีท้าวเรือคอยถือพุ่มหางนกยูงคอยส่งสัญญาณให้ฝีพาย และพิธีสำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ในสมัยก่อน คือ พระราชพิธีโสกันต์ เชื่อกันว่าได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์ ฮินดู และถูกนำเข้ามาใช้ในราชสำนักไทย หรือเรียกกันว่าพิธีโกนจุกของพระราชโอรสพระราชธิดาของพระเจ้าแผ่นดิน และเจ้านายระดับพระองค์เจ้าขึ้นไป ซึ่งในขบวนมีการนำหางนกยูงมาประกอบในพิธีดังกล่าว ในประกาศในพระราชพิธีโสกันต์ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณฯ ระบุไว้ว่า “การตั้งพระราชพิธีพระมหาปราสาท คล้ายกับพระราชพิธีตรุษฯ และมีเขาไกรลาส ราชวัตร ฉัตรทอง ฉัตรเงิน แลฉัตรรายทางนั่งกลาบาต แลการเล่นต่าง ๆ อย่างสูง นางสระแห่เครื่องขาว นางเชิญเครื่องมยุรฉัตร เสด็จมาทรงฟังพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์” (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ๒๕๔๖)

มยุรฉัตร เป็นเครื่องสูงประกอบพระอิสริยยศในขบวนแห่พระราชพิธีโสกันต์ที่ทำมาจากหางนกยูง เป็นการนำหางนกยูงมาประกอบกันเป็นพุ่ม มีลักษณะคล้ายเครื่องกันบังเป็นชั้น ๆ โดยผู้อัญเชิญมยุรฉัตรเรียกว่า นางเชิญมยุรฉัตร

จากความสำคัญดังกล่าว ผู้สร้างสรรค์จึงเกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์จากการอัญเชิญหางนกยูงของนางเชิญมยุรฉัตร ในชุด “ระบำวาลมยุรา” โดยการนำหางนกยูง หรือหางมยุรฉัตรเป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดง ออกแบบกระบวนท่าดนตรี เกิดเป็นภาพจินตนาการในลักษณะนาฏศิลป์ไทยในยุคปัจจุบัน เพื่อสะท้อนคุณค่า ความสำคัญ และความเป็นมงคลของหางนกยูงตามความเชื่อในวิถีพุทธ และวิถีพราหมณ์ โดยกำหนดวัตถุประสงค์ ๒ ประเด็น คือ ประเด็นแรก สร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์จากความเชื่อเรื่องมงคลหางนกยูง และประเด็นที่ ๒ เพื่อสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์สำหรับงานพระราชพิธี และงานมงคล โดยศึกษาค้นคว้าเรื่องการใช้หางนกยูงจากคติความเชื่อด้านศาสนา ทั้งพราหมณ์ พุทธ ภาพจิตรกรรม นาฏกรรม เอกสารทางวิชาการในสังคมไทยตามวิถี จารีต และความเชื่อ เป็นข้อมูลพื้นฐานออกแบบสร้างสรรค์ส่วนกระบวนท่าได้สร้างสรรค์กระบวนท่ารำจากท่ารำแม่บทมาสร้างสรรค์เป็นท่ารำแม่บทมยุริน สำหรับเป็น

กระบวนท่ารำหลัก ประกอบสร้างกระบวนรำในรูปแบบระบำ เป็นลักษณะนาฏศิลป์ไทยร้อยละ ๘๐ และเป็นลักษณะนาฏศิลป์สกุลอื่นร้อยละ ๒๐ ออกแบบท่าเชื่อมและลีลาตามจินตนาการของผู้สร้างสรรค์ชุดการแสดง ผสานวงดนตรีและบทเพลงถ่ายทอดออกมาในรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ในสมัยปัจจุบัน ด้วยคาดว่าจะเกิดชุดการแสดงนาฏศิลป์ที่ถ่ายทอดความเป็นไทยใหม่ ผ่านผู้แสดงที่แต่งกายแบบสตรีสูงศักดิ์ ในสมัยรัชกาลที่ ๑๐ ร่ายรำประกอบพัตนเกย สำหรับแสดงในงานพระราชพิธีงานมงคล เพื่อประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความเป็นไทย

รูปแบบหรือขั้นตอนในการแสดง

นำเสนอการแสดงในรูปแบบระบำ โดยศึกษากระบวนท่ารำที่เกี่ยวข้องกับนกยูง ที่ปรากฏในรำแม่บท จากนั้นออกแบบสร้างสรรค์ผ้านกับจินตนาการของผู้สร้างสรรค์ เป็นท่ารำแม่บทมยุรีน แล้วจึงทดลองออกแบบลีลาและท่าเชื่อมผ้านการใช้หางนกยูง จากข้อมูลภาพจิตรกรรมต่าง ๆ และภาพถ่ายเป็นต้นแบบ เรียบเรียงกระบวนท่ารำ ประกอบจังหวะของทำนองเพลงเพื่อให้เกิดความกลมกลืนทั้งกระบวนท่ารำและทำนองเพลง ออกแบบการแปรแถวในลักษณะต่าง ๆ จนจบการแสดง จากนั้นจึงถ่ายทอดให้แก่ผู้แสดงฝึกซ้อม กำหนดระดับมือ อารมณ์ การแต่งกาย การแต่งหน้า และทดลองแสดงตามลำดับ ถ่ายทอดภาพจินตนาการ สตรีชั้นสูงในสมัยรัชกาลที่ ๑๐ ถิ่นพัตนเกยร่ายรำในงานพระราชพิธีและงานมงคลต่าง ๆ ใช้เวลาในการแสดง ๖ นาที แบ่งการแสดงเป็น ๓ ช่วง คือ

ช่วงที่ ๑ รำแพน แสดงกระบวนท่ารำประกอบการแปรแถวในลักษณะต่าง ๆ ประกอบบทร้อง

ช่วงที่ ๒ รำเพย แสดงกิริยาการโบก พัด เพื่อแสดงถึงการโบก ปิด สิ่งอวมงคล หรืออัปมงคล

ช่วงที่ ๓ อำนวยพร แสดงการรำช่วงสุดท้ายเพื่ออวยพรให้เกิดความเป็นสิริมงคล

องค์ประกอบในการแสดง

ผู้แสดง

ใช้ผู้แสดงหญิงล้วนที่มีรูปร่างสูงโปร่ง กำหนดความสูงที่ ๑๖๓-๑๖๕ ซม. จำนวน ๑๒ คน

เครื่องแต่งกาย

ออกแบบเครื่องแต่งกายโดยมุ่งเน้นถ่ายทอดความงามของสตรีไทยกับชุดไทยในพระราชพิธีภายใต้แนวคิด สะดวกใช้ หรุกร้า สง่างาม ทันสมัย ต่อยอดซึ่งได้มีการเลือกใช้ผ้าและออกแบบลายผ้าที่นำมาตัดเย็บ โดยสั่งผลิตจากกระเทศอินเดียผ่านผู้ประกอบการค้าผ้าในประเทศไทย ใช้ผ้าเกล็ดพิมเสนสอดด้นทอง ปักด้วยเลื่อมสีทอง เป็นลายดอกพิกุลช่อเล็กและดอกพิกุลช่อใหญ่ ออกแบบตัดเย็บแบ่งเป็น ๓ ส่วนคือ ส่วนที่ ๑ สไบตัดเย็บด้วยผ้าปักลายดอกพิกุลช่อเล็กทั้งผืนเป็นลักษณะผ้าสไบสองชาย ร้อยลูกปัดเป็นตุ้มตุ้มติดที่ชายล่างจากหัวไหล่ฝั่งซ้ายจนถึงฝั่งขวา ส่วนที่ ๒ เกาะอก ตัดเย็บด้วยผ้าปักลายดอกพิกุลใหญ่ เป็นลักษณะเกาะอกเต็มตัว ส่วนที่ ๓ กระโปรง ตัดเย็บด้วยผ้าปักลายดอกพิกุลเล็กเป็นลักษณะกระโปรงสำเร็จ มีซิปล้าง ด้านหน้าเป็นจีบหน้านางและส่วนล่างจากเข่าลงไปบานออกมีลักษณะคล้ายหางปลา ยาวกรอมเท้า

ภาพที่ ๑ - ๒ เครื่องแต่งกายชุดระบำวอลมยุรา
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

เพลงและดนตรี

บทเพลงประกอบการแสดงประพันธ์โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุขสันติ แวงวรรณ โดยมีแนวคิดในการประพันธ์คือต้องการให้เป็นเพลงที่ฟังง่าย ใช้คำศัพท์ที่สื่อความหมายถึงสิ่งดีงามของไทย ใช้หลักการประพันธ์ในลักษณะกลอนสุภาพจำนวน ๒ บท ดังนี้

งามฉัตรรัตนโกสินทร์	งามแผ่นดินถิ่นไทยงาม
งามหัตถศิลป์ทั่วเขตคาม	งามหลากล้านมวลประเพณี
ไทยมีชาติ ศาสนา	ไทยมีราชาสง่าศรี
ไทยมีประชาสามัคคี	คงความดีนิรันดร์

ออกแบบสร้างสรรค์เพลงโดยการนำเสียงดนตรีไทย ผสานเสียงดนตรีไทยจากเสียงดนตรีอิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งเสียงของดนตรีสากลมาประกอบกัน ถ่ายทอดเป็นบรรยากาศเพลงไทยในสมัยรัชกาลที่ ๑๐ ในขั้นตอนการประพันธ์ได้ยึดเอารูปแบบของสำนวนและทำนองแบบดนตรีไทยเป็นหลักแล้วผสมผสานดนตรีสากลเข้ามาเป็นส่วนประกอบ โดยใช้ทำนองสอดประสานแบบไทย ดังนี้

ช่วงที่ ๑ ดนตรีเปิดตัวโดยใช้ฆ้องวงใหญ่เป็นทำนองหลัก จากนั้นนำเครื่องดนตรีสากลมาผสมส่งเข้าเนื้อร้องด้วยทำนองแบบไทยโดยมีเครื่องสายในวงออร์เคสตรามาบรรเลงประกอบ

ช่วงที่ ๒ จินตนาการถึงกิริยา ท่าทาง และความงดงามจิตต่าง ๆ รวมทั้งความสวยงามของหญิงสาว จุดเด่นในท่อนนี้ คือ มีการร้องเอื้อนแบบเพลงไทยเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของทำนองบรรเลงผสมผสานกับเครื่องดนตรีไทย ผสมเสียงจากเครื่องดนตรีอิเล็กทรอนิกส์บรรเลงร่วม และเพิ่มเสียงกลองอิเล็กทรอนิกส์ (Drum Machine) สอดแทรกบางช่วง

ช่วงที่ ๓ ใช้การออกแบบโดยคำนึงถึงเพลงในรูปแบบเพลงระบำ โดยมีการใช้จังหวะกลอง หรือหน้าทับ (Rhythmic Pattern) โกล้เคียงกับทำนองไทย โดยนำกลองไฟฟ้าบรรเลงประกอบกับสำนวนและการบรรเลงแบบไทย ๆ ของเครื่องดนตรีไทยและดนตรีสากล โดยไม่คำนึงถึงหลักเพลงระบำไทยที่ต้องมีท่อนเพลงชัดเจน และมีวิธีการบรรเลงแบบกลับต้น หากแต่เป็นการบรรเลงไปเรื่อย ๆ เพื่อบรรยายถึงความงามและความเป็นไทยใหม่ที่มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

อุปกรณ์

ผู้สร้างสรรค์ได้ออกแบบพัดเป็นทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ทำด้วยโลหะดุนลาย แบ่งเป็นกลีบคล้ายกลีบบัว ดุนลายเป็นรูปดอกพิกุลล้อมรอบส่วนกลางที่ดุนลายเป็นรูปพญานาค หมายถึง ปีมะโรงที่เป็นปีพระราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ มหิศรภูมิพลราชวรางกูร กิติสิริสมบูรณอดุลยเดช สยามินทราธิเบศรราชวโรดม บรมนาถบพิตร พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ปิดทองทั้งอัน ด้านข้างแซมด้วยหางนกยูงสีขาวโดยรอบ มีพู่สีทอง ๒ อัน ห้อยที่ด้ามพัด

ภาพที่ ๓ - ๖ แสดงการออกแบบการสร้างสรรค์พัดวาลมยุรา
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ ๗ การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด วาลมยุรา
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ ๘ การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด วาลมยุรา
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

สรุป

ผลงานสร้างสรรค์ ชุด ระบุว่าวาลมยุรา เป็นผลงานสร้างสรรค์ที่ได้รับแรงบันดาลใจจากมรดกเรื่องหางนกยูงในพระราชประเพณีและในวิถีไทย มีวัตถุประสงค์ในการสร้างสรรค์ ๒ ประการ คือ ๑. นำความเชื่อเรื่องมรดกหางนกยูงมาสร้างสรรค์ในรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ และประการที่ ๒ คือ เพื่อสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์สำหรับงานพระราชพิธีและงานมงคลต่าง ๆ ศึกษาการใช้หางนกยูงจากคติความเชื่อด้านศาสนาทั้งพราหมณ์ พุทธ จากภาพจิตรกรรม นาฏกรรม เอกสารทางวิชาการต่าง ๆ เป็นข้อมูลพื้นฐานในการออกแบบสร้างสรรค์ แล้วจึงสร้างสรรค์กระบวนท่ารำจากท่ารำแม่บท มาเป็นท่ารำแม่บทมยุรินไว้สำหรับเป็นกระบวนท่ารำหลัก แล้วนำมาประกอบสร้างเป็นกระบวนรำในรูปแบบระบำ ใช้ผู้แสดงหญิงจำนวน ๑๒ คน ใช้เวลาในการแสดง ๖ นาที แบ่งการแสดงเป็น ๓ ช่วง คือ ช่วงที่ ๑ รำแพน ช่วงที่ ๒ รำเพย ช่วงที่ ๓ อำนวยพร ถ่ายทอดความเป็นไทยใหม่ผ่านผู้แสดงที่แต่งกายแบบสตรีสูงศักดิ์ในสมัยรัชกาลที่ ๑๐ ร่ายรำประกอบพัฒนากองสำหรับแสดงในงานพระราชพิธีงานมงคล เพื่อประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ความเป็นไทยสู่เวทีระดับชาติและระดับนานาชาติ

รายการอ้างอิง

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (๒๕๔๖). **ละครพ็อนรำ : ประชุมเรื่องละครพ็อนรำกับระบำรำเต้น ตำราพ็อนรำ ตำนานเรื่องละครอิเหนา ตำนานละครดึกดำบรรพ์**. กรุงเทพฯ : มติชน.
เอนก นาวิกมูล. (๒๕๔๖). **เปิดกรุภาพเก่า**. กรุงเทพฯ : สายธาร.

ภาพที่ ๑ การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด ฟ้อนดอกสะแบงแยงอีสาน
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

พ็อนดอกสะแบงแยงอีसान

วิทยาลัยนาฏศิลปร้อยเอ็ด สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ผู้สร้างสรรค์ : นายศุภรากร พานิชกิจ

นายเอกชัย ทองขาว

นายโยธิน พลเขต

นายชัยณรงค์ ต้นสุข

นางสาวเกณิกา วงศ์นรินทร์

นายประดิษฐ์ วิลาศ

นายณัฐพงษ์ กานนท์

นางสาวสุภาลักษณ์ วิปราชญ์

นายสุทธิพงษ์ นามประสพ

นายสุริวัฒน์ แจ่มใส

แนวคิดการสร้างผลงาน

บุญผะเหวด หรือ บุญพระเวส หรือ บุญพระเวสสันดร เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า บุญมหาชาติ คือ งานมหากุศล ให้รำลึกถึงการบำเพ็ญบุญ คือ ความดีที่ยังยวดอันมีการสละความไม่เห็นแก่ตัว เพื่อประโยชน์สุขอันไพศาลของมวลชนมนุษย์ชาติเป็นสำคัญ ชาวอีสานนิยมจัดขึ้นในเดือนสี่ (ช่วงเดือนมีนาคม) เป็นบุญประจำปี ในฮีตสิบสองของจังหวัดร้อยเอ็ด ดังที่ปราชญ์อีสานได้ประพันธ์บทผญา (บทกลอน) เกี่ยวกับการทำบุญในช่วงเดือนสามเดือนสี่ไว้ว่า “ถึงเมื่อเดือนสามค้อยเจ้าหัวคอยปั้นข้าวจี ตกเมื่อเดือนสี่ค้อยจวนน้อยเทศน์มัทรี” แปลว่า เมื่อถึงเดือนสาม (ช่วงเดือนกุมภาพันธ์) พระภิกษุสามเณรจะรอชาวบ้านทำบุญข้าวจี และเมื่อถึงเดือนสี่ (ช่วงเดือนมีนาคม) สามเณรเทศน์กัณฑ์มัทรีในงานบุญมหาชาติ ซึ่งมีบทขับร้องหมอลำที่ว่า “เพิ่นว่าเดือนสามค้อย ลมวอย วอย พัดวี วี ฮอดเดือนสี่เฮาเอาบุญผะเหวดตั้งกัณฑ์หลอนพร้อมเจ้าแห่มา” แปลว่าเมื่อลมหนาวของเดือนกุมภาพันธ์พัดผ่านไปจนถึงเดือนมีนาคมชาวอีสานจะทำบุญพระเวส โดยก่อนวันงานชาวบ้านจะไปรวมกันที่วัดเพื่อประดับตกแต่งศาลาโรงธรรม ประกอบด้วย ต้นกล้วย ต้นอ้อย และดอกไม้ตามฤดูกาลของภาคอีสาน โดยนำมาร้อยให้สวยงาม เช่น ดอกทองกวาว ดอกป๊อบ ดอกพะยอม และลูกสะแบง ซึ่งลูกสะแบงนั้นชาวอีสานก็ถือว่าเป็นดอกไม้เช่นกัน โดยมีความเชื่อกันว่าถ้าผู้ใดได้นำดอกสะแบงมาบูชาจะได้ขึ้นสวรรค์ ชาวอีสานจึงนิยมนำลูกสะแบงมาร้อยประดับตกแต่ง อีกทั้งยังมีสีสันที่โดดเด่นและแข็งแรงทนทานมากกว่าดอกไม้ชนิดอื่น ๆ (ฤกษ์นา วรณสุทธิ, สัมภาษณ์, ๒ ธันวาคม ๒๕๖๒) บรรพชนชาวไทยอีสานแต่โบราณจึงถือเป็นเทศกาลที่ประชาชนทั้งหลายพึงสนใจร่วมกระทำบำเพ็ญและได้อนุรักษ์สืบทอดเป็นวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามสืบไป

รูปแบบหรือขั้นตอนในการแสดง

กรอบแนวคิดในการสร้างสรรค์การแสดงชุดพ็อนดอกสะแบงแยงอีसान แบ่งการแสดงเป็น ๓ องค์ ดังนี้ องค์ที่ ๑ “ประกาศงานบุญ” กรณียบทผญา ประกอบการแสดงลีลาท่าพ็อนของหญิงสาว สื่อให้เห็นถึงการเปลี่ยนผ่านฤดูกาลจากฤดูหนาวสู่ฤดูร้อน ด้วยเสียงโหวดซึ่งเป็นเครื่องดนตรีประจำจังหวัดร้อยเอ็ดที่บ่งบอกถึงช่วงเวลาพ็อนดอกสะแบงกำลังผลิดอกโดยจะมีลักษณะกลีบยาวเรียวยาวและสีชมพูในดอกเดียว หลังจากเติบโตเต็มที่พ็อนดอกสะแบงก็จะสลัดกลีบดอกออกกลายเป็นผลที่มีสีแดงถึงแดงเข้ม

องค์ที่ ๒ “เก็บร้อยห้อยดอกสะแบง” แสดงให้เห็นถึงลีลาท่ารำที่สนุกสนานของชายหนุ่มที่ชักชวนกันออกไปเก็บดอกสะแบงที่แก่งจัดตามท้องทุ่งนาให้กับหญิงสาวร้อยใส่กับเครื่องจักสานของชาวอีสาน เช่น สวิง กระดัง สุ่ม เป็นต้น และชายหนุ่มได้ทำการประดับตกแต่งบริเวณสถานที่จัดงานซึ่งหมายถึง ช่วงเวลาของประเพณีของชาวอีสานคือบุญเดือนสี่หรือบุญผะเหวดได้มาถึงแล้ว

องค์ที่ ๓ “งานบุญผะเหวด” เป็นการสื่อให้เห็นถึงความงดงามของดอกสะแบงที่ร้อยเสร็จแล้วผ่านลีลาท่าฟ้อนของหญิงสาวที่จะนำเอาพุ่มดอกสะแบงที่ร้อยด้วยความประณีตงดงามไปร่วมประดับตกแต่งในงานบุญผะเหวด และแสดงถึงความสุข ความอุมบุญ และความสนุกสนานของผู้คนที่มาร่วมในงานบุญผะเหวดด้วยการแห่ผะเหวดเข้าเมือง

องค์ประกอบในการแสดง

กระบวนการสร้างสรรค์ดนตรี

จังหวะที่ ๑ ได้แนวคิดทำนองลายลมพัดพร้าว มีท่วงทำนองที่ไพเราะอ่อนหวาน ได้กลิ่นอายของความเป็นอีสานประกอบกับบทพญา

จังหวะที่ ๒ ได้แนวคิดจากทำนองลำเพลิน มีท่วงทำนองที่มีจังหวะปานกลางให้ความรู้สึกกระฉับกระเฉง เหมือนกับชายหนุ่มกำลังจะเดินไปเก็บดอกสะแบงตามท้องทุ่งนา

จังหวะที่ ๓ ได้แนวคิดจากทำนองแห่กลองยาว จังหวะจะคึกคัก ตื่นเต้น เร้าใจ สนุกสนานในงานบุญประเพณีต่าง ๆ ชาวอีสานจะนิยมแห่ด้วยวงกลองยาวอีสาน

กระบวนการสร้างสรรค์เครื่องแต่งกาย

๑. ลักษณะการแต่งกายของนักแสดงหญิงกลุ่มที่ ๑ “ประกาศงานบุญ”

ภาพที่ ๒ การแต่งกายของนักแสดงหญิงกลุ่มที่ ๑ “ประกาศงานบุญ”

ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

สวมเสื้อแขนกระบอกกลมสีขาว แขนสามส่วน ตัดด้วยผ้าไหมทิพย์ นุ่งผ้าขึ้นไหมคันลายนาคน้อย สีนํ้าตาลสลบสีเขียว ชายผ้าถูต่อด้วยเชิงสีแดงยกขิด ใช้ผ้าสไบไหมลาวคล้องที่คอทั้งชายผ้าสไบทั้งสองข้าง ลงด้านข้างลำตัว ทรงผมเกล้ามวยลาว พันรอบมวยผมด้วยอุบะดอกสะแบงสีแดง สวมเครื่องประดับเงิน ได้แก่ สร้อย ต่างหู กำไล และเข็มขัด

๒. ลักษณะการแต่งกายของนักแสดงหญิงกลุ่มที่ ๒ “งานบุญผะเหวด”

ภาพที่ ๓ การแต่งกายของนักแสดงหญิงกลุ่มที่ ๒ “งานบุญผะเหวด”

ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

สวมเสื้อแขนกระบอกคอกลมสีชมพูอ่อน แขนสามส่วน ตัดด้วยผ้าไหมทิพย์ นุ่งผ้าขึ้นใหม่ลายคันสีน้ำตาล ชายผ้าถุงต่อด้วยเชิงสีแดงยกขีด ห่มด้วยผ้าสไบลายสาเกตสีดอกอินทนิลบกเฉียงไหล่ด้านซ้าย ทรงผมเกล้ามวยลาว มวยผมทัดด้วยดอกอินทนิลสีขาวอมชมพูทางด้านซ้าย สวมเครื่องประดับเงิน ได้แก่ สร้อย ต่างหู กำไล และเข็มขัด

๓. ลักษณะการแต่งกายของนักแสดงชาย “เก็บร้อยฮ้อยสะแบง”

ภาพที่ ๔ การแต่งกายของนักแสดงชาย “เก็บร้อยฮ้อยสะแบง”

ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

สวมเสื้อแขนกระบอกคอกลมสีกรมท่า ตัดด้วยผ้าฝ้ายย้อมคราม นุ่งโจงกระเบนผ้าไหมหางกระรอก รั้งสูงถึงต้นขาม้วนปลายผ้าสอดไปด้านหลังแล้วเก็บปลายผ้าไว้ด้านหลัง มัดเอวด้วยผ้าไหมแพรวาสีขาว ยกปลายสีดำ โปกผ้ารอบศีรษะด้วยผ้าสไบไหมลาวสีน้ำตาล สวมถุงน่องสีเนื้อลายสักยันต์ ไม่สวมเครื่องประดับ

กระบวนการสร้างสรรค์ท่ารำ

๑. ท่าพ่อนแม่บทอีสาน นำมาสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ทั้งหมด ๗ ท่า ได้แก่ ท่าลมพัดพร้าว พรหมสีหน้า ท่าปู่สิงหลาน ท่าสาวน้อยปะแป้ง ท่าสาวน้อยลงทุ่ง ท่านาคเกี้ยวเกล้า ท่ายุ่งรำแพน
๒. ท่ามวยโบราณ ๔ ท่า ได้แก่ ท่าไล่ผาบปราบมาร ท่าไก่เลียบเล้า ท่าพระรามน้าวคันศร
๓. ท่าพ่อนที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ ผู้วิจัยได้แรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ท่าพ่อนขึ้นใหม่จากค่านิยมการพ่อนอีสานของหมอลำวีรธรณ ดำเนิน ศิลปินแห่งชาติ ได้นิยามไว้ว่า “ก้มต่ำ รำกว้าง ไม่หวั่นตัว” และท่าที่ดัดแปลงมาจากท่ารำของนาฏศิลป์ไทย พร้อมกับท่าที่คิดค้นขึ้นมาใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับลายดนตรีพื้นบ้านและอารมณ์ของการแสดง เช่น ท่าเก็บดอกสะแบง ท่าร้อยดอกสะแบง ท่าแห่บุญผะเหวด เป็นต้น

กระบวนการสร้างสรรค์รูปแบบการแปรแถว

กระบวนการรูปแบบการแปรแถว พบว่ามีรูปแบบการแปรแถว ๖ ลักษณะ ประกอบด้วย แถวเฉียง แถวหน้าไม่สมดุล แถวแบบกลุ่มและแถวตอน ซึ่งเป็นไปตามการใช้พื้นที่ และทิศทางของผู้แสดงเคลื่อนที่จากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง มีความสัมพันธ์กับตำแหน่งตามหลักทฤษฎีการเคลื่อนไหวคือการเข้าหากระดาน แถวครึ่งวงกลม แถววงกลม การตั้งซุ่ม

ภาพที่ ๕ การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด พ่อนดอกสะแบงแยงอีสาน
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

สรุป

การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด พ่อนดอกสะแบงแยงอีสาน ได้แนวคิดมาจากการงานบุญผะเหวด หรือ บุญพระเวส หรืองานบุญมหาชาติ เป็นประเพณีบุญตามฮีตสิบสองของชาวอีสาน เป็นประเพณีที่ชาวพุทธจะได้บริจาคทานครั้งยิ่งใหญ่ พุทธศาสนิกชนจะเก็บดอกไม้มาลัยเป็นมาลัยเพื่อตกแต่งศาลาการเปรียญสำหรับงานบุญมหาชาติ โดยมีความเชื่อกันว่าถ้าผู้ใดได้นำดอกสะแบงมาบูชาจะได้ขึ้นสวรรค์ การแสดงแบ่งเป็น ๓ องค์ ได้แก่ องค์ที่ ๑ ประกาศงานบุญ องค์ที่ ๒ เก็บร้อยห้อยดอกสะแบง และองค์ที่ ๓ งานบุญผะเหวด ใช้ผู้แสดงหญิง ๑๖ คน และชาย ๘ คน แต่งกายตามรูปแบบของภาคอีสาน บรรเลงดนตรีพื้นบ้านอีสานประกอบการลำญา โดยใช้อุปกรณ์ประกอบ ได้แก่ ตะกร้า และดอกสะแบง

รายการอ้างอิง

กฤษณา วรณสุทธิ. ศิลปินดีเด่น สืบสาน อนุรักษ์ พัฒนาศิลปวัฒนธรรมอีสาน. สัมภาษณ์, ๒ ธันวาคม ๒๕๖๒.

แสงสว่างดั่งสุริย์ อคินีหมากตุมกา

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ผู้สร้างสรรค์ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์วรางคณา วุฒิชัย

อาจารย์พิชิต ทองชิน

นางสาวรัชนีวรรณ ปรากฏ

นางสาวจิรารัตน์ ไหลหลั่ง

นางสาวภัทราพร เอื้อบุตุร

แนวคิดในการสร้างสรรค์งาน

ประเพณีจุดไฟตุมกาออกพรรษาของจังหวัดยโสธรที่มีมานานมากกว่า ๒๐๐ ปี ได้รับการรื้อฟื้นขึ้นใหม่หลังจากที่ได้หายไปจากชุมชนบ้านทุ่งแต้ จังหวัดยโสธร โดยการร่วมมือของเจ้าอาวาส ชาวบ้านทุ่งแต้และจังหวัดยโสธรได้ขยายงานร่วมกับ ททท. จังหวัดอุบลราชธานีเพื่อส่งเสริมและพัฒนางานระดับชุมชนให้เติบโตขึ้นเป็นงานระดับจังหวัด คณะผู้สร้างสรรค์จึงได้ศึกษาประวัติความเป็นมาของประเพณี โดยการรวบรวมเอกสารและลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลนำมาเรียบเรียง วิเคราะห์ข้อมูล เพื่อออกแบบการแสดงโดยนำรูปแบบการประดิษฐ์ไฟตุมกาที่เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านบ้านทุ่งแต้และการถวายไฟตุมกาเพื่อเป็นพุทธบูชา นำมาสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านร่วมสมัยซึ่งใช้ทฤษฎีนาฏศิลป์ร่วมสมัยนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการออกแบบเป็นชุดการแสดงที่สะท้อนบริบททางสังคมของชาวอีสาน ความวิจิตรที่เกิดจากคติความเชื่อ แรงศรัทธากับภูมิปัญญาชาวบ้านก่อให้เกิดความสนุกสนาน รื่นเริง และความสามัคคีในหมู่สังคมา เพื่อเชิดชูคุณค่าวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นอีกทั้งยังจะเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวและสืบทอดประเพณีจุดไฟตุมกาไม่ให้สูญหายไป นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายมากยิ่งขึ้นผ่านชุดการแสดงแสงสว่างดั่งสุริย์ อคินีหมากตุมกา

รูปแบบหรือขั้นตอนในการแสดง

รูปแบบการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านร่วมสมัยชุด แสงสว่างดั่งสุริย์ อคินีหมากตุมกา แบ่งออกเป็น ๓ ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ ๑ นำเสนอตั้งแต่การไปเก็บผลตุมกาและวิธีการประดิษฐ์ไฟตุมกาโดยการแกะสลัก

ช่วงที่ ๒ ฝ่ายชายนำตุมกาที่ประดิษฐ์ได้อย่างสมบูรณ์มาให้หญิงสาว มีการหยอกล้อเกี้ยวพาราสีของหนุ่มสาว

ช่วงที่ ๓ ตามความเชื่อที่สืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษ คือ ชายหนุ่มหญิงสาวแห่ไฟตุมกาไปถวายวัดเพื่อเป็นพุทธบูชา และแสดงถึงความรื่นเริงสนุกสนานของผู้คนที่ร่วมงาน

องค์ประกอบในการแสดง

เครื่องแต่งกาย

คณะผู้สร้างสรรค์ได้แนวทางการแต่งกายแบบเดิมของชาวบ้านบ้านทุ่งแต่ ตำบลทุ่งแต่ อำเภอมือง จังหวัดยโสธร นำมาดัดแปลงโดยออกแบบผสมผสานให้มีความสวยงามและเหมาะกับการแสดงแบบนาฏศิลป์พื้นบ้านร่วมสมัย โดยสีเสื้อผ้าออกแบบให้เป็นสีฟ้าซึ่งเป็นสีประจำจังหวัดยโสธร และยังคงใช้ผ้าฝ้ายย้อมครามที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวยโสธร เพื่อคงความเป็นอีสานและประเพณีดั้งเดิม มีรายละเอียดดังนี้

นักแสดงชาย สวมเสื้อคอกลม แขนสั้น ตัดเย็บด้วยผ้าฝ้ายย้อมครามมีลวดลาย นุ่งกางเกงขา กว้าง สีกกรมท่ายาวถึงข้อเท้า ตกแต่งด้วยผ้าชนิดเดียวกันกับเสื้อ รัดเอว ไม่ปล่อยชายผ้าด้วยผ้าสีฟ้าไม่มีลวดลาย ประดับเอวด้วยสร้อยผูกเอวที่มีลักษณะเป็นลูกปัดโลหะนำมาร้อยเป็นเส้นยาวร้อยสลับกันลูกเล็กและลูกใหญ่ ส่วนชายทั้งสองข้างใช้เป็นผลตุมกาประดับตกแต่งด้วยลูกปัดโลหะและลูกปัดไม้ สวมกำไลสีเงินขนาดใหญ่

นักแสดงหญิง ผู้แสดงเกล้าผม ขดมวยผมไว้กลางศีรษะ ประดับผมด้วยผลตุมกาเกาะสลักช่อดอกตุมกา สีเหลือง และปักปิ่นที่มวยผมด้านซ้าย สวมเสื้อเกาะอกสีฟ้า ห่มสไบรัดอกด้วยผ้าฝ้ายย้อมครามที่มีลวดลาย ทับผ้าสไบสีฟ้าไม่มีลวดลายทำเป็นสไบ ๒ ชั้น พาดไหล่ซ้าย กลัดด้วยเข็มกลัดดอกตุมกาสีเหลืองที่อกซ้าย สวมกระโปรง มีลักษณะตัดเย็บมาจากผ้าเครปสีฟ้าไม่มีลวดลายและผ้าฝ้ายย้อมครามพาดนำมาตัดเย็บต่อกัน ตกแต่งด้วยชายผ้าถุงสีแดงส้มเพื่อให้เกิดความสวยงามเหมาะสมกับการแสดงแบบพื้นบ้านร่วมสมัยและมี ผ้าห้อยข้างลักษณะเป็นหางไหลที่ชายพกด้านซ้าย รัดเอวด้วยผ้าสีฟ้าไม่มีลวดลาย ประดับเอวด้วยสร้อยผูกเอวที่มีลักษณะเป็นลูกปัดโลหะนำมาร้อยเป็นเส้นยาวร้อยสลับกันลูกเล็กและลูกใหญ่ ส่วนชายทั้งสองข้างใช้เป็นผลตุมกาประดับตกแต่งด้วยลูกปัดโลหะและลูกปัดไม้ สวมกำไลสีเงินขนาดใหญ่ สวมเครื่องประดับสีเงิน ได้แก่ ต่างหู สร้อย และกำไลข้อมือ

เพลงและดนตรี

เพลงและดนตรี กำหนดรูปแบบแนวทางดนตรีเพื่อให้เหมาะสมกับการแสดงชุด แสงสว่างดั่งสุริย์ อัครนิมิตตุมกา เพื่อความชัดเจนในการประดิษฐ์แนวเพลง โดยใช้ดนตรีพื้นเมืองอีสานผสมผสานกับดนตรีสากล และกำหนดรูปแบบการแนวทางของดนตรีให้เป็นแบบร่วมสมัยโดยการยึดทำนองดนตรีพื้นเมืองอีสานผสมผสานกับดนตรีสากล ใช้หลักโครงสร้างของดนตรีอีสานเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดยโสธร คือ ลายเซิ้งบั้งไฟ นำมาเป็นทำนองที่สื่อถึงอารมณ์สนุกสนานของชาวอีสานที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ แบ่งออกเป็น ๓ ช่วง ดังนี้ ช่วงที่ ๑ รุ่งอรุณวันใหม่ เป็นการรังสรรค์ขึ้นจากเสียงไก่ขัน เสียงนก เสียงสัตว์นานาชนิด เพื่อแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของพืชพรรณ และที่พร้อมจะดำเนินชีวิตไปข้างหน้า ช่วงที่ ๒ เป็นการรังสรรค์จากความเป็นอีสาน เสียงพิน โหวด แคน เป็นดนตรีร่วมสมัยแต่ความเป็นอีสานยังอยู่ในจิตวิญญาณของนักแสดง และช่วงที่ ๓ การรังสรรค์ดนตรีจากบุญประเพณีกลองยาวและเซิ้งบั้งไฟ ยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และกลิ่นอายของวัฒนธรรมในจังหวัดยโสธร

ท่ารำ

คณะผู้สร้างสรรค์นำท่ารำจากนาฏศิลป์พื้นบ้านมาผสมผสานกับนาฏศิลป์ไทย และออกแบบเพิ่มเติมเพื่อให้เหมาะสม โดยเลียนแบบจากท่ากรรมวิธีในการประดิษฐ์ไฟตุมกา อิริยาบถธรรมชาติ เช่น การหยอกล้อเกี้ยวพาราสีของหนุ่มสาวชาวบ้าน และในช่วงของการแห่ขบวน คณะผู้วิจัยได้นำท่ารำจากประเพณีบุญบั้งไฟ ซึ่งเป็นประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดยโสธรมาปรับปรุงและสร้างสรรค์ขึ้นใหม่เพื่อให้เกิดความสวยงาม

อุปกรณ์ประกอบการแสดง

๑. ผลตูมกา
๒. เหล็กปลายแหลม
๓. โคมไฟตูมกา

ภาพที่ ๑ การแต่งกายของนักแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด แสงสว่างดั่งสุริย์ อัคินี่หมากตูมกา
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ ๒ การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด แสงสว่างดั่งสุริย์ อัคินี่หมากตูมกา
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

สะโนเกี้ยวสาว

วิทยาลัยนาฏศิลป์นครราชสีมา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ผู้สร้างสรรค์ : ดร. วาสนา ร่มโพธิ์

ดร. ศุภรัตน์ ทองพานิชย์

นายทูลทองใจ ซึ่งรัมย์

นายกฤษฎ์เตชินท์ เสกฐานโชติจินดา

นายสุรเดช เนียมคำ

แนวคิดในการสร้างสรรค์งาน

ชาวเยอ เป็นชนกลุ่มน้อยที่อพยพมาจากเมืองคง แคว้นหลวงพระบางและเมืองอัตปือ แคว้นจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยการนำของพระยาตากะศิลา หัวหน้านำชนเผ่าเยอ อพยพมาทางเรือ ล่องตามแม่น้ำโขงและแม่น้ำมูล มาตั้งถิ่นฐานบ้านเมืองในเขตใกล้ลำน้ำบริเวณอำเภอราชไศล จังหวัดศรีสะเกษ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นของชาวเยอ คือเครื่องดนตรีศักดิ์สิทธิ์ที่เรียกว่า สะโน ภาษาเขมร แปลว่า “เขาสัตว์” เป็นเครื่องเป่าของชาวเยอทำมาจากเขาควายเป็นเครื่องดนตรีระดับเสียงสูง ไม่มีระบบโน้ตที่แน่นอน เป็นสัญลักษณ์แทนความอุดมสมบูรณ์ ใช้ประกอบพิธีกรรมและกิจกรรมที่สำคัญเท่านั้น เช่น พิธีกรรมบวงสรวง พระยาตากะศิลาและการแข่งเรือยาวประเพณีประจำปี ไม่นิยมนำมาเป่าเล่น ทำให้การสืบทอดและถ่ายทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่นค่อย ๆ สูญหายไป ความสำคัญดังกล่าวเพื่อสะท้อนวิถีชีวิตของชาวเยอในการเป่าสะโนและ วัฒนธรรมท้องถิ่นไว้เป็นลายลักษณ์อักษรสามารถสืบค้นและฟื้นฟูวัฒนธรรมของชุมชนตำบลคง อำเภอราชไศล จังหวัดศรีสะเกษ ให้สืบทอดต่อไป คณะผู้สร้างสรรค์จึงมีแนวคิดสร้างสรรค์ชุดการแสดง “สะโนเกี้ยวสาว” เพื่อเป็นการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและเป็นการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมด้านการแสดงที่สืบทอดกันมา ตั้งแต่บรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่นให้คงอยู่ต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของสะโนและเพื่อสร้างสรรค์การแสดง ชุด “สะโนเกี้ยวสาว” โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิถีชีวิตวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชาวเยอ อำเภอราชไศล จังหวัดศรีสะเกษ แล้วมาคิดประดิษฐ์ทำรำประกอบกับกิริยาท่าทางที่อ่อนช้อยงดงาม

รูปแบบหรือขั้นตอนในการแสดง

การแสดงชุด สะโนเกี้ยวสาวเป็นผลงานนาฏยประดิษฐ์ที่มีความแปลกใหม่และแตกต่างจากนาฏศิลป์พื้นบ้านที่เคยมีอยู่แต่เดิมโดยยังคงรักษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมประจำท้องถิ่นของชนชาวเยอ อำเภอราชไศล จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อใช้ในงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมประจำชุมชน โดยไม่ให้เกิดความคลาดเคลื่อนไปจากของเดิม เช่น ท่าร้ายรำ และการแต่งกาย ได้นำท่ารำแม่บทอีสานและการเชิงพื้นบ้านอีสานมาผสมผสานให้มีความเรียบง่ายตามต้นแบบการแสดงของชาวบ้านชาติพันธุ์เยอ และถูกต้องตามประเพณีไหว้ศาลบรรพบุรุษ และประเพณีแข่งเรือที่ใช้สะโนสืบทอดต่อกันมา ประยุกต์ให้สะโนมีจุดเด่นเป็นอุปกรณ์ของนักแสดงฝ่ายชายถือสะโน เน้นลักษณะการเกี้ยวพาราสีระหว่างชายหนุ่มและหญิงสาว โดยผู้ชายเป่าสะโนเกี้ยวสาวด้วยท่าเป่าสะโนมีลีลาทะมัดทะแมงสมชายชาติศรี แข็งแกร่งเป็นที่ต้องตาของหญิงสาว ส่วนท่ารำของหญิงสาวจะอ่อนช้อย

สวยงาม มีความเขินอายและรักนวลสงวนตัว การสร้างสรรค์สื่อถึงความสง่างาม ความสวยงาม ความสุภาพ เรียบร้อยของชายและหญิงให้สอดคล้องกับยุคสมัยของสังคมปัจจุบัน มีลำดับช่วงการแสดง ดังนี้

ช่วงที่ ๑ เสียงโหม่ง ฉาบ ในยามเช้า ส่งเสียงสะไนเพื่อเรียกฝ่ายชายให้มารวมพลเป่าสะไนในประเพณี บูชาเลี้ยงศาลบรรพบุรุษชาวเยอ

ช่วงที่ ๒ ชายและหญิงเมื่อประกอบกิจกรรมตามประเพณีบูชาเลี้ยงศาลบรรพบุรุษชาวเยอแล้วชักชวน กันไปชมประเพณีการแข่งขันเรือยาว มีการใช้สะไนประกอบการแข่งเรือ โดยใช้สัญญาณการเป่า รวมพล ล่อง และเทียบท่า มีจังหวะที่เร้าใจ สนุกสนาน เกี้ยวพาราสี

ช่วงที่ ๓ ยามเย็น แสดงให้เห็นถึงสิ้นสุดการทำกิจกรรมต่าง ๆ ฝ่ายชายชวนหญิงสาวกลับบ้านและ คุ่มครองป้องกันโดยเป่าสะไนเป็นระยะ ๆ ตลอดการเดินทาง

องค์ประกอบในการแสดง

ภาพที่ ๑ ลักษณะการแต่งกายของชาวส่วยหญิงและชาย
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

ผู้แสดง ใช้ผู้แสดงผู้ชาย ๘ คน และผู้หญิง ๘ คน

กระบวนท่ารำ รูปแบบการแปรแถว มีทั้งหมด ๘ แถว ท่ารำมีทั้งหมด ๓๓ ท่า

เครื่องแต่งกาย ใช้ลักษณะการแต่งกายชายและหญิงของชาวเยอ จังหวัดศรีสะเกษ มีเครื่องประดับเงิน และใช้ดอกกลาดวนทัดหู ใช้ผ้าโพกศีรษะที่มีลักษณะเฉพาะ

อุปกรณ์ นักแสดงผู้ชายถือสะไนประดิษฐ์คนละ ๑ อัน รวมทั้งหมดจำนวน ๘ อัน

วงดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง วงดนตรีพื้นบ้านประยุกต์ชนเผ่าเยอ ได้แก่ กลองยาวจำนวน ๒ ใบ สะไน ๕ อัน มีขนาดต่างเสียงกัน โปงกลาง แคน โหวด พิณ เบส เครื่องประกอบจังหวะ

ระยะเวลาในการแสดง ๗ นาที

ภาพที่ ๒ ลักษณะของสะโน
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ ๓ ลักษณะท่ารำโดยฝ่ายชายเป่าสะโน
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

ดนตรีและการวางเพลงประกอบการแสดง

สะโนเป็นเครื่องดนตรีของชาวเยอจังหวัดศรีสะเกษ ปัจจุบันมีการนำสะโนบรรเลงร่วมกับเครื่องดนตรีขึ้นอื่น ๆ เช่น แคน กลอง พิณ ฉิ่ง ฉาบ เทคนิคการเป่าสะโนถือว่าเป็นเทคนิคเฉพาะตัว คือ การดูดลมเข้าตลอด ไม่มีการเป่าลมออก การเป่าสะโนนอกจากจะใช้ปากดูดลมเข้าไปให้เกิดเสียงแล้วยังต้องใช้มือข้างหนึ่งปิดและเปิดตรงปากท่อ (ปลายเขาด้านที่มีขนาดใหญ่ใช้เป็นปากลำโพงถือว่าเป็นจุดที่สำคัญรองจากลิ้น) และมืออีกข้างจะใช้นิ้วหัวแม่มือปิดและเปิดตรงปลายท่อ (ปลายเขาด้านเล็กเป็นจุดที่สำคัญเกี่ยวกับการเปลี่ยนระดับเสียง) เพื่อให้เกิดเสียงที่แตกต่างกัน ผู้ที่มีความชำนาญการเป่าสะโนจะต้องได้รับการฝึกฝนด้านเทคนิคเป็นอย่างดี โดยเฉพาะการฝึกลมและการฝึกมือทั้งสองข้างให้มีความประสานอย่างลงตัวกับจังหวะลมที่ดูดเข้า

เพลงประกอบการแสดงสร้างสรรค์ ชุด “สะโนเกี้ยวสาว” ประพันธ์เพลงโดย นายทูลทองใจ ซึ่งร่วมร่วมนายวิฑิต กตะศิลา และคณะวิจัย สืบเนื่องจากสะโนเป็นเครื่องเป่าให้สัญญาณชนิดหนึ่งทำจากเขาควายเป็นลิ้นสำหรับเป่าให้เกิดเสียงที่ทำด้วยไม้ไผ่ติดไว้ข้างเขาควาย มักบรรเลงเดี่ยว ๆ ไปตามอารมณ์ของผู้เป่า มี ๓ เสียง ไม่มีการบรรเลงรวมวง จึงร่วมกันคิดประดิษฐ์สะโนขึ้น โดยนำสะโนมาปรับโครงสร้างเสียงให้มีเสียงประสานและน่าฟังยิ่งขึ้นเพิ่มมากยิ่งขึ้น คือ เสียง ด ร ม, ฟ ซ ล, ซ ล ท แล้วนำมาบรรเลงพร้อมกันเป็นเสียงประสานหลาย ๆ เสียง ทำให้การแสดงมีความน่าสนใจยิ่งขึ้น เครื่องดนตรีที่ใช้ได้ปรับวงดนตรีพื้นบ้านชนเผ่าเยอจากการใช้กลองทอม เปลี่ยนมาใช้กลองยาวจำนวน ๒ ใบ และนำเครื่องดนตรีบางชิ้นมาผสม มีแคน โหวด พิณ จึงเรียกชื่อว่า วงดนตรีพื้นบ้านประยุกต์ชนเผ่าเยอ แนวคิดในการประพันธ์ใช้ทำนองลายเพลงพื้นบ้านอีสานเข้ามาเป็นองค์ประกอบของโครงสร้างทำนองเพลง เพื่อให้มีความสมบูรณ์ สื่อสาร และถ่ายทอดอารมณ์ให้ชัดเจน โดยใช้สะโน ๕ ตัว เป่าประสานเสียง ด้วยเสียง ด ร ม, ฟ ซ ล, ซ ล ท เข้ามามีส่วนร่วมในการบรรเลงดนตรี ซึ่งเป็นการสร้างสีสันความแปลกใหม่ให้กับดนตรีให้มีเสียงก้องกังวาน สดใส ไพเราะน่าฟัง สื่อเสียงสะโนได้ชัดเจน

เพลง สะโนเกี้ยวสาว

ทำนองที่ ๑ ทำนองสะโนรวมพล ผสมลายเพลงพื้นบ้านอีสาน ใช้บรรเลงเพื่อรวมพลสะโน

จิงหะกลอง	จิงหะกลอง	จิงหะกลอง	- - - ด	- - ล ร	- ด ร ม	ล ม ซ ร	ม ด ล ด
ร ด ล ร	ม ด ร ม	ล ม ซ ร	ม ด ร ม	- ด ล ร	ม ด ร ม	ล ม ซ ร	ม ด ล ด
ร ด ล ร	ม ด ร ม	ล ม ซ ร	ม ด ร ม	- ด ล ร	ม ด ร ม	- ด ล ม	ร ด ท ล

ทำนองที่ ๒ ทำนองสะโนล่อง ผสมลายพื้นบ้านอีสานที่ใช้บรรเลงประกอบการแข่งเรือยาว มีจิงหะปานกลาง

- - - ม	- ซ - ล	ซ ล ด ม	- ซ - ล	- ด - ม	- ซ - ล	ซ ล ด ม	- ซ - ล
- - - ด	- ร - ม	ร ม ซ ด	- ร - ม	- - - ล	- ด - ร	ด ร ม ล	- ด - ร
- - - ซ	- ล - ท	ล ท ร ม	- ซ - ล	- - - ซ	- ล - ท	ล ท ร ม	- ซ - ล

ทำนองที่ ๓ ทำนองสะโนเทียบท่า ผสมลายพื้นบ้านอีสาน มีจิงหะเร็ว กระซิบ กระฉับกระฉ่งใช้บรรเลงเกี้ยว

- - - -	- - - ล	- - ซ ม	ร ม ซ ล	- - - ท	- ซ ท ล	- ซ - ม	ร ม ซ ล
- - - -	- ม - ล	- ล ซ ม	ร ม ซ ล	- - - ท	- ซ ท ล	- ซ - ม	ร ด ร ม
- - - -	- ม ซ ร	ม ร ด ล	ซ ล ด ร	- - - -	- ม ซ ร	ม ร ด ล	ซ ล ด ร

สรุป

การสร้างสรรค์ชุดการแสดง “สะโนเกี้ยวสาว” เป็นการสร้างสรรค์ผลงานและอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยเฉพาะการผสมผสานเครื่องดนตรี สะโน ให้มีความโดดเด่นทั้งดนตรีและทำรำประกอบการแสดงได้อย่างชัดเจน ให้สามารถสืบสานต่อกันไปได้อีกยาวนานบนพื้นฐานของความดั้งเดิม ดังนั้นผลงานการสร้างสรรค์การแสดงชุดนี้จึงเป็นการสร้างสรรค์ผลงานแบบผสมผสานวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสานใต้ของชนเผ่าเยอที่ทรงคุณค่าต่อสังคมอันเป็นการรักษาวัฒนธรรมให้ยั่งยืนสืบไป

ร่ายหลงหงส์ลอยดล่าย

วิทยาลัยนาฏศิลปสุพรรณบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ผู้สร้างสรรค์ : ว่าที่ร้อยตรี วีรกร ศุขศาสตร์

นายนาวิ สาสงเคราะห์

นายพนม บุญเหลือ

นายจกฤกษ์ วัฒนากุล

แนวคิดในการสร้างสรรค์งาน

การแสดง ชุด ร่ายหลงหงส์ลอยดล่ายได้แนวคิดจากกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดสุพรรณบุรีที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน หนึ่งในชาติพันธุ์ที่ยังคงดำรงวิถีชีวิตและเป็นกลุ่มชนสำคัญที่มีจำนวนประชากรอาศัยอยู่เป็นปึกแผ่น มั่นคงในประเทศไทย คือ กลุ่มชาติพันธุ์จีนที่เข้ามาอาศัยนับแต่อดีตจวบจนถึงปัจจุบัน โดยมีศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนการสืบทอดอันเป็นมรดกแห่งองค์ความรู้ที่สำคัญภายใต้การนำของนายบรรหาร ศิลปอาชา อดีตนายกรัฐมนตรีคนที่ ๒๑ ซึ่งท่านมีเชื้อสายของชาวจีนและมีการถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยท่านได้นำเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนชาติจีนสู่การพัฒนาในรูปแบบของการท่องเที่ยว ด้วยการสร้างอุทยานมังกรสวรรค์ หมู่บ้านมังกรสวรรค์และพิพิธภัณฑ์ลูกหลานพันธุ์มังกรเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองเนื่องในโอกาสที่ประเทศไทยและประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน มีความสัมพันธ์ไมตรีทางการทูตครบ ๒๐ ปี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๙ นับได้ว่าสถานที่ดังกล่าวเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดสุพรรณบุรีที่มีชื่อเสียง มีนักท่องเที่ยวทั้งในจังหวัดและจังหวัดอื่น ๆ ให้ความสนใจมาเยี่ยมชมเป็นอย่างมาก ด้วยเป็นสถานที่ทรงคุณค่าแห่งประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของคนไทยเชื้อสายจีน รวมทั้งเป็นสถานที่จัดงานประเพณีที่สำคัญ เช่น งานประเพณีตรุษจีน งานประเพณีทิ้งกระจาด เป็นต้น

อุทยานมังกรสวรรค์ จังหวัดสุพรรณบุรี มีประติมากรรมตัวมังกรขนาดใหญ่ที่เด่นเป็นสง่าและสวยงามอันเป็นเอกลักษณ์และสัญลักษณ์ของสถานที่ ตลอดจนเรื่องราวของลูกหลานพันธุ์มังกรในอดีตจากประเทศจีนสู่ดินแดนความอุดมสมบูรณ์ของเมืองสุพรรณบุรี จึงได้นำสู่แนวคิดการสร้างสรรค์การแสดง โดยนำตัวมังกรมาสร้างสรรค์เป็นผลงานชิ้นใหม่ อันแสดงถึงความยิ่งใหญ่ การแผ่ลวงอิทธิฤทธิ์ของตัวมังกรในรูปแบบต่าง ๆ และนำหงส์มาประกอบการแสดงโดยมุ่งเน้นในลีลาของความอ่อนช้อยงดงามเพื่อแสดงให้เห็นถึงมังกรและหงส์เป็นสัญลักษณ์ของชีวิตคู่ที่สมบูรณ์พูนสุข มีความเจริญรุ่งเรือง ความอุดมสมบูรณ์ การมีอำนาจบารมี ตามคติและความเชื่อที่สืบทอดของชาวจีน ออกแบบผสมผสานแนวคิดความเชื่อดังกล่าวสู่รูปแบบการแสดงที่เป็นนาฏศิลป์จีนรวมทั้งเป็นผลงานที่สานสัมพันธ์ระหว่างชุมชนไทยจีนในจังหวัดสุพรรณบุรี ตลอดจนมุ่งส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยวิถีการท่องเที่ยวในท้องถิ่น โดยใช้มิติทางวัฒนธรรมด้วยการสร้างสรรค์การแสดงอันมีที่มาของลูกหลานพันธุ์มังกร ภายใต้ชื่อ “ร่ายหลงหงส์ลอยดล่าย” ซึ่งหมายถึง ท่วงท่าของมังกรและหงส์ที่สง่างาม

รูปแบบหรือขั้นตอนในการแสดง

การแสดงแบ่งรูปแบบออกเป็น ๓ ช่วงการแสดง ดังนี้

ช่วงที่ ๑ “ร่ายหลง” เป็นช่วงแรกของการแสดงที่นำเสนอการปรากฏตัวมังกรที่ใช้ผู้แสดงชาย จำนวน ๙ คน ออกมาแสดงอิทธิฤทธิ์อย่างฮึกเหิมและน่าเกรงขาม ด้วยการออกลีลาท่ารำและการเคลื่อนไหวรูปแบบนาฏศิลป์จีนผสมผสานกับท่ารำนานาฏศิลป์ไทย (โขน) ใช้กระบวนการขึ้นลอย การย่อเหลี่ยมมารวมกระบวนเพลงของกลองจีนในการเดินทำนองอันรุกร่ำและสลับกับเพลงที่มีท่วงทำนองเร็วเพื่อดุสง่างามและน่าเกรงขาม

ช่วงที่ ๒ “หงส์” การเปิดตัวนักแสดงหญิง จำนวน ๑๒ คน ที่แสดงเป็นหงส์ ด้วยลีลาท่าทางที่สง่างาม รูปแบบนาฏศิลป์จีนที่ออกมาเรียงระบำบนท้องฟ้า โดยใช้ผ้าที่ปลายแขนโบกพลิ้วสะบัดไปมาเป็นท่วงท่าที่ดูคล้ายหงส์กำลังร่อนบิน ประกอบเข้ากับทำนองเพลงช้าและเร็วสลับกัน

ช่วงที่ ๓ “ลอดลาย” เป็นช่วงที่มังกรกับหงส์ ต่างร้ายรำให้สวดคล้องและเคลื่อนไหวผสมผสานกัน มีทั้งกระบวนท่าการต่อสู้ แปรแถว เป็นรูปแบบต่าง ๆ ที่น่าตื่นตาตื่นใจ รวมทั้งการแสดงที่สื่อให้เห็นถึงการรวมพลังและความสามัคคีอันยิ่งใหญ่ของลูกหลานพันธุ์มังกร

องค์ประกอบในการแสดง

๑. ผู้แสดง ใช้นักแสดงทั้งหมด จำนวน ๒๑ คน โดยแบ่งเป็น

๑.๑ นักแสดงชาย จำนวน ๙ คน โดยนักแสดงชายแสดงเป็นมังกร จะต้องเป็นนักแสดงที่มีรูปร่างสูงใหญ่ แข็งแรง และเคลื่อนไหวได้คล่องแคล่วว่องไวอย่างมีทักษะ เพราะการแสดงชุดนี้นักแสดงชายต้องออกลีลาท่ารำได้สวยงามตามนาฏศิลป์จีนและไทย

๑.๒ นักแสดงหญิง จำนวน ๑๒ คน โดยนักแสดงหญิงจะต้องมีใบหน้าเรียวทั้งงดงามได้สัดส่วนที่ดี รูปร่างสมส่วน สูงโปร่ง และเป็นผู้ที่มีพื้นฐานทางนาฏศิลป์ไทยและนาฏศิลป์สร้างสรรค์อย่างมีทักษะเช่นเดียวกับนักแสดงชาย

๒. เครื่องแต่งกาย ใช้เครื่องแต่งกาย ๒ รูปแบบ ดังนี้

๒.๑ รูปแบบเครื่องแต่งกายชุดมังกร (ผู้ชาย) ประกอบไปด้วยเสื้อแขนยาวสีทองประดับด้วยเลื่อมที่ทำคล้ายเกล็ดมังกร กรองคอเชิงซ้อนที่มีลวดลายแบบจีน ประดับผ้าคาดเอวสีทองตัดกับสีดำที่ตกแต่งลวดลายพร้อมห้อยหน้า ห้อยข้าง และผ้าปิดก้นรูปสามเหลี่ยมประดับลวดลายมังกร ส่วนกางเกงมีลักษณะขาพองปลายขารูตวัดติดกับข้อเท้า และสวมรองเท้าหุ้มส้นสีดำ ส่วนเครื่องประดับประกอบไปด้วยหัวเข็มขัด เชือกพันรอบเอวห้อยสายติดพู่ห้อย ข้อมือประดับตกแต่งลวดลายสวยงาม โดยโทนสีของตัวมังกรเป็นสีทอง ศีรษะทำเป็นรูปมังกรครึ่งหัวแบบมีตอนบนสีทอง เผยหน้าผู้แสดงที่แต่งหน้าแบบจิ้งมีผ้าคลุมจากศีรษะที่ทำเป็นเกล็ดจากส่วนหัวยาวถึงไหล่

๒.๒ รูปแบบเครื่องแต่งกายชุดหงส์ (ผู้หญิง) ประกอบไปด้วยเสื้อเกาะอกสีเนื้อ สวมเสื้อคอจีนแบบตั้งใช้แขนเสื้อยาวกรอมพื้นสำหรับการสะบัดให้พลิ้วไหวไปตามท่วงท่า โทนสีฟ้า กระโปรงทรงบานยาวเต็มตัวสีแดงและสีฟ้า (แบบซ้อน) ประดับด้วยผ้ารัดสะเอว ๒ ชั้น ที่นำมารัดซ้อน มีพู่ห้อยตามขอบรัดเอว สวมรองเท้าจีน เครื่องประดับประกอบไปด้วย สร้อยคอ ต่างหู ข้อมือ ส่วนเครื่องประดับศีรษะทำจากผ้าและโลหะเป็นรูปหงส์สีทองติดบนศีรษะที่มุ่นมวยทรงสูงด้านบน

๓. เพลงและดนตรี

แนวคิดในการประพันธ์เพลง สืบเนื่องจากชาวจีนเดินทางเข้ามาในเมืองไทยตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย ส่วนใหญ่นั้นเข้ามาทำการค้าขายจนมาถึงสมัยกรุงธนบุรี จึงมีชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นจำนวนมาก เมื่อมีคนจีนอพยพเข้ามาอยู่ในเมืองหลวงมากขึ้นเรื่อย ๆ จึงทำให้เกิดการกระจายตัวของกลุ่มจีนไปยังแหล่งหรือจังหวัดอื่น ๆ อีกประการหนึ่งนั้นชาวจีนที่เข้ามาอยู่ในเมืองไทยมิได้มาเพื่อตั้งถิ่นฐานทำการค้าขายเพียงอย่างเดียว หากแต่ได้นำวัฒนธรรมทางดนตรีเข้ามาด้วย จังหวัดสุพรรณบุรีก็เป็นอีกหนึ่งสถานที่ ที่ชาวจีนได้นำวัฒนธรรมทางดนตรีเข้ามาสร้างเสียงเพลงหรือที่ชาวสุพรรณบุรีรู้จักกันในชื่อวงหล่อแก้ว

วงหล่อแก้วเป็นวงดนตรีโบราณของชาวจีนแต่จิวที่มีความเก่าแก่ เน้นเครื่องประกอบจังหวะที่เป็นโลหะตีให้เกิดเสียงกังวาน บทเพลงและดนตรีมีความสำคัญต่อพิธีกรรมเพราะดนตรีเป็นตัวกลางสื่ออารมณ์และความรู้สึก ทำให้ผู้ฟังเกิดความศรัทธาและความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีการสืบทอดมาเป็นระยะเวลานาน คนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดสุพรรณบุรีมีความเชื่อว่าวงหล่อแก้วเป็นวงดนตรีที่มีบทบาทความสำคัญต่อการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในจังหวัดสุพรรณบุรี วงหล่อแก้วนั้นใช้บรรเลงแห่หรืออัญเชิญเจ้าพ่อเจ้าแม่ในประเพณีงานทั้งกระจาตของจังหวัดสุพรรณบุรีตลอดมาอีกด้วย จากที่มาและเหตุผลดังกล่าวข้างต้นจึงทำให้เกิดแนวคิดการสร้างสรรคเพลงและดนตรีประกอบการแสดงชุด “ร้ายหลงหงส์ล่อลลาย” จากวงหล่อแก้วเพื่อให้เกิดอัตลักษณ์ในความเป็นเพลงจีนมากขึ้น จึงได้นำทำนองเพลงบางส่วนของวงหล่อแก้ว เมืองเฉาโจ ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน มาเป็นต้นแบบในการประพันธ์เพลง ทั้งนี้เพื่อให้ทำนองเพลงนั้นใกล้เคียงกับเพลงจีนมากที่สุด โดยได้รับความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจากนักธุรกิจชาวจีนคือ อาจารย์เงินชื่นเหว่ย ที่ประกอบธุรกิจส่งออกเครื่องดนตรีจีนในประเทศไทย ได้เป็นผู้ติดต่อกับนักดนตรีของเมืองเฉาโจ ในเรื่องการขออนุญาตนำทำนองเพลงของวงหล่อแก้วที่มีอยู่เป็นต้นแบบในการประพันธ์บทเพลง ทั้งนี้ทำนองเพลงที่นำมาเป็นต้นแบบการประพันธ์ชื่อว่าเพลง “เสียเซ่ง” มีความหมายว่าเป็นการเฉลิมฉลองในเทศกาลอันเป็นมงคล เช่น พิธีเชิญเจ้าพิธีกรรมส่งเจ้า พิธีกรรมแห่เป้ย และพิธีกรรมขึ้นเสาหงส์ตั้ง พิธีกรรมที่ได้กล่าวมานี้ล้วนแล้วเป็นพิธีกรรมอันเป็นสิริมงคลตามความเชื่อของชาวจีน

เครื่องดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงเป็นการผสมผสานระหว่างเครื่องดนตรีในแต่ละชนิดเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับกระบวนท่าที่ใช้ในการแสดงชุดนี้ รวมถึงเครื่องประกอบจังหวะที่เป็นเครื่องทองเหลืองและกลองจีน โดยมีแนวคิดในการใช้จังหวะความหนักเบาตามกระบวนท่ารำ เพื่อเลือกใช้ให้เหมาะสมกับอารมณ์ของเพลงและการแสดง การประพันธ์เพลงในครั้งนี้ได้นำเครื่องดนตรีไทยชนิดเครื่องสาย คือ ซอด้วง และซออู้เข้ามามีบทบาทในการบรรเลงเพื่อให้สำเนียงเพลงนั้นยังคงมีความเป็นอัตลักษณ์ของเครื่องสายไทยที่ผสมผสานเครื่องดนตรีที่ใช้ดำเนินทำนอง คือ ขิม ขลุ่ย ซอด้วง ซออู้ ปี่จิง ตีต้า เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบจังหวะ คือ เครื่องทองเหลืองต่าง ๆ กลองจีน ฉาบ ฉาบใหญ่ ล้อ ฉิมปอ แต่งเล็ก แต่งใหญ่ ตั่วแก้ว

ภาพที่ ๑ - ๒ ท่วงท่าและเครื่องแต่งกายของผู้แสดงมังกรและหงส์
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ ๓ ท่วงท่าและเครื่องแต่งกายของผู้แสดงมังกรและหงส์
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

“ร่ายหลงหงส์ลอยดล่าย” นับเป็นผลงานสร้างสรรค์ที่นำเสนอให้เห็นถึงการผสมผสานของท่วงท่าลีลา นาฏศิลป์ไทยและนาฏศิลป์จีนได้อย่างเหมาะสมกลมกลืน นำมาซึ่งความภาคภูมิใจในการนำเรื่องราวของชาติพันธุ์จีนในจังหวัดสุพรรณบุรี สู่การนำเสนอในรูปแบบการแสดงที่มีความสง่างาม น่าเกรงขาม อันเป็นมงคลแห่งความเชื่อและศรัทธาที่สืบทอดกันมา ดำรงไว้ซึ่งสัญลักษณ์แห่งลูกหลานพันธุ์มังกรอย่างสมบูรณ์และมั่นคง รวมทั้งการนำไปสู่ผลผลิตด้านการแสดงที่ส่งเสริมยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวและการต่อยอดสู่วัฒนธรรมสร้างสรรค์เพื่อท้องถิ่นและชุมชนอย่างยั่งยืน

สรุป

การแสดงสร้างสรรค์ ชุด ร่ายหลงหงส์ลอยดล่าย เป็นการแสดงท่วงท่าของมังกรและหงส์ที่สง่างาม สร้างสรรค์จากแนวคิดชาติพันธุ์จีนในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการนำเอกลักษณ์และสัญลักษณ์ตลอดจนเรื่องราวของลูกหลานพันธุ์มังกรสู่แนวคิดการสร้างสรรค์ที่นำตัวมังกรและหงส์มานำเสนอ แสดงให้เห็นถึงความเชื่อแห่งสัญลักษณ์ของชีวิตที่สมบูรณ์พูนสุข มีความเจริญรุ่งเรือง ความอุดมสมบูรณ์ โดยแบ่งรูปแบบการแสดงออกเป็น ๓ ช่วง ดังนี้ ช่วงที่ ๑ “ร่ายหลง” เป็นช่วงแรกของการแสดงที่นำเสนอการปรากฏตัวมังกร ๙ ตัว ช่วงที่ ๒ “หงส์” การเปิดตัวของนักแสดงหญิง จำนวน ๑๒ คน ที่แสดงเป็นหงส์ ด้วยลีลาท่าทางที่สง่างาม รูปแบบนาฏศิลป์จีนที่ออกมาเรียวระบำบนท้องฟ้า โดยใช้ผ้าที่ปลายแขนโบกพลั่วสะบัดไปมาเป็นท่วงท่าที่ดูคล้ายหงส์กำลังร่อนบิน ประกอบเข้ากับทำนองเพลงช้าและเร็วสลับกัน และช่วงที่ ๓ “ลอยดล่าย” เป็นช่วงที่มังกรกับหงส์ต่างร่ายรำให้สอดคล้องและเคลื่อนไหวผสมผสานกัน มีทั้งกระบวนท่าการต่อสู้ตัว แปรแถว เป็นรูปแบบต่าง ๆ น่าตื่นตาตื่นใจ รวมทั้งการแสดงที่สื่อให้เห็นถึงการรวมพลังและความสามัคคีอันยิ่งใหญ่ของลูกหลานพันธุ์มังกร

ลายนาฏยจุฬามณี

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้สร้างสรรค์ : นางสาวณัฐชานันท์ จารุอัศรพัฒน์

นางสาวสุรรัตน์ จินพงษ์

แนวคิดในการสร้างสรรค์งาน

วัดจุฬามณีตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลท่าทอง อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก ที่เป็นวัดเก่าแก่ของจังหวัดพิษณุโลก สันนิษฐานว่ามีการสร้างขึ้นในราว พ.ศ. ๑๖๙๐ ลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของวัด คือ พระปรางค์ โดยลักษณะของพระปรางค์มีลักษณะตามลวดลายแบบขอมและศิลปะสมัยอยุธยา สันนิษฐานว่าน่าจะสร้างขึ้นในสมัยลพบุรีและในสมัยอยุธยาได้รับการบูรณะจากสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทำให้มีลวดลายบางอย่างแปลกไปจากที่เคยทำกันมาซึ่งมีอิทธิพลลวดลายประดับแบบจีนเข้ามาผสม ศิลปะของพระปรางค์จึงผสมผสานกับด้วยศิลปะแบบขอม ไทย และจีนที่เป็นเอกลักษณ์ของพระปรางค์ อีกทั้งรูปแบบเฉพาะที่ปรากฏอย่างเด่นชัดคือนิยมลวดลายพรรณพฤกษา เช่น ลายอุบะเฟื่องดอกไม้ ลายบัวหงายเทพพนม ลายช่อดอก ลายบัวลูกฟัก ลายประตูลอก ลายหงส์คาบสร้อยดอก (สันติ เล็กสุขุม, ๒๕๓๙, น. ๑) และจากความเชื่อทางศาสนาที่มีความเชื่อกันว่า จุฬามณีเจดีย์ เป็นเจดีย์ที่อยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เป็นที่บรรจุพระจุฬามณีและพระเชี้ยวแก้วของพระโคตมพุทธเจ้า เมื่อถึงวันพระบรรดาเทวดาและพรหมทั้งหลายจะพากันมานมัสการกันสำหรับมนุษย์ที่ได้ฌานก็จะพากันมาถวายนมัสการพระจุฬามณีเจดีย์สถาน (กัญญภัทร์ ชูศรี และคณะ, ๒๕๖๒)

จากลวดลายปูนปั้นของเจดีย์วัดจุฬามณีที่มีความงดงามนั้นมีเอกลักษณ์ความโดดเด่นสื่อได้ถึง ความเจริญในงานศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมไทยที่มีการผสมผสานรูปแบบศิลปะขอม ไทย และจีน อีกทั้งมีคติความเชื่อทางด้านไตรภูมิ อันเป็นคตินิยมในทางพระพุทธศาสนาอีกรูปแบบหนึ่ง (กรมศิลปากร, ๒๕๔๕) จากการศึกษาพบว่าลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของวัดจุฬามณี คือ ลายหงส์คาบสร้อยดอก เนื่องจากหงส์เป็นคติความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่โบราณมามีความหมายว่า ทิศเบื้องบน หรือสวรรค์ ดังนั้นหากกล่าวถึงลวดลายหงส์คาบดอกวัดจุฬามณีที่มีรูปเทวดาถวายอัญชลี ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงสรวงสวรรค์ เปรียบเสมือนว่าดินแดนแห่งนี้เป็นดินแดนแห่งมงคลตามความเชื่อที่มีมา ส่วนลายเฟื่องอุบะ ลายบัวหงายเทพพนม ลายประตูลอกเปรียบเสมือนจิตที่บริสุทธิ์สื่อถึงความเป็นมงคล และเสมือนเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า (สันติ เล็กสุขุม, ๒๕๓๙, น. ๔ - ๕)

จากการศึกษาข้อมูลในข้างต้น ผู้สร้างสรรค์งานมีแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานทางนาฏศิลป์ โดยมีแนวคิดของการนำลวดลายปูนปั้นที่มีความหมายนำมาออกแบบการแสดงที่สะท้อนถึงคติ ความเชื่อในไตรภูมิที่เชื่อกันว่า จิตที่บริสุทธิ์เป็นสาวกของพระพุทธเจ้าจะนำพาทุกชีวิตไปสู่สวรรค์

รูปแบบหรือขั้นตอนในการแสดง

รูปแบบการแสดงนำเสนอในรูปแบบนาฏศิลป์ประยุกต์ โดยแบ่งออกการแสดงออกเป็น ๒ ช่วง

ช่วงที่ ๑ เป็นการนำเสนอลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์มี ๔ ลาย ได้แก่ ลวดลายบัวหงายเทพพนม ลายเฟื่องอุบะดอกไม้ ลายประตูลอก ที่สื่อถึงคนที่มีจิตบริสุทธิ์ การเข้ามารวมตัวกันประพาดิตนในศิลได้เข้ามาอยู่ในดินแดนแห่งธรรมแห่งศาสนา

ช่วงที่ ๒ เป็นการนำเสนอถึง ลายหงส์คาบสร้อยดอก ที่สื่อถึงคนที่ได้ที่ได้บรรลุและสำเร็จในการปฏิบัติธรรมด้วยจิตแห่งญาณวิสุทธิและได้ขึ้นไปสู่สรวงสวรรค์ในชาติหลังความตาย

องค์ประกอบในการแสดง

ผู้แสดง ผู้แสดงหญิง จำนวน ๑๒ คน

เครื่องแต่งกาย ออกแบบเครื่องแต่งกายเสื้อลวดลายปูนปั้นของวัดจุฬามณีที่มีลวดลายบัวหงาย เทพพนม ลวดลายเฟืองอุบะดอกไม้ ลายประตูลอก ลายหงส์คาบสร้อยดอก มาออกแบบเป็นลวดลายบน เสื้อผ้าที่ผสมกับลักษณะศิลปะการออกแบบเครื่องแต่งกายสมัยอยุธยา

ตัวเสื้อเป็นเสื้อแขนกระบอกสีเขียวหยก ชายเสื้อยาวคลุมสะโพก สื่อถึงธรรมะ นั่นก็คือ ธรรมชาติ ห่มสไบสีครีมเหลืองทองลายหงส์คาบสร้อยดอกสื่อถึงความบริสุทธิ์ ความสงบ

ผ้าถุง ผ้าถุงจีบหน้านางยาวกรอมเท้า สีนํ้าตาล เพื่อสื่อถึงสีอิฐของพระปรางค์วัดจุฬามณี ส่วนชายผ้าถุง เป็นลวดลายของผ้าเป็นของสมัยอยุธยา

ทรงผมเกล้าผมสูงตามสมัยอยุธยา สวมสร้อยคอ กำไล เข็มขัด ดอกไม้ประดับที่มีลวดลายมาจาก ลวดลายบัวหงายเทพพนม ลวดลายเฟืองอุบะดอกไม้ ลายประตูลอก ลายหงส์คาบสร้อยดอก

เพลงและดนตรี

ดนตรีได้สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ โดยเลือกดนตรีแต่ละช่วงให้มีความสัมพันธ์กับการแสดง การสื่อความหมาย และกำหนดเพลงที่ช่วยสื่อสารอารมณ์ของนักแสดงไปสู่คนดูได้ โดยกำหนดเพลงตามรูปแบบการแสดง ดังนี้

ช่วงที่ ๑ ดนตรีเปิดขึ้นมาด้วยเสียงระฆัง สื่อถึงธรรมตามความหมายของลวดลายบัวหงายเทพพนม ที่ให้ความรู้สึกสงบ นิ่ง และจิตที่บริสุทธิ์

ดนตรีเพิ่มเสียง ลดเสียงระฆังและหายไป มีเสียงตะโพนเข้ามาเพื่อสื่อถึงลวดลายเฟืองอุบะ ที่ให้ความรู้สึกถึงคนที่จิตหนักแน่น มั่นคงตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม

ดนตรีเพิ่มน้ำหนักของเสียงค่อย ๆ ดังขึ้นแน่นขึ้น สื่อถึงการปกป้องคุ้มครองตามความหมายของ ลวดลายประตูลอก ให้ความรู้สึกแยกความชั่ว ความไม่ดี การอยู่ในศีลธรรมย่อมเป็นการปกป้องตัวเอง

ช่วงที่ ๒ ดนตรีมีจังหวะที่เร็วขึ้น และมีเสียงระฆังเข้ามาเป็นระยะสื่อถึงลายหงส์คาบสร้อยดอกให้ ความรู้สึกการหลุดพ้น การก้าวผ่านชีวิตหลังความตายแล้วไปสู่สวรรค์

สรุป

การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด ลายนาฏจุฬามณี ได้แรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงาน นาฏศิลป์ โดยมีแนวคิดของการนำลวดลายปูนปั้นเจดีย์วัดจุฬามณีที่มีความงดงาม มีเอกลักษณ์ความโดดเด่น สื่อได้ถึงความจริงในงานศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมไทยที่มีการผสมผสานรูปแบบศิลปะขอม ไทย และจีน อีกทั้งยังมีคติความเชื่อทางด้านไตรภูมิ อันเป็นคตินิยมในทางพระพุทธศาสนา นำมาออกแบบการแสดงที่ สะท้อนถึงคติความเชื่อทางไตรภูมิที่ว่า จิตที่บริสุทธิ์การเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าจะนำพาทุกชีวิตไปสู่สวรรค์

การแสดงแบ่งเป็น ๒ ช่วง ได้แก่ ช่วงที่ ๑ เป็นการนำเสนอลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์มี ๔ ลาย ได้แก่ ลวดลายบัวหงายเทพพนม ลายเฟืองอุบะดอกไม้ ลายประตูลอกที่สื่อคติถึงคนที่มีจิตบริสุทธิ์ การเข้ามารวมตัว ประพฤติตนในศีลได้เข้ามาอยู่ในดินแดนแห่งธรรมแห่งศาสนา และช่วงที่ ๒ เป็นการนำเสนอถึงลายหงส์ คาบสร้อยดอกสื่อถึงคนที่ได้บรรลุและสำเร็จในการปฏิบัติธรรมด้วยจิตแห่งญาณวิสุทธิและได้ขึ้นสู่สรวงสวรรค์ใน ชีวิตหลังความตาย ใช้ผู้แสดงหญิง จำนวน ๑๒ คน ออกแบบเครื่องแต่งกายเสื้อลวดลายปูนปั้นของวัดจุฬามณีที่มี ลวดลายบัวหงายเทพพนม ลวดลายเฟืองอุบะดอกไม้ ลายประตูลอก ลายหงส์คาบสร้อยดอก ผสมกับ ลักษณะกับศิลปะการออกแบบเครื่องแต่งกายสมัยอยุธยา สร้างสรรค์ดนตรีขึ้นใหม่โดยเลือกดนตรีแต่ละช่วงให้ มีความสัมพันธ์กับการแสดง การสื่อความหมาย และกำหนดเพลงที่ช่วยสื่อสารอารมณ์ของนักแสดงไปสู่คนดู

ภาพที่ ๑ - ๒ การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด ลายนาฏยจุฬามณี
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

รายการอ้างอิง

กรมศิลปากร. (๒๕๕๕). ศิลปะอยุธยา งานช่างหลวงของแผ่นดิน. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์.
กัญญภัทร์ ชุศรี และคณะ. (๒๕๖๒). การพัฒนาเรขศิลป์บนบรรจุภัณฑ์สินค้าที่ระลึกจากลวดลายปูนปั้น
วัดจุฬามณี จังหวัดพิษณุโลก. การนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ เครือข่ายบัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ ครั้งที่ ๑๗. [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก <http://gnru2017.psu.ac.th>
สันติ เล็กสุขุม. (๒๕๓๙). ปรากฏและลายปูนปั้นประดับ วัดจุฬามณี. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยศิลปากร